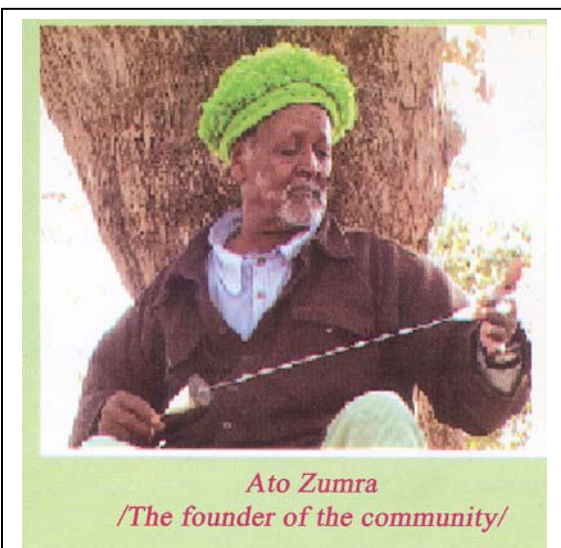
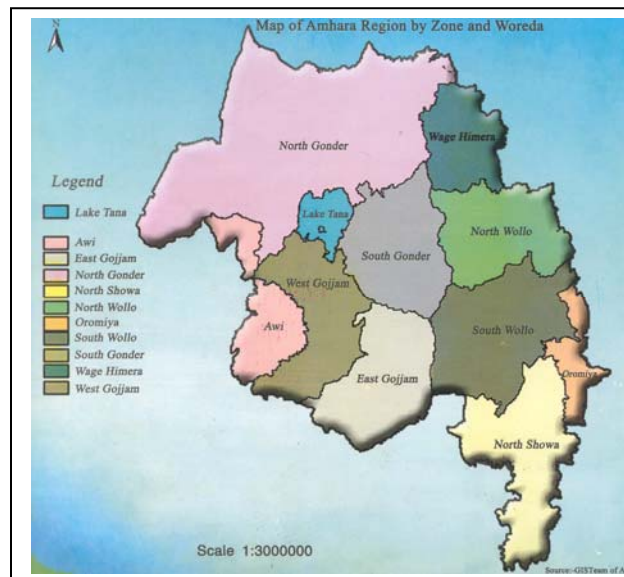

አማራ ክልልና መስህቦቿ

መግቢያ

የአማራ ክልል ለሀገሪቱ ሁለንተናዊ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ሊያስገኙ የሚያስችሉ በርካታ ተፈጥሯዊና ሰው ሰራሽ መስህቦች ባለ ፀጋ ነው። ኢትዮጵያ በዓለም ቅርስነት ካስመዘገበቻቸው ቅርሶች ውስጥ የፊት መገኛ ማለትም በኢትዮጵያ ውስጥ ብቻ የሚገኙ ዋልያ፣ ጭላዳ ዝንጀሮና ቀይ ቀበሮ ብርቅና ድንቅ የዱር እንስሳት፣ በርካታ አዕዋፋትና የዕዕዋት ዝርያዎችን አካቶ የያዘው የሰሜን ተራሮች ብሔራዊ ፖርክ፣ ከመሬት በታች ከአንድ ወጥ አለት ተፈልፋለው በ12ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተሰሩት ዕውቀት ድንቅ የላሊበላ ውቅር አብያተ ክርስቲያናትና የ17ኛው፣ የ18ኛውና የ19ኛው መቶ ክ/ዘመኖች ተያያዥ የታሪክ ውጤቶች የሆኑት የጎንደር ቀደምት አብያተመንግስታት በዚህ ክልል መገኘታቸው ክልሉ ሰፊ የመስህብ ሀብት ባለቤት መሆኑን ያስረዳል።

በባህር ዳር ከተማ የሚገኘው የጣና ሐይቅና ዳርቻዎቹ ከክርስቶስ ልደት በፊት ጥንታዊ የዕምነት ክንዋኔዎች ይፈፀሙበት የነበረ መሆኑን አሁንም ድረስ በአንዳንድ ገዳማት ውስጥ የሚገኙ ቁሳዊ ቅርሶች አስረጅነታቸውን ይገልጻሉ። በአሁኑ ስዓት በሀይቁ ላይና ዙሪያ የሚገኙት ታሪካዊ ገዳማትና የቤተመንግስት ፍርስራሾች በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አካባቢው ለሀይማኖታዊና ለአስተዳደራዊ ክንዋኔዎች ጉልህ ስፍራ የነበረ መሆኑን ገላጭ ናቸው።

ከዚህ ከባህር ዳር በስተምስራቅ በ30 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የሚገኘው በ400 ሜትር ስፋት ከ40 እስከ 50 ሜትር ጥልቀት ወዳለው ገደል የሚወረወረው የጢስዓባይ ፏፏቴ እጅግ አስገራሚና አስደሳች ከሆኑት የተፈጥሮ ክስተቶች አንዱ ነው። ከዚህ ከተማ በቅርብ ርቀት ላይ ከላይ ወደ ታች ለመመልከት ተመራጭ ስፍራ የቤዛዊት ኮረብታ ነው። ኮረብታው ከባህር ዳር ከተማ በስተምስራቅ 5 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። በኮረብታው ላይ አዲስ ሀይለስላሴ በ1959 ያሰሩት ቤተመንግስት የሚገኝ ቢሆንም ለጉብኝት ልዩ ፈቃድ ይጠይቃል።

በቤዛዊት ኮረብታ ላይ ሆኖ ቁልቁል ባህር ዳር ከተማውን፣ ለጥ ያለውን የጣና ሐይቅንና የአባይ ወንዝን ጠመዝማዛ ጉዞና የተለያዩ አዕዋፋትንና ጉማሬዎችን ማየት፣ በጣና ላይ በጀልባዎች እየተንሸራሸሩ የታላቁን የአባይን ወንዝ እና ጣናን መገናኛ ቦታ፣ በቅርብ ርቀት የሚገኙትን ጥንታዊና ታሪካዊ ገዳማትን መግብኘት ከመንፈስ ደስታ ባሻገር ታሪካዊ ቦታዎች ስለሆኑ ስለ ቅድመ ታሪካችን መረዳት ይቻላል።

በከተማዋ ያለው የጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን የዘመናዊ የኪነ ህንፃ ነፃብራቅ ቢሆንም በግቢው ግን በ16ኛው መቶ ክ/ዘመን እንደተሰራ የሚነገርለት ባለ አንድ ፎቅ አነስተኛ ግንብን በታሪክ ማስረጃነት ጠብቆ ይገኛል። ይኸም ሁኔታ የባህር ዳር ከተማ ከመቆርቆሯ ከብዙ መቶ ዓመታት ጀምሮ አካባቢው የሰውን ልጅ አትኩሮት ለመሳቡ አንድ ማረጋገጫ ነው።

ባህር ዳርና አካባቢው

ጣና ሐይቅ

ባህር ዳር ከተማ

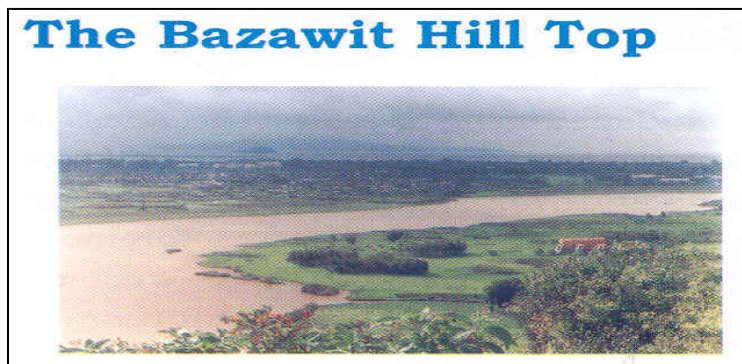
ባህር ዳር አካባቢውና ምዕራብ ጉጃም

ጣና ሐይቅ የራሱ የሆነ የተለዩ ክርሳምድራዊ አፈጣጠር ሂደት ውጤት ነው የክርሳ ምድር ተመራማሪዎች ለዚህ ሀይቅ መፈጠር ምክንያት የሚያቀርቡት በአንድ ወቅት ከብዙሽ ዓመታት በፊት የተከሰተ የአላተ ገሞራ ፍንዳታን ነው።

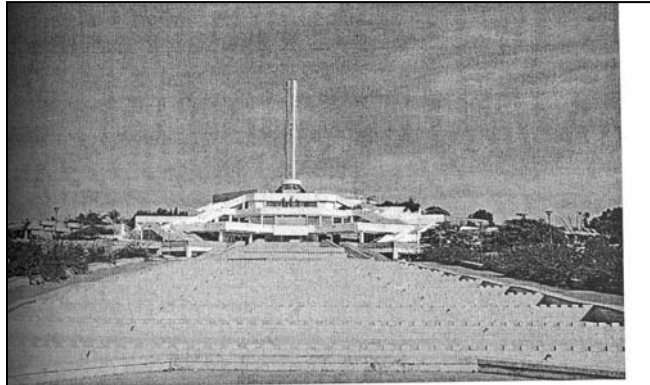
ሐይቁ ከሰሜን ደቡብ ሰባ አምስት ኪሎሜትር፣ ከምስራቅ ምዕራብ 60 ኪ.ሜ አካባቢ እንደሚፈጸም የሚነገርለት የጣና ሐይቅ የ3600 ስኩየር ኪሎሜትር ስፋት የያዘ በኢትዮጵያ አንደኛ በአፍሪካ ደግሞ ከቪክቶሪያና ከታንጋኒካ ሀይቆች ቀጥሎ የሶስተኛ ደረጃ ባለማዕረግ ሲሆን ከባህር ጠለል በላይ የ1830 ሜትር ከፍታ ጥልቀቱ ከፍተኛው 14 ሜትር ሲሆን አማካይ ደግሞ 9 ሜትር ነው። የባህር ዳር ከተማ በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ እንደተቆረቆረች አማካይ ሙቀቷም 19⁰c ሲሆን ከአ/አበባ ባህር ዳር565 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች ጣና ሐይቅ አካባቢ ጀልባዎች አሉ በጀልባዎች በሐይቁ ላይ መንሸራሸር ለመንፈስ ሐሴትን ይፈጥራል።

ቤዛዊት ኮረብታ

ከባህር ዳር በቅርብ ርቀት ከከተማዋ በስተምስራቅ 5 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። እዚሁ ቦታ አፄ ሀይለስላሴ በ1959 ዓ/ም ያሰሩት የቤዛዊት ቤተመንግስት አለ። ቤተመንግስቱን ለመግብኘት ልዩ ፈቃድ ይጠይቃል። ከኮረብታው ላይ ሆኖ ቁልቁል በመመልከት ለጥ ያለውን የጣና ሐይቅን፣ የአባይ ወንዝን ጠመዝማዛ ጉዞ፣ ከተማዋን የተለያዩ አዕዋፋትንና ጉማሬዎችን በመመልከት ልዩ የተፈጥሮ ስጦታዎችን

ማየትና መደሰት ይቻላል። ወደ ቤዛዊት ኮረብታ ብስክሌትና፣ ታክሲዎችን ተኮናትሮ መሄድ ይቻላል። በዚሁ መስመር የአማራ ሰማዕታት መታሰቢያ ሀውልት የአባይ ወንዝን ቁልቁል እያየ ተገንብቷል። የአማራ ህዝብ የሰማዕታት ሀውልት አዲስ የቱሪዝም መስህብ በዘመኑ የህንፃ ጥበብ የተሰራ ነው።

*የሰማዕታት መታሰቢያ ሀውልት
ክብራን ገብርኤል እና እንጦስ እየሱስ ገዳም*

እንጦስ እየሱስ ገዳም

ክብራን ገብርኤል

ከባህር ዳር ከተማ ሰሜን ምዕራብ አቅጣጫ የ45 ደቂቃ አካባቢ የጀልባ ጉዞ በኃላ ብዙም ያልተራራቁ መንትያ ደሴቶች አሉ። ክብራን ገብርኤል እና እንጦስ እየሱስ ገዳም ይገኛሉ። ሁለቱም ገዳሞች በደን የተሸፈኑና ኮረብታማ ስፍራ ላይ ይገኛሉ። ሁለቱም ገዳሞች ክብራን ገብርኤል የወንድ መክሰሳት መኖሪያ ሲሆን እንጦስ እየሱስ ገዳም የሴት መክሰሳት መኖሪያ ነው። ክብራን ገብርኤል በአፄ አምደዕዩን መንግስት የተሰራ ሲሆን በዳግማዊ ዳዊትና ኃላም በአዲያም ሰገድ እያሱ እንደተሰራ ይነገራል። በውስጡም የተለያዩ ጥንታዊ ቅርሶች ይገኛሉ። እንጦስ እየሱስ እንደገና በ1986 እንደተሰራ መረጃዎች ይጠቁማሉ። በሴቶች ገዳም ውስጥ የሚኖሩት ሴቶች ብቻ ናቸው በወንዶችም እንደዚሁ። እነዚህን ገዳማት ለመግባባት በጣና ሐይቅ ላይ በጀልባዎች መሄድ ይቻላል።

ደብረማርያም

ባህር ዳር ከተማ የሰሜን ምስራቅ አቅጣጫን በመያዝ በጀልባ ለሃያ ደቂቃ በእግር ለአንድ ስዓት ተኩል በመጓዝ የአባይን ወንዝ በታንኳ በማቋረጥ የደብረማርያም ገዳም -ሴትን ማግኘት ይቻላል። ገዳሟ በአፄ አምደዕዩን ዘመነ መንግስት/ክ1307-1337/ እንደተመሰረተች ይነገራል።ይህ አካባቢ የአባይ ወንዝ የሀይቁን ውሃ ሰንጥቆ የሚወጣበት ስፍራ ነው። በገዳሙ ውስጥ የተለያዩ ጥንታዊ ቅርሶች ይገኛሉ።

አዝዋ ማርያም

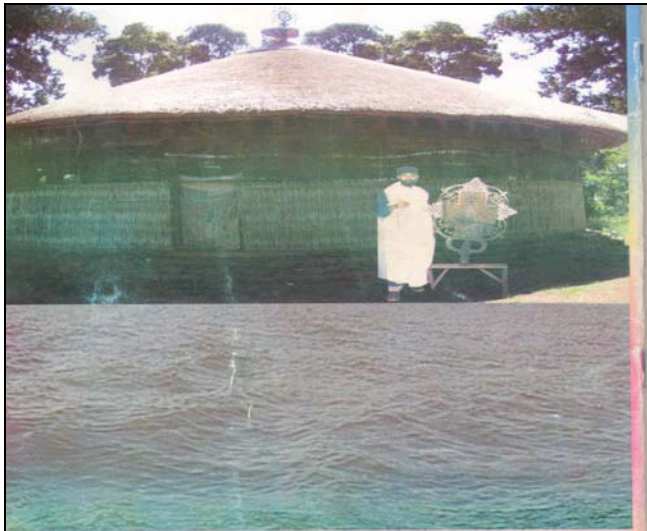
በዚሁ በጣና ሐይቅ አካባቢ የምትገኘው አዝዋ ማርያም በአፄ አምደዕዩን ዘመነ መንግስት እንደተሰራች ይነገራል። ቤተክርስቲያኗ ጥንታዊ ገዕታዋ ተጠብቆ የሚገኝ በመሆኑ የዘመኑንና የአካባቢውን የኪነህንፃ ጥበብንና አግራሞትን የማፈጥሩ የስዕል ጥበቦችን አይቶ ለማድነቅ ትመረጣለች። በአራቱም ማዕዘን የቤተክርስቲያኗ መቅደስ ከላይ እስከታች ድረስ ሀይማኖታዊ ታሪኮችን የሚገልፁ ውብና ማራኪ ስዕሎች ይታያሉ።

ውራ ዳነምህረት

ውራ ኪዳንምህረት ቤተክርስቲያን በ14ኛው መቶ ክፍለዘመን በአዲስ አበባ ከምደዕዬን ዘመነ መንግስት በአቡነ ዘዮህንስ እንደተመሰረተች ይነገራል። ቤተክርስቲያኗ በክብ ቅርፅ የተሰራች ሲሆን ቅኔ ማህሌቱ ከሸንበቆ፣ቅድስቱና መቅደሱ ከጭቃና ከድንጋይ የተሰሩ ናቸው። ጣሪያውም ቀደም ሲል ሳር የነበረ ሲሆን በአሁኑ ሰዓት እድላት ተደርጎለት በቆርቆሮ ተቀይራል። የመቅደሱ ዙሪያ ውብ የሃይማኖታዊ ስዕሎች ያጌጠ ነው። በውስጡ ጥንታዊ የብራና መፃህፍት፣ የነገስታት ዘውዶችና ካባዎች መስቀሎች ይገኛሉ። ቤተክርስቲያኗን ወንዶችም ሴቶችም ይጎብኛቷል። ወደ ቤተክርስቲያኗ ለመሄድ ከባለሀገር ዳር ጣና ሐይቅ የሚነሱ ጀልባዎች አሉ።

በትረማርያም

የበትረ ማርያም ቤተክርስቲያን ከጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን በቅርብ ርቀት ላይ የሚገኝ ነው። ይህ ቤተክርስቲያን አቡነ በትረማርያም ካረፉ በኋላ የሳቸው የመንፈስ ወንድም በአቡነ በትረ ሎሚዎስ አማካኝነት በመቃብራቸው ላይ ለመታሰቢያነት የተተክለ ነው። ቤተክርስቲያኑ በክብ ቅርፅ የተሰራ ሲሆን በርካታ በሮችና መስኮቶች ያሉት አምዶች የጥንቱን የአምድ ጥበብ መያየት የሚገልፅና በበርካታ ስዕሎችም ያሸበረቁ ናቸው። ወደ ቤተክርስቲያኑ ለመሄድ በጣና ሐይቅ ላይ ያሉ ጀልባዎችን መጠቀም ይቻላል።

ይጋንዳ ተክለሃይማኖት

በአዲስ አበባ ሰገድ እያሉ ዘመነ መንግስት እንደተመሰረተ የሚነገርለት የይጋንዳ ተክለሃይማኖት ቤተክርስቲያን በገዳመ ዘጌ ውስጥ ከሚገኙት ጥንታዊ አብያተክርስቲያን አንዱ ሲሆን የተፈጥሮን ውበት ለማድነቅ በሚያስችለው በአካባቢው ተለይቶ ወደ ሰማይ ባሻቀበው የአራራት ተራራ ላይ የተሠራው ይኸው ቤተክርስቲያን በቅርስ ክምችታቸው ከሚታወቁት የዘጌ ገዳማት አንዱ ነው። ከጣና ሐይቅ ዳር ወደ ይጋንዳ የሚወስደው የእግር መንገድ ሲሆን ቢያንስ በእግር አንድ ሰዓት ያስኬዳል። እስከ ሐይቁ ዳር ግን በጀልባዎች መሄድ ይቻላል።

ዳጋ እስጢፋኖስ

ዳጋ እስጢፋኖስ

የዳጋ እስጢፋኖስ ደሴት በጣና ሐይቅ ውስጥ ከሚገኙት ደሴቶች ዋነኛው ነው ይኸው ገዳም በአፄ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግስት በአቡነ ሂሩት አምላክ እንደተመሰረተ ይነገራል። ቤተክርስቲያኑ በመርከብ ቅርፅ የተሰራ ሲሆን ምሳሌውም በጥፋት ውሃ ዘመን የሰው ዘር በኖህ መርከብ አማካይነት መዳኑን ለማመልከት እንደሆነ ይናገራሉ ዳጋ እስጢፋኖስ በብዛት መነኮሳት የሚገኙበትና ትክክለኛው የገዳም ህይወት ስርዓት የሚታይበት ስፍራ ነው። ገዳሙን ልዩ የሚያደርገው በመካከለኛው ዘመን የነበሩ የኢትዮጵያ ነገስታት አፅም ሳይፈራርሱ በክብር ተቀምጠው መገኘታቸው ነው። ነገስታቱ በህይወት ዘመናቸው ለገዳሙ ያበረከቷቸው ስጦታዎችም በገዳሙ ዕቃ ቤት በቅርስነት ተቀምጠው ይገኛሉ። ገዳሙ ጥቅጥቅ ባለ ጫካ የተሸፈነና በውስጡ የእስጢፋኖስ ገዳምን የያዘ ነው ይኸው ገዳም ለወንዶች ብቻ የተፈቀደ ነው።

ናርጋ ስላሴ

በክረምት ወራት በጣና ሐይቅ ሙላት ወደ ደሴትነት የሚለወጠውና በበጋ ወራት ሲጎድል የምዕራባዊው አካል በመሆን የደቅ ደሴትን የሚቀላቀለው ናርጋ ስላሴ የሴቶችና የወንዶች የቁራት ገዳም በመባል ይጠራል።

የናርጋስላሴ ቤተክርስቲያን ከደንጋይ፣ ከኖራ ከእንጨት የታነፀ ሲሆን ያሰሩትም ከ1730-1755 የአፄ በካፋ ባለቤት የነበሩት እቴጌ ምንትዋብ ናቸው። ቤተክርስቲያኑ ቁመታቸው አራት ሜትር ከፍታቸው ሁለት ሜትር የሆኑ 8 ግዙፍ በሮች አሉት። በጥንታዊ የሃይማኖት ስዕሎች ያሸበረቀ ነው። ከቤተክርስቲያኑ ጋር በተመሳሳይ ጊዜ የተሰሩ የጐንደር ዘመን የኪነህንፃ ጥበብ የሚንጸባረቅባቸው ባለፎቅ የጥበቃ ማማዎችና ሌሎች የህንፃዎች ፍርስራሾች በግቢው ውስጥ ይገኛሉ።

መሀልዘጌ ጊዮርጊስ

ጣና ሐይቅ በውስጡ 37 ደሴቶችን ይዟል በዙሪያው 30 ያህል ጥንታዊ ገዳማት አሉ። እነዚህ ገዳማት ከ13ኛው እስከ 17ኛው ክፍለ ዘመን ባሉት ዘመናት እንደተመሰረቱ መረጃዎች ይጠቁማሉ። በገዳሙ ዘጌ ውስጥ ከሚገኙት አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ በዕድሜ ቀደምትነት እንዳለው የሚነገርለት የመሀል ዘጌ ጊዮርጊስ በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን እንደተመሰረተ የመስራቱን የአቡነ በትረ ማርያምን ገድል ዋቢ በመጥቀስ ካህናቱ ይገልጻሉ። የመሀል ዘጌ ጊዮርጊስ በጣልያንና በግራኝ አህመድ ወራሪዎች ጥቃት አልደረሰበትም በመሆኑም የብዙ ቅርሶች ባለቤት ነው። ወደቤተክርስቲያኑ ለመድረስ ከባህር ዳር ሰሜን ምዕራብ አቅጣጫ የሚገኝ ሲሆን በየብስ ወይም በጀልባ መሄድ ይቻላል። የተሻለ አማራጭ በጀልባ መሄዱ ነው። በመደበኛ የጀልባ ጉዞ ከ1:00 ሰዓት በላይ ከሐይቁ ዳር ወደ ገዳሙ የ10 ደቂቃ የእግር መንገድ አለው። በገዳሙ ከብር የተሰራ ወደ 25 ኪ.ግ የሚመዘን የአቡነ በትረማርያም የፀሎት ቀሚስ፣ የብር ክበር፣ የወርቅ ዕዋ አክሊላትና የብር ዘውድና በዛ ያሉ ቅርሶች በቅርስነት ይገኛሉ።

የደቅ ደሴትና አካባቢው

ከባህር ዳር ከተማ ሰሜናዊ አቅጣጫ 37 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የሚገኝ ሲሆን በጀልባ ቢያንስ 3 ስአት ያስኬዳል በውስጡ 37 ደሴቶችን ያቀፈ ነው። ይኸው ደሴት መጀመሪያ ለመነኮሳት ብቻ እንጅ ለአለማውያን ኗሪዎች ያልተፈቀደ ነበር። ኃላ ግን ቀስ በቀስ በርካታ ሰዎች ወደ ደሴቱ በመምጣት የአለማውያንም መኖሪያ ሆነ። ይህም ደሴት የቀድሞ ነገስታት የስልጣን ተቀናቃኞቻቸውንና ተቃዋሚዎቻቸውን በግዞት የሚያቆዩበት ቦታ እንደነበር የሚገልፅ ለምሳሌ በአፄ ህዝበ ናኝ ዘመን የደብረ ጽሞና ገዳም መስራች በነበሩት ላይ ንጉሱን የሚቃወም ንግርት ተናግረህል በሚል ክስ ቀርቦባቸው በአጼው ትዕዛዝ ወደ ደቅ ደሴት እንደተጓዙና ህይወታቸው ከዚያው እንዳለፈ በዲማ ጊዮርጊስ የሚገኘው ገድላቸው ያትታል።

ቅድስት አርሴማ ገዳም

በ14ኛው መቶ ክ/ዘመን በአጼ ሰይፈ አርዕድ ዘመነ መንግስት እንደተመሰረተች ይነገራል። በአሁኑ ስዓት ከአንድ ጠንካራ ገበሬ ቤት ብዙም ልቃ የማትታየው የቅድስት አርሴማ ገዳም ታቦቷ አባ ዮሀንስ በተባሉ መነኩሴ ከእየሩሳሌም እንደመጣ የገዳሙ ካህናት ይገልጻሉ። ቅድስት አርሴማ እንደ አፈታሪኩ ከሆነ በስሟ ቤተክርስቲያን የቆመላት በትውልድ ጀርመናዊ እንደነበረች ይነገራል። ገድሏ እንደሚናገረው ከደናግልት ጋር ወደ አርሜንያ ተሰዳ ለዕምነቷ ብዙ ፈተናን የተቀበለች በኃላም የተሰየረች ለማዕት እንደነበረች ይነገራል። የግድግዳ ቅብ ስዕሎች የሰማዕታቷን ገድሎች ይተርካሉ። አመታዊ ክብረ በዓሉም መስከረም 29 በርካታ ምዕመናን በተገኙበት ይከበራል።

ባህር ዳርና አካባቢው

የቆሎ ት/ቤት

ባህር ዳር ከተማ ውስጥ የሚገኘው የቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን የዘመናዊ የኪነህንፃ ጥበብ ነፃብራቅ ቢሆንም በግቢው ግን በ16ኛው ክፍለዘመን እንደተሰራ የሚነገርለት ባለ አንድ ፎቅ አነስተኛ ግንብ ለታሪክ ማስረጃነት ጠብቆ ይገኛል። ቤተክሪስቲያኑ አካባቢና በዚሁ ከተማ በኪዳነምህረት፣ በሚካኤል፣ ሰላም አርጌው ማርያም ውስጥ ጥንታዊ የቆሎ ት/ቤት አሁንም እንደቀጠለ ይገኛል።

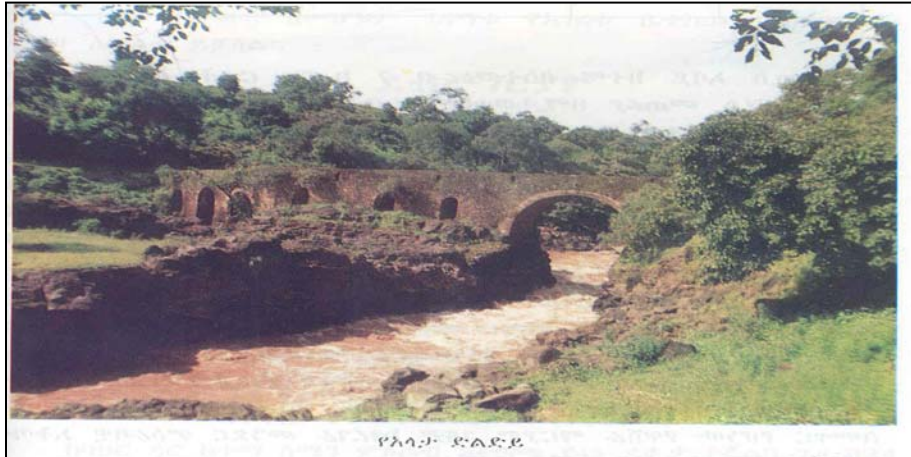
የጢስዓባይ ፏፏቴ

ከባህርዳር ከተማ በስተምስራቅ በ30 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ከጢስዓባይ ከተማ አጠገብ የሚገኘው የጢስዓባይ ፏፏቴ በ400 ሜትር ስፋት ከ40 እስከ 50 ሜትር ጥልቀት ወዳለው ገደል የሚወረወረው እጅግ አስገራሚና አስደሳች ከሆኑት የተፈጥሮ ክስተቶች አንዱ ነው። እየተጥመለመለ ወደ ገደሉ ከሚወርደው ውሃ የሚፈጠሩት ብናኝ የውሃ ፋንጣሪዎች አካባቢውን በጢስ የተሸፈነ ያስመስሉታል። የፏፏቴው ነጐድጓዳማ ድምፅና የአካባቢው ልምላሜ በፏፏቴው የሚፈጠሩት ቀስተ ደመናዎች ልዩ የመንፈስ ፍስሃ ናቸው። ከባህር ዳር ጢስዓባይ ከተማ ድረስ የመኪና መንገድ አለ ከከተማው ፏፏቴው ለመድረስ ደግሞ ሁለት አማራጮችን መጠቀም ይቻላል። የመጀመሪያው አማራጭ ከጢስዓባይ ከተማ 1.5 ኪ.ሜ በመኪና በመጓዝ ለመኪና ማቆሚያ ከተዘጋጀው ቅጥር ግቢ ከደረሱ በኋላ ለ20 ደቂቃ የእግር መንገድ ተጉዘው ፏፏቴው መድረስ ይቻላል። ሁለተኛው አማራጭ ወንዙን በሞተር ጀልባዎች በማቋረጥ ወደ ፏፏቴው የሚወስደው መንገድ ነው። ይኸኛውን አማራጭ ለመጠቀም ከከተማው ሰሜናዊ ምዕራብ የገበያውን ስፍራ አቋርጦ ከወንዙ መድረስን ይጠይቃል። በዚህ መንገድ ወደ ፏፏቴው ለመገዝለቅ ከ30 እስከ 40 ደቂቃ ይወስዳል። የመልስ ጉዞን በሁለቱም አማራጮች ማድረግ ይቻላል።

ወደ ፏፏቴው በሚያደርስን የእግር መንገድ አካባቢ በ17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአኔ ሱስንዮስ ዘመነ መንግስት እንደተሰራ የሚነገርለት የአላታ ድልድይ አለ። በአባይ ወንዝ ላይ የተሰራው የመጀመሪያው ድልድይ እንደሆነም ይታመናል።

የአላታ ድልድይ

በባህር ዳር ከተማ የተለያዩ የስጦታ መሸጫ ሱቆች እንዲሁም ደረጃቸውን የጠበቁ ሆቴሎች ሎጆች፣ አስገብቶቻች የአየር ትራንስፖርትና የየብስ አገልግሎት የተሟሉ ናቸው። ስለሆኑሎች የትራንስፖርት ሁኔታና መሰል ማብራሪያዎች በመጨረሻ ገፅ ላይ ይገኛል።

2 N~Wn μ_{\pm}

ŠtMW nBW" i EGG t dÜ v ' á¼ tē «ē EN~Wn μ_{\pm} N ረ ጎ' ሕ: ጎā ImCY «Y ŠpM šāV| IpE|ē Ydr EMū, æ' T«• vḂ E|š ጎ' ሕ: EN~Wn μ_{\pm} N ረ Y~\ ŠpM mCY «Y ~r:: qV<" i ēmā L ^L Y I L mG EMiq' d' ሕ ēmān„r d° ~ pŠrE' ā EMāL ° ā μon„' v ImCY «Y ŠpM j "q] i^aYmā t" BkēN I ŠpM" ēpE|፰^aT±t' ሕ ē° I e DpEov Eō' v ēt^μon„ -C³sv ē^½q ~g L`Á \ūj v I ŠpM" F" |E' ā ē» ~ H"i ~ ētm" ' ረē E|፡" ir I ipL ረ ^r I i Yn Ydr |E' ā ē° ē^ tm" xāpō I » ~ šāV| |Eā μ«Mr ~^a\isv mCY «YḂ ēpJ^r tμY t-Y¹qG ētm" L }a ED} ' ā \ŠF I šēAā ረ " μfG::

\ŠF

\ŠF ŠmCY «Y^a Iām" i N~Wn 165 Šē.Mō Ydr F" r μfEv:: ē' T«" Y~\ ŠpM · b tm" r mFEv Št«ē^ tIm 430 Šē.Mō ŠNrμ, ' ā ēpEēEē ŠpM 30 Šē.Mō μm nF r μfEv::

\ŠF ' T« ētm" ' ረē L }a ~r:: · b IMāG L ° V| ŠMiq' d' ā pWW ^Y |E' ā T· W¶M L Xr ēšēC rGi ' ረē NḂĀ ^Ḃ^aD} "qL ~G:: የወንዙ አነሳስ በጠበል አንድ ቦታ በፈነዳ ምንጭ ይጀምርና በዝቅተኛ መጠን በሚንቆረቆር ወራጅ ውሃ ይቀጥላል። ይህ ወራጅ ውሃ አምስት መቶ ሜትር በማይሞላ ርቀት በአንድ ዕርምጃ የሚዘለል ቦይ ይፈጥርና ከ500 ሜትር በኋላ ሶስት ሜትር ያህል ሰፍቶ ሌሎች ገባሮችን አሰባስቦ ግልገል አባይ/ወተት አባይ/ አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ትንሹ አባይ በመባል በሰሜን ምስራቅ አቅጣጫ ወደ ጣና ሐይቅ ይወርድና ሀይቁን ከተቀላቀለ በኋላ

Št-r ŠpM aIān N^Wi ti »Á I·Nr 5 Šé.Mā F'' EMā, Mā\ēDē I tL r tē-
dē EMē āG μl | | ^p~ «G:: μl | ' ā Šp-L T šL ~r t^j ¼[G ēμl | ' ā t^MLY
ŠH^M r ųY ~ | | >G:: tIā} šC^NēE ēpmEā N-Ų I šēAā t<mlé \é U CL āMē ŠGα Gα
I bq L Ō']t' ā I \Ō' ā p\M ~CN Šui tμY ĀNY -' āēē ^p I bp...v ^ēgt' ē
I tC| & I ŌT^~ I I i Eā ^ēÁ }ā ~L »Eā -}' ā \ēL E\ā · ē EųM Šnsut' ē E^ē «
CL āMē ~ »Eā: ^} \āN ^ēAā ^ē«ēC ^ | E ē¼i Nr ^F\i ¼i Nr 7 I šēAā Mā F'' EųM
Šnr 70,9 L " G ~L T:

~p' ā μl | d^ I d^ ^ē\× Šdē- Šnr I dY AēEāN ēNYr t'' }r EMē ¼I r~ EMā>I r
D} ēpE| α μi» μi½v~ ēL μGμ| e]e_v Eb| Ā ~dYmEā:

I~Epj N·n~ L ° ¼ ~ »G:: ēŌT^ · Glé| ~<Bā-I qG:: I tē- pēšī šL s IF'' ŌT_v
~d«^MEā: ēt<mlé' ā \' ā d}ē ^ē^ tē- ēnT I tG ~L Ešp" G:: μā«" I é T' āN
m" T' āN I μl | ' ā dē I šēAā Mā F'' ~μfG:

" ~W MY|N

" ~W MY|N ŠmCY «Y O» L ēμ- ē ēn μēē L ē^Y F'' I L q° Ū p¾MV 8
Šé.MāY μā I | F r μfEv:: I 1426 ^ē^pL \Tpv ēMēμYFr " ~W I tWp|N ti »Á
I NēÄ v ēpŠI v ~r:: " ~W I tērēÉ| · ēmY d^N p° gb ēi }ō r/I īr ~r:: I μ«L ā
ēpMU~ | ^pMU I Y<q 7AāWē L <ŠG ^MD" μF}b p° gb ~t' ā: I μ«L ā tAēN
i }ē · ēē i «\i r NCYsv ~\»Eā I μ«L ā I Y<q -ēg -ēŲ ^ēEōv I μ«L ā I Y<q
ēnW~ L Ī HŪr ēμl q ^ēEōv ēnY~ ē}H^ L ^dEōv ~μfEā:

^ēμē| ^I Eē

Š° ē^ tm" ŠpM I ^p N^Wn 7 Šé.Mā Ydr F'' I Mā, ' ā ēμēM I MēG L ° V|
I Mē| ' ād' ā Tnq F'' Štē- tEr pŌGŪEē ēp\Wv' ā ē^ēμē| ^I Eē I ipēY^pī| ē
r μfEv:: ēt<mlé' ā t>' ēsv I ipēY^pī| ~ō I tēi FēēF šL ē pŌGŪEē ^ē^p\Wv
~μWEā: tē«ē- pēšī Tnq' ē ēF^q Tnq ^ | Eā ~° UqG:: I ipēY^pī| ~ō Enšī
tL qr ° Ū D j ~q I i «ē^ FēēF ^N qor pdYīFr tμG Eōr ^ē\° v r μfEv::

~mŋ I ip L ē· ^r

ŠmCY «Y t-r 18 Šé.Mò F'' a nTM'' ŠNrmG rzb ŠpM N^Wi ti »Á I· Nr 5
Šé.Mò Ydr F'' I· ħn Ēq° T \Ö qV<" i· Ié tE::

· Ié' ħ Šo ĒMġ, ' ā Ē· ħn t¼Y AāEr \xÖ~ tWr L <ŠEf I Zv tEār:: AāEpj r'' x
\\Dġ ĒCœn ĒdUr ā· O Ēġmāā **የአፄ ሱስኃዮስ/** L· Ié|~ L' āÁ ^ġ^a }IY ''μL qG::
Ē· Ié' ā t¼Y I tWr M~šġ Ēpμ}Iā tN^r MMϑv tEār EiEotj I ŠÖG \\ÖY\\ā AāEpj
tAāN eL' ā ''q|Eā: Š· Ié' ā L BG Ēġmā^ L „q& Ē^ġ· « L dl |~]Eġ ĒL \\Eā ÛWb
· ħn Iīsv tEā: t\\WWt' ā Ēn }' ā:

· ħn μé©Ymé^

· ħn μé©Ymé^ ÛWb Iīp L ġ· ^r Š^a nTM'' N~Wn ti »Á I tġ- **ገብታ** F'' tĒi x\\G
|\\Ur · ħn μé©Ymé^ IMġ ^N ĒMġq' **ጌ** Iīp L ġ· ^r tE:: Ydpj I· Nr 6 Šé.Mīr Y
''D~G:: I^· Y AāEr \\tr '' ^«G::

· ħn μé©Ymé^ I· ħn t¼Y ĒpŠII }' ā: t¼U tGÚ tGÚ Ēšn L j Mē| L D~t' ā
ĒMġμYFt' ā~ L ^ sv Ēpl~Ft' ā Tj N MM•v tEār::

I· Ié' ā L BG I tWr M~šġ i YĪ Ēpμ}Iā _^r ÛWb Iīsv tEā: ^}ŠēC Iīsv ĒġmāA
MTÖ|]Eġ& L „q~ Ē^ġ· « L dl | ^ġ^a }IU Ēt<mlé' ā t>' āġsv ''μGÑEā:

· ħn μé©Ymé^ Šo ĒMġ, ' ā Ē· ħn t¼Y nšā tGpμ«N ŠÖTV' ā ''Gi j O ĒMġ, ' ā
''IG»G:: šāV|' ā I^Ya M] ĒpŠxÖE IēDġN · Ié' ā ' ā¼ · ġ Ē^Ya ^W t''<Bī~N::
Š· ħn μé©Ymé^ d¼Eġ I· Nr 200 Mīr Y Ydr F'' tġ- **ገብታ** <n Ēq° T~ I¼- > Û
Ēp^Ö} mE_ ^r ĒÜG CġÑ tE · ħn MY|N Iīp ĒY^pī|ġ t\\WU I tWr M~šġ L GE
} ā CġÑ' ā I L ÖWT^ F'' }' ā:

3. ደቡብ ጎንደር ዞን

የደቡብ ጎንደር ዞን ዋና ከተማ ደብረታቦር” ከክልል ከተማ ከባህር ዳር በ97 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። ደብረታቦር ጥንታዊ ከሚባሉት የሰሜን ኢትዮጵያ ከተሞች አንዷ ናት። በአዲስ ቴዎድሮስ ዘመን መንግስት ለትንሽ ጊዜም ቢሆን የመንግስት ማዕከል ነበረች አጼ ዮሐንስ 4ኛም ከከተማው ወጣ ብሎ በሚገኝ ሰመርናህ በተባለ ኮረብታማ ስፍራ ላይ ቤተመንግስት አሰርተው እንደነበር ይታወቃል። በ17ኛው መቶ ክፍለዘመን በአዲስ ሱሰንዮስ እንደተሰራ የሚገርለት የኦሪጎን ቤተመንግስት ፍርስራሽም ከደብረታቦር 12 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። ከከተማዋ ከሚገኙት ታሪካዊ ስፍራዎች አንዱ የብረታቦር እየሱስ ቤተክርስቲያን ነው። ከ600 ዓመታት በፊት በአዲስ ደረጃ አርዕድ ዘመነ መንግስት እንደተተካለ ይነገራል። ቤተክርስቲያኑ በተደጋጋሚ የታደሰ በመሆኑ በአሁኑ ጊዜ የሚታየውን ቤተክርስቲያን ህንፃ ያሰሩት ራስ ጉግሳ ናቸው መቃብራቸው በቤተክርስቲያኑ ግቢ ውስጥ ይገኛል። የአዲስ ምኒልክና የንግስት ዘውዲቱ ናቸው የሚባሉ ሁለት አልጋ መሰል ዙፋኖች ከሌሎች በርካታ ቅርሶች ጋር በቤተክርስቲያኑ ይገኛሉ።

ደብረታቦር እየሱስ ቤተክርስቲያን

አጼ ቴዎድሮስ መድፍ ያሰሩበትና ጥቂት ኢትዮጵያውያን ወጣቶችን አሰባስበው በዘመኑ በግዛታቸው በነበሩ አውሮፓውያን አማካይነት የዕደጥበብ ትምህርት ቤት አቋቁመውበት የነበረው ጋፋት ከደብረታቦር ሰሜናዊ ምስራቅ 9ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። በአሁኑ ጊዜም የክልሉ ባህልና ቱሪዝም ቢሮ ከደብረታቦር መቅደላ ያለውን ሳይት ወደ ቱሪዝም ገበያ ለማስገባት ከአዲስ አበባ ዩንቨርሲቲ ጋር የመጀመሪያ ጥናት ስራው ተጠናቆ ቀጣይ ስራዎች እየተሰሩ ይገኛሉ። ሳይቱ ከጋፋት እስከ አዲስ ቴዎድሮስ መቃብር መቅደላ ድረስ ያለውን ታሪካዊ ቦታ የሚያካትት ይሆናል።

ጣራ ገዳምና አካባቢው

ከባህር ዳር ጎንደር በተዘረጋው አውራ ጉዳና ከአዲስ ዘመን ከተማ 10 ኪ.ሜ ያህል ከተጓዙ በኋላ ከዋናው መንገድ በስተግራ ከሁለት እስከ 3 ኪ.ሜ ርቀት ገባ ብለው አስደናቂ የዋሻ እንድሪያስና የወይን ዋሻ ተክለሀይማኖት ገዳማት ይገኛሉ። ዋሻዎቹ ወይን ደጋ የአየር ንብረት ያለውና ጥቅጥቅ ባለ ደን የተሸፈነው ጣራ ገዳም ከተፈጥሯዊ መስህብነቱ በተጨማሪ ታሪካዊና ጥንታዊ የዕምነት ስፍራዎችን ይዞ ይገኛል። ከጅምሩ የተፈጥሮ ዋሻ የሆነው እንድሪያስ ቤተክርስቲያን የክርስትና ሀይማኖት በአዲስ አበባ ዘመን

መንግስት ወደ ኢትዮጵያ ከመግባቱና ከመስፋፋቱ በፊት የኦሪት እምነት ይሰበክበት የነበረ ስፍራ እንደነበር ይነገራል። የክርስትና ሃይማኖት ከመካከለኛው ምስራቅ በተለይም ከሶሪያ እንደመጡ በሚነገርላቸው ተስዓቱ ቅዱሳን/ዘጠኙ ቅዱሳን/ አማካኝነት እየተስፋፋ ሲሄድ የኦሪት ዕምነት እየተዳከመ መጣ። በመሆኑም በአዲስ ይኩኖ አምላክ ዘመነመንግስት በ13ኛው መቶ ክፍለዘመን መገባደጃ አካባቢ አቡነ እንድሪያስ የተባሉ መንፈሳዊ አባት ቶማስ ከተባለና ከሌሎች ተከታዮቻቸው ወደ ዋሻው በመምጣት የክርስትና ሃይማኖት ማስተማሪያ እንዳደረጉት የአካባቢ ነዋሪዎች ይናገራሉ። ወደ ዋሻው ሲገቡ የኦሪት ዕምነት መገልገያ ቁሶችንና መስዋዕት ይቀርብለት የነበረ ዘንድን እንዳገኙ ዋሻውን በመስቀላቸው ባርከው አውሬውን አስወጥተውና የእየሱስን ታቦት አስገብተው ስፍራውን ስርዓተ ቅዳሴ መጠራት ተጀመረ። በደን ተሸፍኖ ገደል ስር የሚገኘው የዋሻ እንድሪያስ ቤተክርስቲያን አራት የሳንቃ በሮች አሉት። በሮቹም የሴት፣ የወንድ፣የጨዋና የቄስ በር ተብለው ይጠራሉ። ከዋሻው መሃል ስፋት ያለው የውሃ አካልና ከጀርባው ደግሞ የነዋየ ቅድሳት ማስቀመጫ ልዩ ስፍራ አለ ይላሉ።

የአካባቢው የሃይማኖት አባቶች የሌሊት ወፎች በሚበዙበትና ብርሃን በደበዘበበት የዋሻው ውስጣዊ ክፍል በኦሪት ዘመን ዘንድ ወተትና የመስዋዕት ደም የሚጠጠባቸው የነበሩ ሁለት የእንጨት ገብቱዎች፣ የድንጋይ ደወል ጽላቶችና የብራና መዕሐፍት እንዲሁም ረጅም አመታትን ያስቆጠሩ የሰው አጽሞች ባንድነት ተከማችተው ይገኛሉ። በዋሻው ግድግዳ ላይ የተለያዩ ስዕላዊ ምስሎች ይታያሉ። የዋሻው ርዝመት ከ20 ኪ.ሜ እንደሚያንስ የአካባቢው ነዋሪዎች ይገምታሉ። ይህም የዋሻ አጥኝ ምሁራንን የታሪክ ተመራማሪዎችን ለሰፊ ጥናት ሊጋብዝ ይችላል። መልዕክታችን ነው።

የዋሻ እንድሪያስ አመታዊ ክብረ በዓሉም ግንቦት 20 በየዓመቱ ይከበራል። ዋሻውን ገብቶ መጎብኘት ይቻላል።

በጣራ ገዳም አካባቢ የሚገኘው ሌላው ዋሻ ደግሞ ዙሪያውን በደንና በገደል የተከከበው ወይን ዋሻ ተክለሃይማኖት ነው። የቤተክርስቲያኑ ስራ በአዲስ ይኩኖአምላክ ዘመነመንግስት ተጀምሮ በአዲስ ደፈ አርዕድ/1336-1363/ ዓ/ም እንደተጠናቀቀ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣውን አፈታሪክ መሰረት በማድረግ አዛውንቶች ይናገራሉ።ወይን ዋሻ ተክለሃይማኖት በየዓመቱ ታህሳስ 24 እና ሰኔ 24 ዓመታዊ በዓሎቹ ናቸው።ዋሻዎቹን መጎብኘት ይቻላል። ጣራ ገዳምም በየዓመቱ ጥር 21 ንግስ በዓሉ ነው።

ጣና ቂርቆስ ገዳም

ጣና ቂርቆስ ገዳም ያለ ቅርስ

የኦሪት መስዋዕት ማቅረቢያ ድንጋይ

በምስራቃዊ የጣና ጫፍ ክረምት ደሴት በጋ ላይ ደግሞ በአንድ ጐኑ ከዋናው የመሬት አካል ጋር ከሚያያዝ ስፍራ ላይ የተተከለ ሴቶች የማይገቡበት ገዳም ነው። የክርስትና ሃይማኖት በ4ኛው መቶ ክፍለዘመን ወደ አገሪቱ ከመግባቱ በፊት የኦሪት መስዋዕት ይቀርብባቸው የነበሩት ጥቂት አካባቢዎች ውስጥ አንዱ ይኸው ስፍራ መሆኑን አሁንም ድረስ ከዚያው ተቀምጦ የሚገኘው የኦሪት መስዋዕት ይቀርብበት ነበር የሚባለው ድንጋይ ይመስክራል። የጣና ቂርቆስ ገዳም ከታዋቂው ኢትዮጵያዊ የቤተክህነት ዜማ ደራሲ ርዕሰ ሊቃውንት ቅዱስ ያፌድ ጋርም ጥብቅ የተሳሰረ ታሪክ አለው። ቅዱስ ያፌድ የመጀመሪያውን የዜማ መፅሐፍ የሄፊው እዚህ ገዳም ውስጥ ነበር በማለት ካህናቱ መፅሐፉን በአስረጅነት አቅርበው ያሳያሉ። ቅዱስ ያፌድ ይህን ድን ሲፅፍ ለጥቂርና ቀይ ቀለማት መበጥበጫነት ይጠቀምባቸው ነበር የሚባሉ ከድንጋይ ተቦርቡረው የተሰሩ ጉድጓዶች የቅዱስ ያፌድ ድንና ካባ፣ የኦሪታውያን የብረት መንበር እዛው ይገኛሉ።

ክርስቶስ ስምራ

ወደ ጣና ሐይቅ በሚፈሰው የጉማራ ወንዝ አማካኝነት ከጣና ቂርቆስ ገዳም ተለይታ የምትገኘው የክርስቶስ ስምራ የሴቶችና የወንዶች ገዳም በአማኞቻ ዘንድ ልዩ ክብር ያላት የእምነት ቦታ ናት ቤተክርስቲያኗ ያረፈችው ከጣና ሐይቅ ዳርቻ በቅርብ ርቀት ላይ ጉች ካለችውና በተለያዩ ዕውቀት ተከባ በአዕዋፋት ዝማሬ ከምትታጀበው ደሴት ጓንጉት ተብላ ከምትጠራው ኮረብታ ላይ ነው። ገዳሟ በተለያዩ ጊዜያት ፈርሳ እንደገና ተሰርታለች። በገዳሟ የሀይማኖት አባቶች እንደሚነገረው አፈታሪክ ከሆነ መቅደሷ የተሰራችው በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በራሷ በክርስቶስ ስምራ ሲሆን እስካሁን ድረስ ሳይፈርስ ይገኛል። ክርስቶስ ስምራ ከፈጣሪ ቃል የተቀበለችበት ግንቦት 12 ከዚህ ዓለም በሞት የተለየችበት ነሐሴ 24 ቀን ነው አመታዊ ክብረ በአላት ናቸው። ወደጣና ቂርቆስና ክርስቶስ ስምራ ገዳማት ለመሄድ ሁለት አማራጮች አንደኛው ከባህር ዳር በጀልባ 4ስዓት ይፈጃል ሌላው ከሀሙሲት ከተማ በእግር 3ስአት ያስኬዳል። የመኪና መንገድም አለ የክርስቶስ ስምራ ፀበል ለፈውስነት ያገለግላል።

ዙር አምባ ጽርሃ አርያም ገዳም

ከደብረታቦር ከተማ 55 ኪ.ሜ ርቃ ከምትገኘው የሳሊ ከተማ አካባቢ እንደምሰሶ ቀጥ ብሎ በቆመ ተራራ አናት ላይ እጅግ በሚያስደንቅ ሁኔታ የተሰራችው የዙር አምባ ገዳም በ6ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአፄ ገብረ መስቀል ዘመነ መንግስት እንደተሰራች ይነገራል። ገዳሟ በክብ ቅርፅ የተሰራች 35 አምዶችና በመካከለኛ የሰው ቁመት ልዩነት የተሰሩ 3 ተደራራቢ ጣሪያዎች አሏት። የቤተክህነት ዋዜማ ሊቅ የሆነው ቅዱስ ያፌድ የዝማሬ መዋሲትን ለሶስት አመታት እንዳስተማረበትም የገዳሟ ካህናት ይናገራሉ። አሁንም የቤተክህነት ት/ት ተማሪ የመጨረሻውን የዝማሬ ፈተና ተፈትኖ ብቁነት

የሚረጋገጠው በዚህ ገጽም ነው። በአዲስ ቦሃፋ ዘመነ መንግስት የተሰሩ በርካታ ታሪካዊ ቅርሶችና የብራ መፃህፍት በገጽማ ዕቃቤት ተቀምጠው ይገኛሉ።

ውቅሮ መድሀኒዓለም

ከደብረታቦር ከተማ የግማሽ ስአት የመኪና ጉዞ ቦታላ ክምር ድንጋይ የተባለ ስፍራ አለ። ከዚህ ስፍራ በስተግራ አቅጣጫ ለአንድ ስአት ያህል በእግር ከተጓዙ ቦታላ ውቅሮ መድሀኒዓለም ከአንድ አለት የተሰራ የምድር ውስጥ ቤተክርስቲያን ይገኛል። የአካባቢው አዛውንቶች እንደሚናገሩት ቤተክርስቲያኑን ያስጀመሩት ንጉስ ላሊበላ ሲሆን ያስጨረሱት ደግሞ አቡነ መልክጼዲቅ የተባሉ የሃይማኖት አባት ናቸው። ከነጭ በሀ ድንጋይ ተፈልፍሎ የተሰራው ውቅሮመድሀኒዓለም በሶስቱ ጉኑ ከመሬት ተለይቶ የተቀረጸ በእንደኛውና በፊት ለፊቱ ደግሞ ከአለታማው መሬት ጋር ተያይዞ የተሰራ ፍልፍል ህንፃ ነው። ቤተክርስቲያኑ ከሩቅ ሲያዩት ከመሬት ጋር የተመሳሰለ ነው። ወደ ቤተመቅደሱ ለመግባት ከመሬት በታች ከትልቅ ቋጥኝ ተፈልፍሎ በተሰራ የውስጥ ለውስጥ መንገድ ዘልቆ ማለፉ ያስፈልጋል። በአጠቃላይ ውቅሮ መድሀኒዓለም በኪነ ህንፃ ጥበቡና በባህላዊ ይዘቱ ትልቅ የቅርስ ሀብት ነው። ከላልይበላ ጋር ያለውን አንድነትና ልዩነት ለተመራማሪዎች እተወዋለሁ።

ዋንዛየ ፍልውሃ

ዋንዛየ ከወረታ ከተማ ወደ ባህር ዳር በሚወስደው መንገድ 19 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። እዚህ ቦታ የተፈጥሮ ፍል ውሃ አለ ፍልውሃው ለፈውስነት ያገለግላል። አገልግሎት የሚሰጥ ሆቴልም አለ። ወደ ዋንዛየ የመኪና መንገድም አለ ቦታው ኮረብታማው ሲሆን በተፈጥሮ ደን የተከበበ ነው።

ሬማ መድሀኒዓለም

ሬማ መድሀኒዓለም በደራ ወረዳ በምእራፋት ማርያም ቀበሌ ዙሪያውን በጣና ሐይቅ ተከቦ የሚገኝ ገጽም ነው። ከምእራፋት ማርያም እስከ ገዳሙ የጣና ድንበር ድረስ በግምት 200 ሜትር የጣና ሐይቅ በመካከለቸው ተንጣሎ ይገኛል። ገዳሙ የተመሰረተው በአዲስ ይስሀቅ ዘመነ መንግስት አባናስ በተባለ መነኩሴ እንደሆነ ይነገራል። በሬማ መድሀኒዓለም ገጽም ቤተ መቅደስ ውስጥ ገዳሙን የቆረቆሩትና የመጀመሪያው የገዳሙ አለቃ የአቡነ ኖቭ፣ ገዳሙን ባርከው ጽላቱን ያስገቡት በርተሎሜዎስ እና የአዲስ ሰርፀ ድንግል አጽሞች ሳይፈርሱ ይገኛሉ።

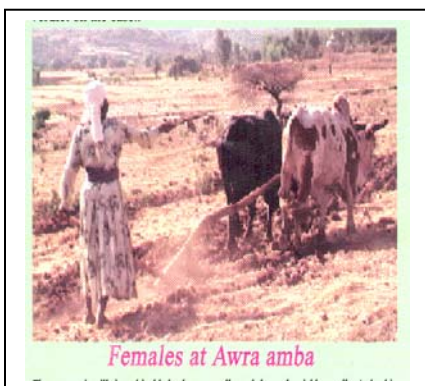
ወንቅሽት ቅዱስ ገብርኤል አንድነት ገዳም

ከጢስዓባይ ከተማ ምስራቅ አቅጣጫ የአባይ ወንዝ የአለታን ድልድይ ተሻግሮ በእግር ግምት የአንድ ስዓት መንገድ ከተጓዙ በኋላ ዙሪያው በሰንሰለታማ ተራራ የታጠረ ውስጡ በተፈጥሮ ደን የተሸፈነ፣ ፍልና ቀዝቃዛ የተፈጥሮ ፀበሎች የሚፈሰቡት፣ ብርቅዬ የዱር እንስሳትና አእዋፋት የሚበርቁበት ዘወትር ልምላሜ የማይለየው ጥንታዊ ገዳም ነው። የወንቅሽት ቅዱስ ገብርኤል ገዳም ጥንታዊ አሠራርና ቅርጽ ያላቸው ለሃይማኖታዊና ለተለያዩ አገልግሎት ይውሉ እንደነበር የሚገመቱ ሽክላዎች፣ መስቀሎች ወዘተ እንዲሁም የንግስት አዜብ ቤተመንግስት እንደነበር የሚነገርለት አሁን የንግስት አዜብ ካብ እየተባለ የሚጠራውና ጥንታዊ ስፍራ በገዳሙ የሚገኙ መስህቦች መካከል ጥቂቶቹ ናቸው።

በገዳሙ ከፍተኛ የፈውስ ፀበል አገልግሎት እየሰጠ ይገኛል። አመቱን በሙሉ ለፈውስ የሚመጣው ሰው አያቋርጥም በርካታ ሰዎች ወደ ገዳሙ ከመጡ በኋላ ከነበረባቸው በሽታና ሱስ መዳናቸውን ይናገራሉ። አንዳንዶቹ ቀሪ ህይወታቸውን በገዳሙ ለመኖር መወሰናቸውን ይገልጻሉ።

የአውራ አምባ ማህበረሰብ

በደቡብ ጎንደር ዞን የምትገኘው አውራ አምባ ከባህር ዳር ከተማ 68 ኪ.ሜ ሰሜን አቅጣጫ ከደብረታቦር ከተማ 32 ኪ.ሜ ከወረታ ከተማ 12 ኪ.ሜ ምስራቅ አቅጣጫ ከወረታ ወልድያ ከዋናው መንገድ 2 ኪ.ሜ

ደቡብ ምስራቅ አቅጣጫ ይገኛል። የአውራ አምባ ማህበረሰብ መስራች የሆኑት አቱ ዙምራ ኑሩ በ1964 ዓ/ም የጋራ አመለካከት ያላቸውን ሰዎች ይዘው እንደተመሠረተ ከመስራቱ መረጃዎችን ማግኘት ተችሏል። ማህበረሰቡ በ1964 እንደተመሠረተ አልቀጠለም በተለያዩ ችግሮች ሲበተንና ሲሰባሰብ ወደ ሌላ አካባቢም ተሰደው ሲኖሩ ከቆዩ በኋላ በ1986 76/ሰባ ስድስት / አባላትን ይዘው በአሁኑ መኖሪያ ቦታቸው እንደገና እንደተደራጁ መስራቱ ያስረዳሉ። አሁን የአባላቱ ቁጥር 388 በላይ ሆኗል።

የአውራ አምባ ማህበረሰብ የወንድና የሴት የስራ ክፍፍል የለም የሴቶችን ስራ ወንዶች ይሰራሉ የወንዶችንም ሴቶች ይሰራሉ ወንዶች ይፈትላሉ ሴቶችም ያርሳሉ። ከአውራ አምባ ማህበረሰብ አረጋውያን መጠለያ ተሰርቶላቸው ማንኛውም እንክብካቤ ይደረግላቸዋል። በአውራ አምባ ማህበረሰብ ሁሉም ቀናት የስራ ቀናት ናቸው የበአል ቀን የሚባል አይታወቅም። በአውራ አምባ ማህበረሰብ የተለየ ሀይማኖትም የለም በጋራ የመስራትና የመከፋፈል ባህል ያለበት ማህበረሰብ ነው የሚናገሩት ቋንቋ አማርኛ ነው። በግብርናና በዕድገብ ስራዎች ተሰማርተዋል። አውራ አምባ ሰው ከሞተ ፈጣሪ ንብረቱን ወሰደ እንጅ ሌላ ትርጉም አይሰጡትም የቀብር ስነስርዓቱ በተወሰኑ ሰዎች ብቻ የሚፈፀም ሲሆን ሌላው ወደ መደበኛ ስራው ይሄዳል። ጥቁር መልበስ፣ ሀዘን መቀመጥ አይታወቅም። የአውራ አምባ ማህበረሰብ ሊገቡበት የሚችል ማህበረሰብ ነው። መጠነኛ አገልግሎት የሚሰጥ ሆቴልና የመኝታ አገልግሎት በባህላዊ ሁኔታ አለ። ወደ አውራ አምባ ከባህር ዳር በመኪና መሄድ ይቻላል።

4. አሮሚያ

ነቢዩ መሀመድ እስልምናን ለማስፋፋት በሚደክሙበት በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ተከታዮቻቸውን ከጠላቶቻቸው ጥቃት ለመታደግ የተጠቀሙት ኢትዮጵያን ነበር።” አላህ ራሳችንን ለመከላከል ፍቃዱን እስኪገልጥልን ድረስ ወደ አቢሲኒያ / ኢትዮጵያ/ ሂዱ“ እዛም ኑሩ እሷ የጽድቅ ምድር ናት የሚለውን የነብዩን ምክር ሰምተው ጥቂት ተከታዮቻቸው ወደ ኢትዮጵያ የገቡት በ615ዓም ነበር።

የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ከሚኖሩባቸው አካባቢዎች አንዱ የአሮሚያ ዞን ነው። በዞኑ በብዛት የሚኖረው የአሮሞ ብሔረሰብ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ ሲሆኑ የስራ ቋንቋውም ኦሮምኛ ነው።

የዞኑ ከተማ ከሚሴ ከአዲስ አበባ 325 ኪ/ሜ ከባህር ዳር ደግሞ 550 ኪ/ሜትር ትርቃለች።

የሾንኬ መንደር /ፎቶ/

በገኛው መቶ ክፍለ ዘመን ወደ ኢትዮጵያ ከገቡት የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ ስደተኞች ጋር የዘር ሀረግ እንዳላቸው ከሚነገርላቸው መካከል የአርገባ ብሔረሰብ ይገኙበታል፡ መኖሪያቸው ሾንኬ ይባላል የሾንኬ መንደር ከከሚሴ በስተምስራቅ 23 ኪ/ሜ ይርቃል። መንገዱ ወጣገባና በደን የተሸፈነ ነው። የአርገባ ብሔረሰብ የራሱን ወግና ባህል ጠብቆ የሚያራምድበት ጥንታዊ መስጊዶች አሉት። የሾንኬ መስጊድ በአራት ማዕዘን ቅርጽ የተሰራ ነው ጣራው በረጃጅም የዛፍ ግንዶች ተክድኗል። በግንዶቹ ላይ ጭቃና አሸዋ ተገንብቷል። በሾንኬ መስጊድ ከስደተኞቹ ጋር እንደመጡ የሚነገርላቸው ትላልቅ በርሚሎች፣ ሰሃኖች፣ ከውድ እንጨት ተቀርፀው የተሰሩ ናቸው።

ጥሩ ሲና መስጊድ

ከከሚሴ ኮምቦልቻ መንገድ 12 ኪ/ሜ ከተጓዙ በኋላ በስተምስራቅ እጥፍ ብሎ 5 ኪ/ሜ ርቀት ላይ የጥሩ ሲና መስጊድ ይገኛል። መስጊዱ በ1960 ዓ.ም ገደማ ከእንጨትና ከሳር እንደተሰራ ይነገራል።

ጥሩሲና መስጊድ በእስልምና ሃይማኖት ብዙም ያልተለመደው ስርአት የሚከናወንበት ልዩ ስፍራ ነው። ልክ እንደ ገዳም ህይወት መስለሞች ዕራሳቸውን አግልለው መንፈሳዊ ህይወታቸውን ይመራሉ። ሌትና ወንድ የእምነቱ ተከታዮች ለየብቻ ተነጣጥለው ሳይገናኙ አብዛኛውን ጊዜአቸውን በጾምና በጸሎት እንዲሁም እምነቱን ለማስፋፋት የሚረዱ ጽሑፎችንና ኪታቦችን በማዘጋጀት ያሳልፋሉ። በመስጊዱ ውስጥ የሚገኙት የመገልገያ ቁሳቁሶች በሙሉ መጠናቸው ትልልቅና በጣም ሰፊ ናቸው። መለስተኛ እንስራ የሚያክሉ ጀበናዎች፣ ቡና በቁም የሚወቀጥባቸው ሙቀጫዎች ከ190 በላይ ስኒ የሚያስደረድር ረከቦት አስደናቂ የመገልገያ ቁሳቁሶች ናቸው።

ባቲ እና ሰንበቱ

ባቲና ሰንበቱ የሜዳ ላይ ገበያዎች ናቸው። ሰንበቱ ከዲስ አበባ በደሴ መስመር 260 ኪ/ሜ ላይ ጆሴ ጥሙጋ ወረዳ ስትገኝ ባቲ ከዲስ አበባ 415 ኪ/ሜ ከኮምቦልቻ ወደ አሰብ በሚወስደው መንገድ 40 ኪ/ሜ ርቀት ትገኛለች። የባቲ ገበያ ዘወትር ሰኞ የሰንበቱ ደግሞ ዘወትር እሁድ በአካባቢው የሚገኙ ሁሉም ብሔረሰቦች በተገኙበት ይውላል። በባቲ ገበያ በአጼ ኃይለስላሴ ዘመነ መንግስት ለወንጀለኛ ለሰው መስቀያ ተብሎ የተተከለ ብረት ገበያው መካከል ቁጥ ይገኛል።

አወይቱ ፍልውሃ /ፎቶ/

ከአዲስ አበባ በደሴ መስመር 260 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ከምትገኘው ከሰንበቱ ከተማ በመነሳት የሰንበቱን ወንዝ ተከትለው 4 ኪ.ሜ የእግር መንገድ ከተጓዙ በኋላ አስደናቂው የአወይቱ ፍልውሀ ይገኛል። ፍልውሃው በሰንበቱና አጠይ ወንዞች መገኛ ላይ ነው። የሚገኘው ከመሬት ውስጥ የሚወጣው ነጭ የእንፋሎት ጭስ ከአካባቢው የመሬት አቀማመጥና ከወንዞች ግንኙነት ጋር ለቦታው ልዩ ውበት ሰጥተውታል። የአካባቢው ሰዎች በእንፋሎቱ ሰውነታቸውን የሚታጠቡበት ሲሆን ለተለያዩ በሽታዎች እንደ መድሃኒት ይጠቀሙበታል። ፍልውሃው የበቆሉ እሸት፣ እንቁላልና ድንች የመሳሰሉትን ምግቦች ያበስላል።

የቆምበሮ የመቃብር ቦታ

የመቃብር ስፍራው በአርጡማ ፋርሲ ወረዳ በቆምበሮ መንደር ውስጥ የ132 ካሬ ሜትር የቆዳ ስፋት ይዞ የሚገኝ ሲሆን ከእድሜ ብዛት የተነሳ ስፍራውን መለየት የሚቻለው ከአካባቢው በተለየት የመቃብር ድንጋዮች ነው። በውል የማይለዩ የአረብኛ ጽሑፎች በመቃብር ድንጋዮች ላይ ይገኛሉ። የአካባቢው አዛውንቶች የመቃብር ስፍራው ከ100 አመት እድሜ በላይ እንዳለውና በድንጋዮች ላይ የሰፈሩት የአረብኛ ጽሑፎች ሙሉ በሙሉ በሚነበብበት ወቅት ስለተቀበሩት ሰዎች ማንነትና ብዛት የሚገልፅ እንደነበር ይናገራሉ።

የቦርኮናና ጫጫቱ ፍልውሃዎች

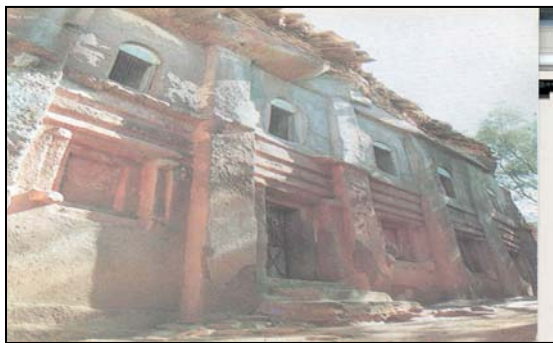
የቦርኮና ፍው ውሃ በደዋጨፋ ወረዳ በጀሮታ ቀበሌ ገበሬ ማህበር የሚገኝ ሲሆን ከከሚሴ በስተደቡብ 8 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ዋናውን የአስፖልት መንገድ ዳር ይዞ ይገኛል። የውሃው ጥልቀት በአማካይ እስከ 2ሜትር እንደሚደርስ ይገመታል። ከፍልውሃው የሚወጣው ጨስ ጥዋት ጥዋት ለአካባቢው ልዩ ውበት ይፈጥርለታል። ከጥንታዊ ሾንኬ መንደርና መስጊድ በቅርብ ርቀት የሚገኝ መሆኑ በበርካታ ቱሪስቶች የመጎብኘት እድሉን ያስፋዋል።

የጫጫቱ ፍልውሃ ከባቲ 10 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። ፍልውሃው በሰንሰለታማ ተራሮች የታጠረና በትላልቅ ዛፎች የተሸፈነ መሆኑ ልዩ ውበት አጥናዕፎታል። በአካባቢው ለእንግዶች አገልግሎት የሚሰጥ የመዝናኛ ሎጅና ባለሁለት በር ገንዳ ለሁለቱም የታዎች መዘጋጀቱ የተገልጋዩችን ፍላጎት አርክቷል።

5. ዋግኸምራ ዞን

ዋግኸምራ ዞን በሰሜንና ምስራቅ ከትግራይ በደቡብ ከሰሜን ወሎ በምዕራብ ከሰሜንና ከደቡብ ጎንደር የሚዋሰን የአየር ፀባዩ ደጋ፣ወይና ደጋና ቆላማ የአየር ፀባይ አለው። የዞኑ አማካይ ሙቀት ከ17-31 ዲግሪ ሲንትግራድ ይሆናል። ታሪካዊና ረዥም እድሜ ካስቆጠሩት የኢትዮጵያ ከተሞች የምትመደበው የዞኑ ከተማ ሰቆጣ ከባህር ዳር 510 ኪ.ሜ ከላልይበላ 128 ኪ.ሜ እንዲሁም ከአ/አበባ 720 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች። በውስጧ ታሪካዊ የሆኑ የህድሞ ሴት፣ ዋሻዎች ታሪካዊ አብያተክርስቲያናት ይዛለች በዞኑ አማርኛ፣አገውኛ፣ኸምጥኛ ቋንቋዎች በስፋት ይነገራሉ።

መስቀለ ክርስቶስ

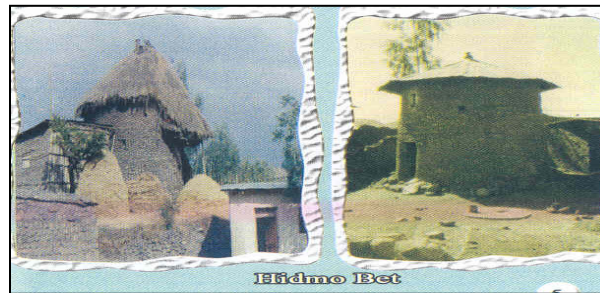
የመስቀለ ክርስቶስ ወቅር ቤተክርስቲያን ከሰቆጣ ከተማ በስተምስራቅ አቅጣጫ 3 ኪ/ሜ ከተጓዙ በኋላ ከዋናው መንገድ ወደግራ በመታጠፍ አንድ ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ይገኛል። ቤተክርስቲያኑ የሚገኝበት ስፍራ ልዩ ስሙ “ ወቅር አባዮሐንስ” ይባላል። የመስቀለ ክርስቶስ ቤተክርስቲያን በአጼ ስላሴ ዘመነ መንግስት ከ495-525 ዓ.ም ከአንድ አለት ተፈልፎሎ እንደተሰራ ይነገራል። የቤተክርስቲያኑ አሰራር ጥበብ ከላሊበላ ቤተክርስቲያን ጋር ተመሳሳይነት ያለው ነው። ከመቅደሱ ክፍል ወደ ውስጥ የተቆፈረ ጉድጉድ ያለ ሲሆን ከአንድ ሜትር ጥልቀት በኋላ ለሁለት ተከፍሎ አንደኛው ወደ ላልይበላ ሌላኛው ወደ አክሱም እንደሚያደርስ የሃይማኖት አባቶች ይናገራሉ።

አስክሬኑን አድርቆ በማስቀመጥ ጥበብ ተዘጋጅው ለረጅም ዘመናት እንደተቀመጡ የሚነገርላቸው የበርካታ ሰዎች አስክሬኖችም በቤተክርስቲያኑ ምዕራባዊ ክፍል ውስጥ ይገኛሉ። አስክሬኖቹ የተገነዙት በቆዳ ሆኖ ቆዳዎቹ በትናንሽ እንጨት መሰል ቁልፎች እንዲያያዙ ተደርጓል። በህንፃው ውስጥ በርካታ ጥንታዊ ስዕሎች ይገኛሉ የአሳሳሉ ጥበብ ጥንታዊውን ዘዴ የተከተለ ሲሆን ስዕሎች የተሰሩትም በጭቃ ሞርታና ግድግዳው ላይ በተለጠፈ ጨርቅና በወቅር ህንፃው ላይ በተቀባ የኖራ ቀለም ላይ ነው።

ስዕሎቹ የውሃ ቀለምና የቀለም ቅብ ስራዎች ናቸው።

ህድሞ ቤት

/ፎቶ/

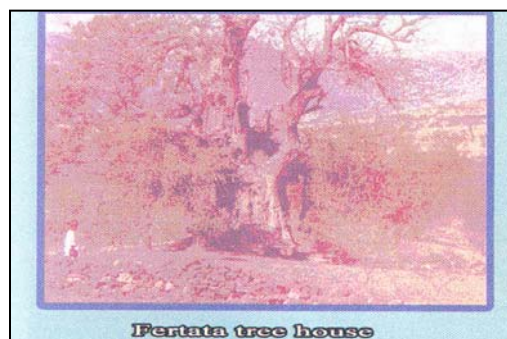
በባህላዊ አሰራር በክብ ቅርጽ ከድንጋይ የሚሰሩት ባለ አንድ ፎቅ የሳር ክዳን ቤቶች የጎብኝዎችን ቀልብ ይስባሉ ክፍሎቹ የሳር ክዳን የለበሱ ሲሆን በአካባቢው አጠራር “ህድሞ” ይባላል። በተመሳሳይ ቅርጽ በላሊላ ከተሰሩት ጥንታዊ ቤቶች ጋር እጅግ ይመሳሰላሉ።

ደብረ ሐመልማል ባህረ ኪዳነምህረት

ከሰቆጣ ወረዳ አበርገሌ ንኡስ ወረዳ መካነ ገነት ቀበሌ ገበሬ ማህበር ውስጥ ከሰቆጣ ከተማ ወደ አብይ አዲ በሚወስደው መንገድ 50 ኪ/ሜ ከተጓዙ በኋላ ከዋናው መንገድ በስተቀኝ በጥቅጥቅ ካለ ደን ውስጥ የምትገኝ ጥንታዊ ገዳም ናት። በ870 ዓ.ም እንደተገደመች በዘመናዊ መልክ በ1960 ዓ.ም በንጉስ ኃይለስላሴ ልዩ ትዕዛዝ በልኡል መንገሻ ስዩም አማካኝነት እንደተገነባች ይነገራል። በነገስታት ዘመንም ተጠሪነቷ ለአካባቢው ገዢዎች /ዋግሹሞች/ ሳይሆን ለማዕከላዊ መንግስት እንደነበር መረጃዎች ይጠቁማሉ።

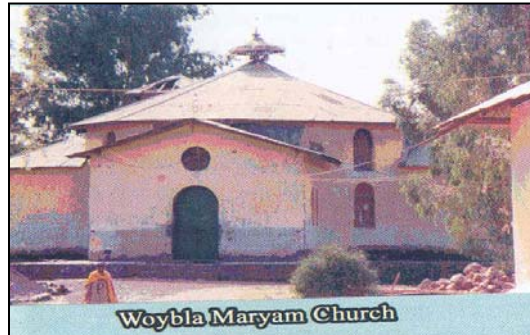
ገዳማ አካባቢ ተፈጥሮ በለገሳት ከቤተክርስቲያኗ ሥር በሚመነጨው ውሃና በጥንታዊ ትልልቅ ዛፎች በመታጀቧ በገዳሙ የሚኖሩት መናንያን መዝ፤ፓፓያ አቸሎኒ በማምረት አካባቢውን በበለጠ አስውበውታል።

የፈርጣጣ ዛፍ

ከሰቆጣ ከተማ ወደ ምዕራብ አቅጣጫ 14 ኪ/ሜ ላይ ሲደርሱ የአብዝአዳን መንገድ ወደቀኝ በመተው 60 ኪ/ሜ ከተጓዙ በኋላ የዝቋላ ወረዳ ከተማ ከሆነችው ጽጽቃ ይደረሳል። ከከተማዋ በስተምስራቅ ደግሞ ከሜዳ ላይ በማን፣ መቼና እንዴት እንደተሰራ በውል የማይታወቅ አስገራሚ የዛፍ ዋሻ ይገኛል። ዛፍ ፈርጣጣ በመባል ይታወቃል። የፋርጣጣ ዛፍ በተፈጥሮው ጠንካራ ግንድ የሌለውና በወፍራም ልጥ መላ አካሉ የተገነባ ነው። ዛፍ ለሰው መኖሪያነት እስከመገለገል የደረሰ ነው። ቁመቱ በግምት 20 ሜትር ውፍረቱ ደግሞ ከ40-50 ሜትር ይደርሳል። የመግቢያ በሩ በስተደቡብ የሚገኝ ሲሆን አንድ ሜትር ተኩል ቁመት አለው ከስር አንድ ሜትር ከላይ ደግሞ 80 ሲ/ሜ ይሰፋል። የዋሻይ የውስጥ ክፍል ከስር ሰፊ ሆኖ የክብነት ቅርጽ አለው ወደ ላይ እየጠበበ ሄዶ በመጨረሻ በጣራ ቅርጽ ይደፈናል። ዋሻው ከሰሜን ወደ ደቡብ ሶስት ሜትር ተኩል ከምስራቅ ወደ ምዕራብ ደግሞ 4 ሜትር ስፋትና 7 ሜትር ቁመት አለው። ዋሻው አካባቢው በ14 እያለ የአውሬዎች መኖሪያ ነበር አሁን ግን ወደ ሰውልጅ መኖሪያነት ተቀይሯል።

ወይብላ ማሪያም

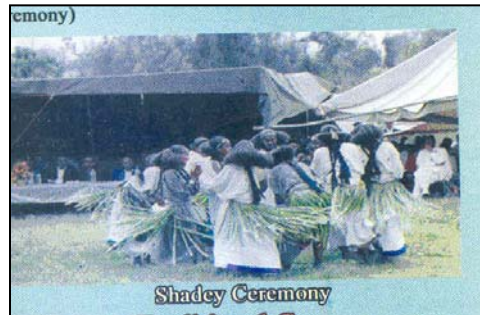
በእድሜ ቀደምትነቷ የምትታወቀው ወይብላ ማሪያ በ7ተኛው ክፍለ ዘመን እንደተመሰረተች ይነገራል። በጣልያን ወረራ ጊዜ በውስጠ የነበሩ የወረቅ መስቀል ዕዋና የመሳሰሉ ቅርሶች እንደተዘረፈ ይነገራሉ። በአሁኑ ጊዜ በውስጠ የተለያዩ ቅርሶች እንደያዘች ይታወቃል።

ዝቤ አቦ ገዳም/

ከሰቆጣ ደቡብ ምዕራብ 86 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ የደሃና ወረዳ ከተማ አምደ ወርቅ ትገኛለች። ድሃና ለመድረስ 2 ኪ/ሜ ሲቀር ከመንገዱ ወደ ግራ በኩል ገባ ብሎ ዝቤ አቦ ገዳም ይገኛል። ገዳሙ ያለው አቦ ከተባለ ስፍራ ላይ ከሚገኝ ዋሻ ውስጥ ነው። ወደ ዋሻው ለመግባት ጨለማ ስለሆነ ያለባትሪ አይገባም።

ከዋሻው መግቢያ በር መጀመሪያ አካባቢ አንገት ዝቅ ብሎ ይገባና ወደ ውስጥ ሲዘልቅ ግን ያለምንም ችግር ቀና ብሎ መሄድ ይቻላል። በዋሻው ውስጥ 37 ሜትር እንደተጓዙ የአቦ ቤተመቅደስ ይገኛል። ከቤተመቅደሱ በስተቀኝ በኩል አጽም የተቀመጠበት ሌላ ዋሻ አለ ቀደም ሲል ሰዎች በእነዚህ ዋሻዎች ውስጥ ከዳር እስከ ደር መውጣታቸው ይነገራል። በአሁኑ ጊዜ ገብቶ እስከ መጨረሻው የዘለቀ ሰው የለም ይህን ደግሞ ለተመራማሪዎች ክፍት ነው ገዳሙ በበአሉ እለት ቅዳሴ ይካሄድበታል አለዚያ ግን በአባቶች ብቻ ይጠበቃል።

የአሸንደየ ባህላዊ ጨዋታ

የሻደይ ባህላዊ ጨዋታ በዋግኸምራ ዞን ሰቆጣ ከተማና አካባቢው በየአመቱ ከሐኒሴ 16-21 በደመቀ ሁኔታ ይከበራል። ይኸ ባህል በተለምዶ የሴቶች ባህላዊ ጨዋታነው። ሴቶች በተለያዩ ባህላዊ ልብሶች ተወብው በአሉን ያከብሩታል።

6.አዊ

አዊ የኩሽ ወገን ከሆነው የአገው ሕዝቦች ውስጥ የአንዱ ስም ነው። የአዊ ዞን በአማራ ክልል ካሉት ብሔረሰብ ዞኖች ውስጥ አንዱ ነው። የዞኑ ዋና ከተማ እንጅባራ ከአ/አበባ በማርቆስ መስመር 470 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች። በዞኑ የአብዛኛው ህዝብ የአፍ መፍቻ ቋንቋ አዊኛ ይሁን እንጂ አማርኛም በስፋት ይነገራል።

ትስኪ ፋፋቲ

የትስኪ ፏፏቴን የሚፈጥሩት አዋሲ እና ግዛኒ የተባሉ ሁለት ትላልቅ ወንዞች ናቸው። እነዚህ ወንዞች ረጃጅም ርቀት ከተጓዙ በኋላ በአንድ ላይ በመደባለቅ ጥልቀቱ 180 ሜትር ወደ ሚገመት ገደል እየተገማሸሩ ሲወርድ የትስኪን ፏፏቴ ይፈጥራሉ ከፏፏቴው የሚፈጠረው ነጉድጓዳዊ ድምፅና የሚሸናነው ነጭ ጉም በአካባቢው ካለው ተፈጥሮ ደን ጋር ተዳምሮ ልዩ ውበት ሰጥቶታል።

ዘንገና ሐይቅ

ዘንገና ሐይቅ አዊ ዞን ባንጃ ሽኩዳድ ወረዳ ቸውሳ ቀበሌ ከእንጅባራ ከተማ6ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። ከመንገዱ እስከ ሃይቁ ዳርቻ በመኪና ወይም በእግር ለመሄድ አመቺ ነው። የዘንገና ሐይቅ ጥልቀቱ 160 ሜትር እንደሆነ ይገመታል። በሀይቁ አቅራቢያ በደን የተሸፈኑ ተራሮችና በርካታ ዋሻዎች ይገኛሉ ለአይን የሚማርክ ነው።

$\mu' \cdot N_{\pm} \text{ in } MY|N$

Et p' à · N± l'ir MY|N µ«N EpL \Tpv' à IpEN® Ñªe ^EpmeÀ IM® Ur d«M"i
tÈi ©H₂^ ŠL } L ž. 'r /11660-1674/ }' à: "Cv qor žµāā ŠL ~mat' à Š.žªY ^Ep}ā
|ªYµār |}IT' à fL ^××r ŠL u AāEā t³mt' à fNrBā~ Ežµāā -G t-Wµe}r
p†NWr ž r\W ^žª}Y f lip fEY^pī ž L T±• v "L \EWEā:

$\mathbb{E}t\mu' \hat{a} \cdot N_{\pm} \text{ l} \hat{r} \text{ MY} \downarrow N \text{ Š} t \ll^{\wedge} t \text{ l} m \wedge \zeta^3 m W \text{ E} \hat{e}^a T^{\wedge} \setminus m r \text{ Š} \hat{e} E_0 \text{ M} \hat{r} Y \setminus \hat{e} d Y \text{ l} \cdot N r \text{ 443}$
 $\hat{S} \hat{e} / \text{M} \hat{r} Y \text{ t} \leftarrow m \hat{e} \text{ Š}] \text{ EN} r m G \text{ r} \zeta b \text{ Š} p M \setminus \hat{e}^a Y \hat{a} \text{ ' } ^a \text{ a} \text{ l} \hat{a} n \text{ N}^{\sim} W n \text{ l} L q^{\circ} \hat{U} \text{ Š}^{\circ} \text{ , } \hat{S} \hat{e} / M \hat{a}$
 $Y d r \text{ F}^{\cdot} \text{ r} \mu f E v :: \text{ ' } ^a \text{ Š} p M \text{ ' } \hat{a} \text{ l} \mathbb{E} T N r \text{ E} M \hat{e} \downarrow \mu E \cdot G \text{ E} L \text{ Š} \sim \text{ L} \zeta \mu - \text{ t} E \text{ E} t \mu' \hat{a} \cdot N_{\pm} \text{ l} \hat{r}$
 $\mu \ll N N \wedge \hat{S} \hat{e} A \hat{a} \text{ Š} p M \text{ ' } \hat{a}^{\wedge} \frac{1}{4} \text{ r} \mu f E v ::$

Eµ«Mò L L ^Tr " ~' à N[£¿|r †A¿ mEv|r †<mlé " Y £}IT' à £Y^r~¿ £pdIE
 Cœn |GpdIE †TL }ò £Mò|^L ^G £p]]p L T± E¿µà^ IL -T^à ¿µà^ Cœl¿
 ^¿«L Ðf IL e°Y †F·mn I' \«èr £Ã Û¾× ^YN± L ÐÐqt' à \èD¿ †œMut' ¿~
 £·N± Iîr MY|N µ«N qor¿ p££ B'M r ŠpmEà £qopò p`<Mè £^nŠr <C¿ ¶Y
 I^h L G£ ECœl^ \¼p" G ŠIîp£Y^p|~ò L pŠG I|F -L à IL mG "°W £}IT' à ^ÙW
 £·N± Iîr MY|N ŠpM pnEò p\£L :: Iîp£Y^p|~ Š⁷ª[·N± Iîr MY|N

EL Efr tμ' ā · N± līr MY|N pnF p\EL v:: I' ā^»θN ¼Łq" i i Y^~ ěnW~
L ĆCŪr **ḡḡḡ**:

¼Ym H" i

I tŁŠa '1μā] ' T« _^pȳ ¼YI I pmE dI Eī μI X MCI Y ' ā^¼ ěMμ, ' ā ¼Ym H" i Štμ' ā
· N± līr MY|N 6 Šé.Mθ Ydr F" " μfG:: ŠB" e EL -T^ II ¶ I L Šé~ L Bī- ěMāUG
\\ēDŁ I ĆETNr ě40 a fg ě^· Y μā tE' ā:

ě¼Ym H" i ' āB tTŁ' → L GĆ |E' ā \\ēDŁ ¼Gdpȳ 155 MīrY ^Ł^D} " μL qG::
I ŠāV|' ā |Eār a v ^~ I Ydr ěMē|ār ěÖ«ē ^~ ěuŠā \\Ł\EqM pWZv Et<ml ē' ā Gā
' āl rŁ ěMā° ā MWŠē ěL ^Cn Ansv ~t' ā:

ěŁμāF " a• v

I tŁŠa ' T« I aŁ šāV| dI Eī Š ĵā ŠpM 12 Šé.Mθ Š' T« 5 Šé.Mθ Ydr F" " μfG ' a
" a' ā I L Šé~ L Bī- " uFF:: " a• tȳ n>r <Ft' ā " ḡ• v ' ā^¼ 4pȳ ^Y^ I Y^
ěMē|μ~ft' ā ě^· Y L Łμā tE:: I ^}ŠēC " a• v ' ā^¼ ěMōGd' ā ĐI G Et<ml ē' ā

}" V^ዎ EÔ' â}r ŠL µGµEâN I F' Š¼Zr ṽNZ I pE|^ጸ ' WV• v I pE' N Š1928-1933
I » Eé|^ጊ ' TW µéŠi Et<ml'é' â CnTp\~ EtYI...v L ° E| Nb· D \é|µE· G ^^a }I Y
Et<ml'é' â }" V• v ' ~µWEâ:

xṽ· xṽpṽ

I 1µā] bŠâ«- ' T« I' ጊ F tµāq dI Eî Š ጊ 20 Šé.Mṽ Š' T« I1 Šé.Mṽ Ydr F' ' µfG::
' C xṽpṽ épEéEጊ ŠpM EAâEr ŠÜEṽ I Mē| GÔ' â EÔ° N ' ጊæ tM<„ }r EMÔ° Y }' â
' ጊŠâ ŠpM' ጊ tGU 2Šé.Mṽ Šp¹š I | F ¼Gdpý 40 MṽY ' a Mṽ ግ eGeEr \é' T' Y
xṽpṽ â ' Ô° WG::

xṽpṽ â I I ግ ' Wr \éL EŠpṽ G^ጸ ' âlr tE' â Šxṽpṽ â · W~ d„ EMāq E' â ግW~
Šxṽpṽ â EMṽ »' â -NÎ Et<ml'é' â G^ጸ ' âlr \¼p' â qG::

' Ep Åi¼Z^ qV< " í µ«N

E' E† Åi¼Z^ µ«N épL \Tpv' â I tNî \â^ጊS^ šL } L ጊ· ^r Š1607-1632 \éDጊ Š<ጊ F
ŠpM I· Nr I18 Šé.Mṽ Ydr ' a N~Wn ti »Á ENrµ„ I t' i ጊ ŠMṽ, ጸ ¼ጊq" ጊ
qV< " í ŠD}â µ«Mr tጊ«ṽ ~r:: µ«L â IY<q i Y_vጊ E|šv ^ጊ^a AâN E' ጊ®v~ E\isv
ፀIG ' µfG::

ጶ^aY xṽpṽ

Š^ጊ³mW 53 Šé.Mṽ Šu· ጎē ŠpM I1 Šé.Mṽ Ydr F' EMṽ, ' â Eጶ^aY xṽpṽ 28 MṽY
YæL r | E' â xṽpṽ }' â: xṽpṽ â Et' ጊ EMṽYክ ውብጉ tE' â:

7 \Mṽ µṽ^aY

E†ér©É| E¼~r ŠpOv qV፫ ሲወሳ Eµṽ^aY ^N]''° d^ t' qEÜN:: I17f' â L s ፫ÈE
šL ጊ EL ṽL V| tግMb I1620• tጎ I tĒi x\éE^a ^ šL } L ጊ· ^r épj ጊj Tv' â µṽ^aY
TšN FEâ tL qr I L ጊ· ^r L «é~}r ' ' ጊN I" ~ ŠpM}r E250 tL qr µ«Mṽ L µGµFâ
Št«é^ tIm I740 Šé.Mṽ ŠmCY «Y ^a· O 175 Šé.Mṽ Ydr ከምድር ወለል ከፍታ 2200ሜትር
በላይ ENrµ, ' â Eµṽ^aY ŠpM I L <ŠEf' â šL ጊ E|I Ur E†ér©É| ጎµ^qr Šoq oq
^épš" ' U I-ጊ<ጊ ^E U · >q t' ጊ EM^p«^aY mCA ^E}I Wt' â IY<q ŠpOv
I ŠFf}r EékkL â tGuEâN:: " Aጊ ^ጊ³ ጎµ^qpy I EW] t' â N፫ጊ| r I M፫ Y»t' â épE|^ጸ
^ÜW' v tn|p L ጊ· ^qrጊ~ µ«Mrጊ | \U }I Y:

Εμείς αΥ τήν | π Λ ζ· ^r

[illegible]

tn|p L ž: ^qpjép\Ur Š-žŋ'' Š~ž¾r~ Š W \éDž -žŋxN dF |E~ G^F\î |E' â
 Ép° | \ ` ĄF ŁL \E }' ž: Łj|T' āN e^kN~ ³n " a ŠmEā ^ŪW• v žžžžžž žžžžžž:

$$\frac{a_{nT} n Y B_i}{\hat{F} \setminus \hat{I}}$$

Štñĩ x\éG . l é ' áĀ l pL]] " šL ċ~ ÉŠé} Cċñ ¼ln Ép\U l Y<q Cċñ•v " μfEá:
 Étñĩ x\éG L " f~ l e^kN ÉMġ, ' á É^pμĩ Nċr" n . l é ÉW^ M& tĩG G-áG . l é ^~
 É^ nT nYBċ ^F\ĩ " }...tĵ ~t' á:

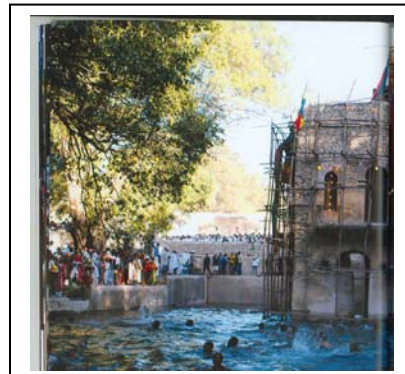
É^ nT nYBċ ^F\ĩ l tñĩ t«é| N \μ- ^| \á šL } L ċ. ^r **በግንጾር ከተማ** Ép\W~ Šp\W
 | GÔ\ NċN t" }r μá«r | G^T\l r l^C~ Aáĵq F" ÉMġ, l ĩpÉY^t| ċ }' á:
 Él ĩpÉY^pĩ| ĵá L i^a^ ^3. MWŠé l Dĵá ¼ċq" i ÉA" M r ^~Eθv ÉpOF }' á: É»V| ' á
 É' á^¼ ÉÛE qMU~ n>r mFt' á ÉL F^Ér ^~Á^v | ^ l Td \éDċ #^GÛ t^FÛ L F^Ér;
 ÉጫG Ā AáÛ " μ, l qG:

e^kN

Šμċ^Y 3 Šé.Mð l ^pN^Wn l i Yn Ydr F" «μqM oq F" ÉMġ, ' á Ée^kN l ĩp
 ÉY^pĩ| ċ~ É^pμĩ Nċr" n l ĩp L ċ. ^r ċ tĩ Ū " μfG: l pEE ÉCċñ ¼ln Ép\W' á l ĩp
 L ċ. ^r l tAáĵá \tr »W' á~ ÉÛG t<Eá μá«r ^Y_l qG: " Aáċ ^ċ^3 tAáċN l ĩp
 L ċ. ^pĵ qV<" i " Špĵ ÉMē| ĥT«è l Cċñ' á F" Ép]Eá Étċl]~ EíÁ^v ÉæDċ N^Eθv
 t^a~f ~t' á: l e^kN l ĩpÉY^pĩ| ċ ÉpEE| μ ^-Mð ° μn Ā -~ ÉL] \Eá ApY l dG
 >Ūvċ tĩ Ū~ l ' á^ð á ÉpE| μ i Y_vċ " l^C~ Aáĵq " μfG:

Étñĩ x\éG L " f

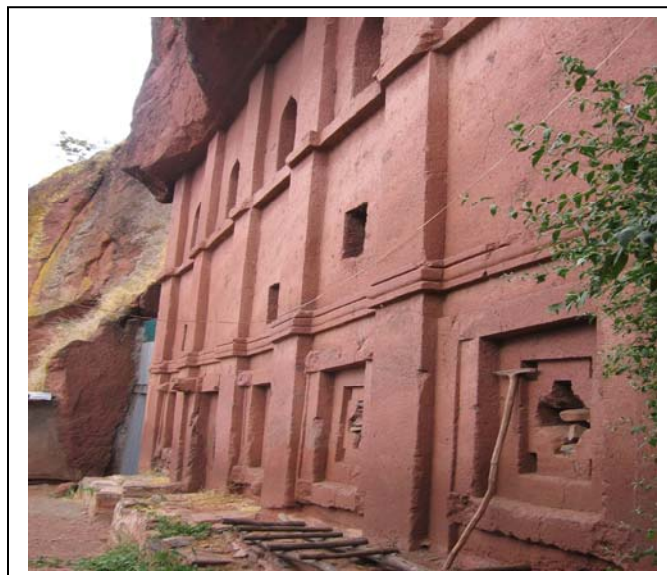
IpL]]] " ŠL Ć~ ĚŠē} CēŃ ¼In Ěp\W ĚtŃi x\ēG L " f Šx\ēG ·Iē Ii Yn Ydr F"
 "μfG::መዋኛው የቆየ የህፃን ጥበቡን ሳይለቅ ጥገና ተደርጉለት ተμG· Eor ^Ě\° "μfG::
 IĚtL pȳ ĚMŠIT' ā Ě¼Ndr I tG IŠÜpf -Ndr ^ŠēAā oq "ŠIWG::

£' Eg L ¿^a Y

$E' \text{ Eg } L \text{ } \mathcal{L}^a Y \text{ } \mathcal{S}_{\mu\mathcal{O}} \mathcal{L}^a Y \text{ } 13 \mathcal{S}\mathfrak{e} . M \mathfrak{b} \text{ } Ydr \text{ } F'' \text{ } r \mu f Ev :: L \text{ } \mathcal{L}^a U \text{ } 1 G \propto \text{ } E^{-a} \text{ } \frac{1}{4} | n \text{ } \dagger NW v \rangle p \mathfrak{o}$
 $r q' \text{ } g Ev ::$
 $\mathcal{S} \text{ } \mathfrak{E} F \text{ } \sim \text{ } \mathcal{S} L \text{ } \backslash G \text{ } \dagger'' \rangle sv \text{ } \mathfrak{E} M \mathfrak{A} U \text{ } E^{-a} \text{ } \frac{1}{4} | n \text{ } ' \text{ } \mathfrak{p} \text{ } is v \text{ } \mathfrak{E} p E | \propto \text{ } \dagger'' \rangle r \text{ } \ll \mathfrak{b} \rangle'' \text{ } \mathcal{L} \text{ } \mathfrak{E} M \mathfrak{A} U$
 $' \text{ } \mathfrak{a} n \sim \text{ } E \dagger'' \text{ } \mathcal{L} \text{ } \mathfrak{E} M \mathfrak{A} MY \mathcal{S} \mathfrak{A} \text{ } \sim \dagger' \text{ } \mathfrak{A} ::$

ዞዝ ኣምባ ጊዮርጊስ

Šmž^aY ŠpM I tYI | I ŠaG 130 ŠeMā ' ' ' žN I ^n~r I ŠaG 200 Še.Mā Ydr F'' μAF
 EpMEv r žb ŠpM r μfEv:: ŠμAF Et ž – \tr pŠaG E^·Y μā I | F I^a ž Ep`Ō} ' ā~
 TnqM' ā ē tNm '' μfG:: E ē tNm pŌ¼[" i tdML ¼ I N^Wi FEē F ž \j » ž~
 EpŠš ž pŌ\^ I N^Wn ' μW ž μž^aY šāV | ž~^a ž dē ž I \Mē E \Mē pWZv ž I N^Wn
^a· O ^n~r ž I Ydr EL g, r EMē | ^vG }' ā::

I tNm' ā · Ymī ē tNm μē©Yμē^~ EpME ¼ ž q" i I ipēY^pī | ž '' μfG:: I ip ēY^pī | ž
 ŠtEr pŌGŪEθ Ep\W \ēD ž t~p j nu Š" ~' ā k¼,, ŋY Ep | | š }' ā:: ŠFEē F t n | p
 ēY^pī | ~r ŋY pL]] '' }r | E' ā E ē tNm μē©Yμē^ I tĒi FEē F ^ ž^a p\W t ž « ž –
 t' ' ž sv '' ~μWEā: Eī.Ħ·v^a· O I tĒi '' ^Bi /1414-1429/ šL } L ž· ^r /tm t n \ « ē/
 I pmEā EB''M r tmr ^ ž^a pL \Tp '' ~μWEā: N~Gmr E^N Oē` <GD} I ^pdY tm
 t n] « ē Štm t N^»^o i · Ħ t ž ŋ ×^a dL > L āYr t ž « ē E] U ~t' ā:: tm t '' \ »^o i · b^a· O
 I · Nr Š1266 ^ ā Š 1345 –/N E U q" f EB''M r tmr } I U::
 ħtm t n \ « ē t '' ^ »^o i '' Ħ ~TŪr I | F tĒi \ '' Ō tY~& šL } L ž· ^r –T^ ^ ž^a U
 '' μL qG::

^ ž^a t n > ... t j t n | p ēY^pī | ~r ē t''m μē©Yμē^ I ' ā^o ā Ei ž MCEir & L i^a ^~
 i –^r | E' ā \ēD ž I · Nr 40 MtrY ¼ Gdr | E' ā ° I G~ EL ābW Iir pnEθ EMē W
 EēYĦr~ M žb EŪG tE' ā: ^N žr | MU ' āi Y tN@v Š I ipēY^pī | ž » V | ' ā p | '' Š' ā
 j L " G L ^ st j I L ^dG i YĪ Ep\U ~t' ā::

I šēC ¼ ž q" i I ipēY^r | ž ' ā^¼ I Y< q ēn ž~ L ÍCŪr~ ž" E i « ē }r '' μfEā: E· W,,
 tCL – ^¼ q'' ~t' ā EMmEā ĦĦ· EēnY Ī Ħ· v E· W, & L dL Á ~ EtTn f Ī AāŪ
 | Eir^a G& EW^ ' Eī ^¼ q ED} EēnY L ^dG Ši Y_t j ¼ f st j ~t' ā:: I ē tNm
 μē©Yμē^ I tL r AāEr qFFi B''M q" i E n T I tFr '' ŠI WEā: t ž « ē qCQ^ 12 EiF' ā
^a· O Mē | ē | 23 &·Ħ·Ħ::

^' āU I ip] L ā t i G I MēG L ° V | EMēq' d' ā ~NY E" Ħ ' ā^¼ I ipēY^pī | ž &^a ž dē Gā
 ^L ā μēL žmī I TmE ^ŪW EMē, ' ā EtĒi \ ā^ ž ©^ I ipL ž· ^r ŪY^Wb & · W,, tCL –
 EOpI r ^ŪW }' ā EMmE' ā # W,, I Y; ^ ž « ē AāN μž – p(EA''M r ' ā ē tNm
 I Mē T· μā I ^· T L ž μ – EMēq, & qV< " i ^ŪW· v ~t' ā::

ጋርኖ ድልድይ

ከእንፍራዝ ከተማ ምስራቅ አቅጣጫ ካለው ተራራ የሚነሳው ጋርኖ ወንዝ ድብሳንና ጉዛራ ቤተመንግስት በአንድ ወገን በሌላ በኩል ደግሞ አምባ ማርያምና እንፍራዝ ከተማን እያካለለ ወደ ጣና ሐይቅ ይፈሳል። በዚህ ወንዝ ላይ የጉዛራ ቤተመንግስትን ያህል እድሜ ያስቆጠረ ድልድይ አለ። አጼ ሠርፀድንግል ለሽርሽር ወደ ጣና ሐይቅ ለመጎብኘት እግረመንገዳቸውን ደግሞ በዚያው አካባቢና በሰሜን አቅጣጫ የሚኘው ህዝባቸውን ለመጠየቅ ድልድዩን እንዳሰሩት ይነገራል።

ድልድዩ የቆመው በተለይ የወንዙን ጠርዝ ይዞ በሚገኘው ጠንካራ አለታማ መሬት ላይ ነው። ስራው ክፍል ክብ ነው። የድልድዩ ውፍረት በስንዝር የሚለካ ነው ርዝመቱና ወርዱ በግምት 10 በ3 ሜትር ይሆናል።

ድልድዩ ለከብት ጭምር መሸጋገሪያ ሆኖ ቆይቷል። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ሰውና ከብት ከወዲያ ወዲህ ሲመላለስበት ኑሯል። በሂደት የድልድዩ የላይኛው ንጣፍ አልቆ ድንጋዩ በቻ ቀርቷል። የውስጠኛው አካል ግን ምንም ለውጥ አይታይበትም። ኖራው አሁንም ነጭ ሆኖ ይገኛል። ድልድዩ የመሰበር ወይም የመሰንጠቅ ምልክት የለውም።

ከጉዛራ ቤተመንግስት ጋር የሚገባበተው ይኸው የጋርኖ ድልድይ አሰራር አድናቆትን የሚጭር ሆኖ ለዋናው መንገድ እጅግ ቅርብ ነው። በደቂቃ የእግር ጉዞ ሊጎበኝ ይችላል።

ግዛቤ ቤተ መንግስት

[illegible]

CzŃ' à mE+ç- Úi D L ŠFŠ| L ^ sv |<pp \μ}r tE' à N-Y lĭpĭ tN^r ^nU
tN^r l-NU 10 ŒÛEøv~ tWr L ^ sv tEär:: lĭp L ç ^pĭ t<mlé ÛY^Wb lĭsv
tEà:

C₂ĤN' ā ¼Yn -ēŋ©vē IL TnTn Ep\U ~t' ā: IN⁻Wn ti »Ā |E' ā fC₂ĤN' ā t<G
 ŌWY)IG:: »W' ā m®' ē dYpIG: Š' ^a \Mŋ ti »Ā |E' ā fIip L ē ^pŋ (EÜG I^aC~
 Aā)iq " μfG: fC₂ĤN' ā RW Šmøē^aY Iip L ē ^r ŋY " L \VFG E" ~' ā L ^L Y i Yn
 }' ā: **ከአስፋልቱ ላይ ሆኖ በቅርብ ርቀት ይታያል።**

mCT · 2n Më tîG

ŠmCY «Y μ0ζ^aY L ζμ- ŠMÆ\,r ŠpM 143 Šĕ.M0 Ydr F'' ``μfG ElĭpÆY^pĭ!}â CζN̄
^W Ep⁻L T' â I tN̄i Gn} -ζ. G šL } L ζ. ^r I 16f' â L s ÆÛE šL ζ †¶M b F''
L D}â ``}μWG:: ``Aâ~ I ^ζeFG L GÆ Ep⁻L T' â fL ζI U ÆÛG \ē!Gi fdUr MER
i ^a^+~ MCEĭpĭ I .W, †CL - ' TW JIē! J''° ~de dYp' â ³NWt' â nu ``q!G::
ElZtĭ- L ^ stĭ t\WY ÆÛE Æn }' â f. ζIâ RW በአራት ማዕዘን ቅርፅ ነው EnW~
L Î HÛr EnY~ E}H^ L ^dEv ¼ζq'' i tGm|r~ f' Yi L μ0~ËÖ! • v ``T, †qG::

$$\underline{f = n \lambda \cdot \nu}$$

-n^¿ · ¿n Šŋ~Z ' ¿œ mapY mE' à p̃nq F' Šj L šL ~r t]GxG:: ^W' à l tWr
M~š¿ i YÍ D l t¿- »W ^Y _^r (EÜh•v¿ t<s p\YpG::

-nŋĲ · ĳn lAāEr £-ĳŋŋ' <n pŠmŋG:: †Ĳ«ē · ĳlĲ lī Yn Ydr ʌF' ā °. O \ŌUĲ
 lL āEā EŠl l }' ā: AāEāN †¼ZŲ· £· ĳn lY ^Ĳ° }lWt' ā ŪW`æ''° eMG:: · lē' ā L V|
 \ŌY ^Ĳ° }lY £ŠāAā L Ĳ°Y }" V• vN £%Vr ^N}r pŠq©v ^Ĳ° }lU £†<mlē' ā
 bM· Eī• v'' ~µWEā:

E%Ys®E^ EY^r|¿ A'M r EMê|^x×ô I'N IÊEor -' à|¿¿ EMô' à\à tñ µ/E\à^
 ÊpmEà Í-**¶** IŠëC †<mlé'' U ^E|Y~ œ~t' ¿¿ E\M' à E%Vr ^N}r †WM³ <C¿
 pŠq©v¿'' ^¿«ê|° Ner'' MĐ~t" G:: ^]t' àN †° L er IŠëC Êp^à'p' à
 <C¿'' Yl r E}IT' ¿¿ -nÁ¿ · ¿n ^¿«' T]t' à tñ µ/E\à^N C¿Ñ' ¿¿ mYŠ' à EŠë«} NCTr
 qor¿ IM^µmr ^¿«êd^Àl r ^¿«^Tµà ^}ŠëC ÊApY bM· Eî· v ¾NT' à |']Eà::
 Ê†<mlé' à Cœn · ¿ Êtñ µ/E\à^' à]¿†GpdIE' àN:: EŠë«} NCTr qor Ê†¿r ^N}r
 Ip\I\Iàl r · ¿n' à^¼ L dL ¼ ÊEl r N nE• pg' Mt' à ŠŠë| **¶**mpj' ¿œ «Yu Cœl à
 q^W' à ÁYlir ^«¶l' Y p^Tµ::

| } ǝp\W' à ĚŠé«} NCTr ĩp ĚY^pĩ| Ě ^Ĥ i Yn ġēšĩ \ē! ġE· G j "s †Aā Ě ĩ †ġ.ñ
 j Yj Z ĩEGñ Ěn Āg ĩr pd" [G:: ĩpĚY^pĩ|}ā ĚĬ -e tġ ġ/ĚN^ Ě ^dEov Ě ¾NZ
 ĩY<q ĚnW~ Ě ĤCŪr †Ěār:: Ě-nġ Ě · Ěn ġW ŌY_ ġ«' ā Ě dYpG:: · -· «' ā · Ě ġY~
 >Ō Ĭē ĩ Glr N ĩ^C~ Aā}q " ġfG:: Ě· Ěā Ě' ā¼ †<G ĚpE\} ĩr W ^<Aā Ě -T^
 †G^ ĩ ŠŠN::

-n]_L · z_n~ -n]_L Šé«} NCTr l ĩp[ŸY^p|]_L EL μ0n, r ~ L uEā: ^ ^ Š ¶|Y ' _Lœ
 fMēl^aY^ fI¶ L Šē~ L zμ- tE:: ŠŠēl fMādT' ā tĀY tdlr D l r_zb μēšI f^ · Y μā
 fMē Ō_z ~ D~G::

£†Ê \i^¿^ lîp L¿.^r

አሁን ያለበት ሁኔታ

የቆየ ፎቶ

SrC76' ^an ftz- \tr E-Gm p̃a |F l16f' à L s ÆÜE ŠL ž Ep\W' à EtËi
Vàž©^ IipL ž.^r ÜY^Wb ``µfG:: li Yn Ydr ^· O tËi FEel F t^-NŁw-t }lY
EMmE' à E^F\i " a~ tËi ^` Ô tY~- | \Wt' à AäEr t-mWr ÜY^Wb ``µfG:: E^F\i " a
IY<q IZv~ ĄS-A-v |Eär VèDž ' á¼ E' á¼ T³ N Ydr |_Ši«G pnEø ``qL ~G::
EtËi Vàž©^ Iip L ž.^r ÜY^Wb ' a Mĭp„lr ^ÙW EL¹œ EiF' à tMWÄ ŠmoYmoW
' a µøªY IMē ª^' à L žµ- EtIY~ L žªYč ªlam'' i ti »Á `` t± W Mķ tiG ¼fr
Ydr L¹œ }' ā:

IµøYµøW ti Wl é| ÉMq, ' à Eif' à Ei Yn šL ċ EqVÉ taW EtYm †N^r ^fg É^·Y µà
 Ydr F'' IpEN® #ÉL àEé}è pWW; pnEø IMP W' à ŠÛpf †Nm F'' ÉMq, ' à
 #EOEé}è A' àGr; }' à ŠšéC ^ÙW D É»~ A''i ~ †<ml'é ċ ^C~ †-Yµø L L GŠr
 '' ſuG:: IMEr šL ċ »Eé| ċ <NÝ \Ys †YÚIr }|Y:: I šL }à É}IT' à A' àGr ^ÀŠHŁ
 ^ċ^a| L ''q|G: BN] MòY YœL r †E' à:

μθΥμθW~ † < ml é' à Ús

Š» ~ A' ǰ a|ām" i Á Ů |16f' à L s ÆÛE ŠL ĭ L μm^a ± ~ |17f" L s ÆÛE ŠL ĭ
L mu |pE|α ^ŮW• v p\Yp' à £|U tñ|p L ĭ ^qr ĭ M ŠG IM-T. ñi <Èar
Šp^qv t ĭ «ò ÈμYμW ŠpM ~r:: |t<ml' é à ÈMμ, x ĭ qV<" i ^ŮW• v EL μon, r

nYi E E«èY ^ç^]r Å x t' à EL -T^ EMè|« pÿ Štç- tEŧ EpÔ° U rFGi k¼...v
 ÛGÛG " aŧv~ I' à^»t' à EMû, ' à |GÔT\à EV' à~ E^ç^]r i Xp t<Fr& ÐIEv~
 ¼çq" i µ«Mr CnY t<mlé' à EEr |ªYµàqG::

—Š mq

—Š ŠçªYªmYi L çµ- 30 Šè.MŧrY F'' ENrµ„ t}^pf L çªY ~r:: L çª [Štç-
 IF'' L °V| Ié WrN I tñ>f' à \ ' à Šç- ENrq' d' à I —E \èDç ''Cç ^|Mð Eé|\° àr
 EuE' à dªN \èG L çª [ç Šmør ŠI dE' à E — >Û IL }}r ^çªD} Et<mlé" }" V•v
 ''~µWEà: —E ŠÛpf oq F'' ENrµ„ IL D~ð pÔŧZç IYdr EM-}ŧ ^-G rÔ¼WEv::
 çªY çn„p' à E\Mû pWZv nHiW" i Ž'YŒç EL çn, r If µéŠi EEiFt' à pŸ^sv —E
 F'' IL Dç E\Mû pWZvç EL Xr tdML ¼ EMè NYI rç~ ŠL çª [N~Wm" i ti » Å
 ^çª \ç\Er Ep||Šà~ Š\M'' ŧY Ep° L à EMèL ^Eà pWZv ¼i ¼ŧ nE' à EIdEär
 ª vç L L GŠr ''uFG::

\Mû pWZv nHiW" i ÞYŒ

Tér ©É| ' à^¼ ŠMq, x nBM" i P Y v t¿«è È\ Mē pWZv nHiW" i P YÈ }" :: È P YŠà
 (EGG ÈMē NT' à Š a mYi ŠpM 32 Šē.Mò Ydr I | F \èD¿ È a mYi ŠpM Š,¿ a Y 101
 ŠēMò C d t' Aē " μ f G ::

PYŠā ŠmCY ' EG IF Š1900-3926 MtrY ŠÜq F'' ''µfG:: ' ā^n^ñ ēp0¼Z rċ. Yr
|Elr }' ā ' ān~ t^µWMē |E' ā EL Xr µī q **ያለው ነው::** PYŠā IŠōTnq' ā IApWvċ
tċ^af ŠtÜV< ^a. O 4f ED}' ā EW^ «bċ pWW ŠPYŠā EMTÖ| \ÖY IAAEr dċ ē^· Y
µā F'' ''µfG::

I\NMc pWZv nHiW" i PYE " G|& f\NMc dI Z~ Å F« æç³ Z fPYŠa Gα L q' f|•v
 ~t' â fPe|α **እዕዋትና** °âr t¼|é ^ç^]r "µ, &qG:: nHiW" i PYŠa |pmlUr L ç. ^qr
 fRNCYr f| "ç^~ fmcG -Y³r ^.tî.t. I1978 I tEN i Y^}r pL æ. mG::

$$\begin{aligned} & \text{PYS}\ddot{\mathbf{i}} \text{ ŠÜ}pf' \text{ \textbf{i} } \text{fL} \text{ \textbf{i} } dr \text{ \textbf{L} } ^{\circ} \text{ \textbf{L} } \text{ Š}12^0 \text{ \textbf{i} } G \text{ \textbf{`} } \text{f}^{\wedge} \text{ \textbf{`} } \text{f}^{\wedge} \text{ Š}18^0 \text{ \textbf{i} } G \text{ \textbf{`} } \text{f}^{\wedge} \text{ \textbf{æi} } pf' \text{ \textbf{i} } ^a \cdot \text{O} \text{ Š}3^0 \\ & \text{\textbf{i} } Gbf^{\wedge} \text{ \textbf{t} } ^{\wedge} 4^0 \text{ \textbf{i} } Gbf^{\wedge} \text{ \textbf{f} } M^{\textbf{p} } Y^{\wedge} \text{ \textbf{f} } D \sim G:: \text{ŠPYS}\ddot{\mathbf{i}} \text{ \textbf{`} } \text{\textbf{i} } ^{\wedge} \text{\textbf{1} }_4 \text{ \textbf{^a} } T \pm \text{ \textbf{`} } \text{\textbf{i} } \text{ \textbf{f} } ^{\circ} \text{ \textbf{i} } d \text{ \textbf{E} } 0^3 \text{ \textbf{t} } E:: \end{aligned}$$
$$\frac{8 N^{\wedge} W i}{\mu \theta \pm N}$$

I15f' à L s ÈÜÈ ŠL Ğ L mu Ètër©É| L Ğ. ^r M ŠF" i. >sv tġ«è ^ġ^a}IY qVÈ
 | ^T«G ^}„C t<mlé•v ÈÈY^r~ B''M r Èpġ\Wxmt' à Èp^xxmt' à t<mlé•v }IU
 ŠšÈC ¶IY p|'' IN^Wi µ±N t<mlé ŠMµ, x tn|p ÈY^p|~r tġ«ġ®tj ŠšÈAà
 I15f' à L s ÈÜÈ ŠL Ğ Šp<Bp' à ÈÈY^r~ B''M r M^xxr ¶IY Èp||Š qVÈ |Ft' à
 ~t' à: ^}šÈC qV<"i ÈpJ^r L ^Cn Ansv I tñ>f' à ÈMè|µ, x Št«è^ tlm mCY «Y
 IO» IŠàG IMè|GÖ' à ÈL Šè~ L ġµ= ·W~ d„ rġb µm nÈ' à }' à:

«έΜ μέ©Υμέ^

የቆሎ ት/ቤት

É«éM µé°Yµé^ lîpÉY^pî|_ç lîYn šL ç EL \Wpý ÇçÑ' á W\á N^ÉY }' á: ``Aâç ^ç³
 Tî N šL ~rç |^j ° U Šjµ^qr& šL <ççr~ šN~L ~ç l^½q ÉpITšpý qV<" í
 i Y_vç ``úG: ŠTî N qVŠá ¶Y l p | | š É«éM µé°Yµé^ tér©É| ' á^¼ tEá ŠMmEá Éi }ð
 r/lîsv tç«è }' á: /lq" f' á tér©É|" í áW\é lÉlâY ts A«é^ tEMÉAá N~m" í tEN
 ÉpÔ° T' á ÈUî Y ^âš L gnU l>nc l tç- ' i r «é^{øy} }lY áW\é' á W]t' áN::

A photograph of a traditional Chinese building, likely a temple or palace, viewed through a dark wooden frame. The building has a red facade and white columns. The roof is dark and appears to be made of wood or thatch. The building is surrounded by a courtyard with a dirt ground. There are some trees and other structures visible in the background. The image is framed by a dark wooden border, suggesting it might be a view through a doorway or a window.

tŁ«Ł— L T±•v µ«M0 ŠtĖi «"ir šL } L Ł. ^r d^N nE0 ^Ł^p\Wv lē~µUN lŁµāĥ.
šL Ł Ėµ«M0 t^p««V tm \YĖ Āē¼Z^ ĖMīmĖā ĖB^M r tmr ^Ł^}lU µ—Ft' ā |rqG::
ĖCŁŃ F^ i YŃ i Yĭv & Ė. —. « ^~Eov& Ė}µ^qr µĖ ITŠsv Ė^nT ' Yi MY|NŁ
¼Łq" ħr ŠMāL \ĖUr i Y_v ¼fsv ~t' ā: Gā Gā ¼Łq" i ĖnW~ L ŃCŪr L ^dEov
š^, ĖŁ— ĖMĖTāL ā Š<C~r l^pdY ĖiF \' ā ĖM^Ł' ā Ėtm \YĖ Āē¼Z^ L kMēl& Š~0
^Ł^p\W ĖMĭµYĖr Ėtm _YĖ Āē¼Z^ Ė^3 L ^dG& tĖi šYt |^j n /1427-1461/ Ėµ«M0
|ITŠpr }' ā ĖMīmĖ' ā~ ŠnTr Ėp\W Ė½Y dMē^~ mY}» "µĖĖā:

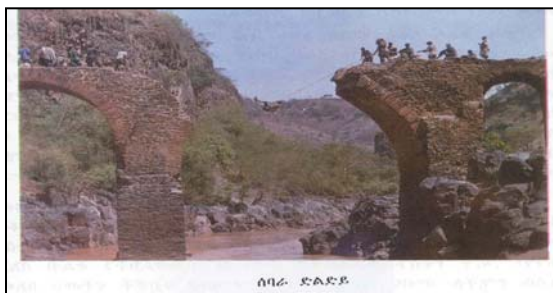
42

[illegible]

mCT μέ©Υμέ^

$\backslash mW - G - ''$

9. ደቡብ ወሎ

ደሴ በከፍተኛ ስፍራ ላይ የተቆረቆረች ቢሆንም በስተምእራብ ዙሪያዋን በጦላ ተራራ ተከባ ከባህር ወለል በላይ 2500 ሜትር ከፍታ ላይ የምትገኝ ከተማ ናት። የጦላ ተራራ የደሴ ከተማን ከቅርብ ርቀት ወደታች ለመመልከት እጅግ ተስማሚ ቦታ ነው። ቀደም ሲል ላኮመልዛ በሚል ትታወቅ የነበረችው የደሴ ከተማ ቀስ በቀስ እየለማችና እያደገች በመሄድ ዛሬ ኢትዮጵያ ውስጥ ካሉት ጥቂት ታሪካዊ ከተሞች አንዷ ለመሆን በቅታለች። ደቡብ ወሎ በባህላዊ ሙዚቃ የአምባሰል፣ ትዝታና ባቲ ቅኝቶች መፍለቂያ መሆኑ ብቻ አይደለም ልዩ የሚያደርገው አይንን የሚማርከው ተፈጥሮአዊ አቀማመጡ በአብዛኛው ደጋና ወይና ደጋ ከሆነው ተስማሚ የአየር ፀባዩ ጋር በአንድነት ሆነው ሊገቡኝ የሚችሉ ታይተው የማይጠገቡ ቋሚና ተንቀሳቃሽ ቅርሶችን በውስጡ አካቶ በመያዙ ነው።

አይጠየቁ አዳራሽ

ደሴ ከተማ ውስጥ በአንድ ወቅት አጼ ቴዎድሮስ ተንቀሳቃሽ ድንኳናቸውን ተክለውበት እንደነበር በሚነገርለት ጀምሮ ተብሎ በሚጠራው ኮረብታ አናት ላይ የሚገኝ 2130 ካሬ ሜትር ስፋት ያለው ግዙፍ አዳራሽ ነው። የከተማዋን እድሜ የሚጋራው ይህ አዳራሽ በ1907 ዓ.ም በንጉስ ሚካኤል መገንባቱ ይነገራል። የህንፃው የውስጥ ጣሪያ ጥርብ ጥዶች ጥልፍልፍ ተደርገው ተገጥመውለታል። እያንዳንዳቸው አንድ ሜትር ያህል ውፍረት ያላቸው 20 የጥድ ምስሶዎች በአዳራሹ ውስጥ ተተክለው ጣራውን እንዲሸከሙት ተደርገዋል። አዳራሹ ለስብሰባና ለግብር ማብያ ታስቦ የተሰራ ነበር። በግብር ወቅት ደግሞ ድሃው ከሃብታሙ ጋር እኩል ይሳተፍ ስለነበር አይጠየፍ የሚለውን ስያሜ እንዳገኘ ይነገራል።

ወሎ ባህል አምባ

ፋሽስት ኢጣሊያ በኢትዮጵያ የአምስት አመት /1928-1933 ዓ.ም/ ቆይታው የሰራው አዳራሽ ነው። አዳራሹ የተሰራበት ቁሳቁስ ከኢጣሊያ በተለይም ከሚላኖ ከተማ እንደመጣ ይነገራል። የወሎ ባህል አምባ የደሴን ከተማ የቅርብ ጊዜ ታሪክ በገሃድ የሚያሳይ ሲሆን በዚህ ታላቅ የሲኒማ አዳራሽም አዝናኝ ሲኒማዎች፣ የቲያትርና ሙዚቃ ትርኢቶች ይቀርቡበታል። አዳራሹ በአንድ ጊዜ እስከ 1500 ታዳሚዎች ድረስ የማስተናገድ አቅም አለው።

ደሴ ሙዚየም

ሙዚየሙ ከደሴ ወደ አዲስ አበባ መውጫ በስተቀኝ የሚገኘውና በተለምዶ ዲቪዥን በመባል የሚጠራው ኮረብታ "ባሊያን" በተሰኘ የህንድ ጎሳዎች እንደተሠራ የሚነገርለት የደጅ አዝማች የሴፍ ብሩ መኖሪያ የነበረው ህንፃ ውስጥ ተደራጅቶ ለጎብኝዎች አገልግሎት እየሰጠ ይገኛል። በክልላችን በዞን ደረጃ ከሚገኙት ሙዚየሞች ቀዳሚውን ቦታ የሚይዘው የደሴ ሙዚየም ነው። የተለያዩ ታሪካዊና ባህላዊ ቅርሶች በአካል የሚታዩበት ሲሆን በኢትዮጵያ ብቻ ከሚገኙት ብርቅዬ የዱር እንስሳት መካከል የሰሜን ቀይ ቀበሮና ጭላዳ ዝንጀሮ እንዲሁም የተለያዩ እንስሳት የውስጥ አካላቸው ወጥቶ ውጫዊ የተፈጥሮ ቅርፃቸው ሳይዛባ " በታክሲደርሚ" ጥበብ ደርቀው ለእይታ የቀረቡት እና በርካታ ገላጭ ፎቶ ግራፎች የሚገኙበት ሙዚየም ነው።

የገታ ሰይፍ ቡሽራ መስጊድ

ከደሴ ኮምቦልቻ መንገድ 36 ኪ/ሜ ላይ የጨቆርቲ መንደር ትገኛለች። ከመንደሯ በስተግራ በኩል 4 ኪ/ሜ ዳገታማውን የአግር መንገድ ከተጓዙ በኋላ ገታ መስጊድ ይደረሳል። መስጊዱ በ18ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ አካባቢ በታዋቂው ምሁር በሀጅ ቡሽራ መሐመድ አማካይነት መመስረቱ ይነገራል። ከዚህም በተጨማሪ ምሁሩ በህይወት ዘመናቸው በርካታ ምሁራንን ከማፍራታቸው ጎን ለጎን ከ500 በላይ የእስልምና መጽሐፍትን በእጃቸው እንደፃፉ ይነገራል።

መስጊዱ መውሊድን ምክንያት በማድረግ በየአመቱ ደማቅ ክብረበአል የሚደረግበት ሥፍራ ነው። በብዙ ሽህ የሚቆጠር የሃይማኖቱ ተከታይ ከተለያዩ የአገሪቱ ክፍሎች ወደዚህ ቅድስ ስፍራ ይገባሉ። የገታ መስራች የሀጅ ቡሽራ መሐመድና የቤተሰባቸው የመቃብር ቦታ በአካባቢው የሚገኝ ሲሆን በመስጊዱ ዙሪያም ብዙ መስሊሞች ይኖራሉ። የገታ መስጊድ የእለት ተእለት አምልኮ ስርዓቱን እያከናወነ ይገኛል።

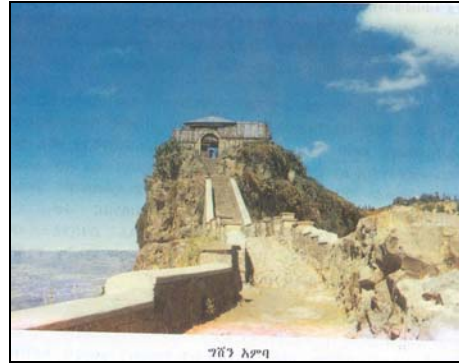
የገታ አንበሳ

ከገታ መንደር በስተጀርባ በቅርብ ርቀት ላይ ልዩ ቦታው ጭቃ በረት ተብሎ ከሚጠራው ኮረብታማ ስፍራ ከአንድ ወጥ ድንጋይ ተፈልፍሎ የተሠራው የአንበሳ ምስል ሌላው ትኩረትን የሚስብ ቅርስ ነው። የአንበሳው ምስል በአየር ላይ የተንጠለጠለ ነው። አብዛኛው የሰውነቱ ክፍል ግን ከዋናው አለት ጋር ተያይዟል።

ምስሉ መቼ፣ በማንና ለምን እንደተቀረፀ በውል የሚታወቅ ነገር የለም። ይሁን እንጂ ረጅም ዘመናትን ያስቆጠረ ለመሆኑ በምስሉ ላይ የሚገኙ የተለያዩ መረጃዎች ይገልጻሉ። በአንበሳው ምስል ፊት ላይ የመስቀል ቅርጽ አለ። ከጎኑ ደግሞ የሳባውያንን ፊደላት የሚመስሉ ቅርጾች ይገኛሉ። አንዳንድ አዛውንቶች ምስሉ በክርስትና እምነት ተከታዮች በጥንት ዘመን እንደተሰሩ ይናገራሉ። አንበሳው ግንባር ላይ የሚገኘው የመስቀል ቅርጽም የአንበሳው ምስል በክርስትና እምነት ተከታዮች የተሰራ ለመሆኑ ማረጋገጫ ነው ይላሉ።

ግሸን ደብረ ክርቤ ገዳም

ግሸን አምባ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ እምነት ተከታዮች ዘንድ በአንጋፋነታቸው ከሚታወቁት ቅዱሳን ሥፍራዎች መካከል ግሸን ደብረ ክርቤ ገዳም አንዱ ናት። ከደሴ ከተማ ሰሜን ምእራብ 80ኪ/ሜ ርቃ የምትገኘውንና ዳግማዊት እየሩሳሌም በመባል የምትታወቀው ይህችው ገዳም ከእምነትና ከአስተዳደር ጋር የተቆራኙ ታሪኮችን ይዛለች።

እየሱስ ክርስቶስ በቀራዮን ተሰቅሎበት ነበር የሚባለው ግማደ መስቀል የቀኝ ክንፍ በክብር ያረፈው በዚች አምባ /በእግዚብሔር አብ/ መሆኑ በከፍተኛ ደረጃ ይታመናል። ይህን ታሪክ የምታስረዳ "ጤፉን" የተሰኘች መጽሐፍ በገዳሙ ውስጥ ስለምትገኝም ታሪኩን ለመስማትና ገዳሟን ለመመልከት የሚመጡ የሀገር ውስጥና የውጭ ሀገር ጉብኝቶች ቁጥር እየጨመረ በመሄድ ላይ ይገኛል። እንግሊዛዊቷ የኢትዮጵያ ታሪክ ተመራማሪ ሲሉቨያ ፓንክረስትም " ካልቸራል ሂስትሪ ኦፍ ኢትዮጵያ" በተሰኘ ጥናታቸው የመስቀሉን ታሪክ ገልፀውታል።

የግሸን አምባ አቀማመጥ በተፈጥሮው የመስቀል ቅርጽ አለው። የአምባው ዙሪያ እንደምሰሶ ቀጥ ብለው በወረዱ ገደላገደል የመሬት ገጽታዎች የተከበበ ነው። ተፈጥሮ ባዘጋጃት አንዲት ብቸኛ ጠባብ መንገድ በኩል ግን መውጣትም ሆነ መውረድ ይቻላል። ይች ጠባብ መንገድ በአጼ ኃይለስላሴ ዘመን መንግስት በጠፍጣፋ ድንጋይ የመውጣጫ ደረጃ እስከተሰራላት ድረስ የገዳሟ መነኮሳት አምባውን ለመውጣትም ሆነ ለመውረድ ወገባቸውን በገመድ ወይም በመጫኛ ታስረው ይጎተቱ ነበር።

በአምባው ላይ በተለያዩ ጊዜያት የተተከሉ አራት አብያተ ክርስቲያናት ይገኛሉ። የግሸን ማርያም የእግዚብሔር አብ መሠረታቸው የተተከለው በ517 ዓ.ም በአጼ ካሌብ ዘመን መንግስት ነው። ይሁን እንጂ በተለያዩ ጊዜ ፈርሰው የመሠራትና የመታደስ እጣ ገጥሟቸዋል።

/ፎቶ የእርግዚአብሔር አብ ቤተክርስቲያን/

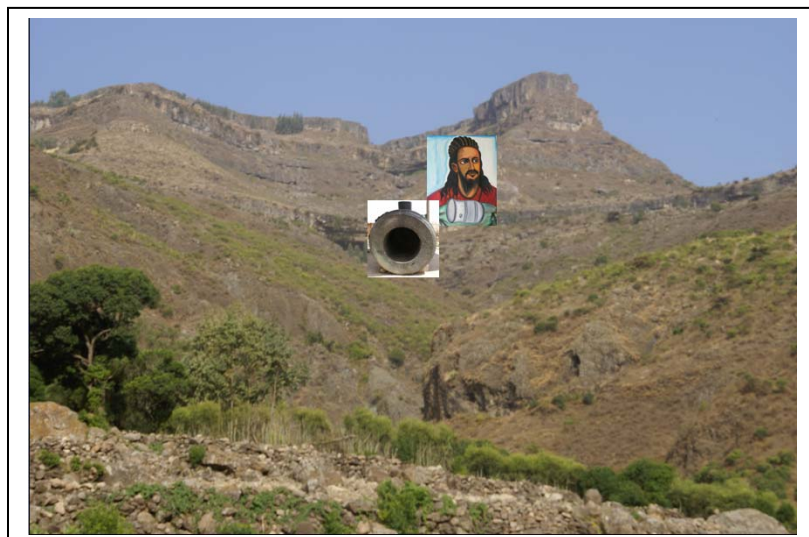

ግማደ መስቀሉ በመቅደሱ ውስጥ ተቀብሮ ይገኝበታል ተብሎ የሚታመነው የእግዛብሔር አብ ቤተክርስቲያን በአጼ ዘርዓ ያዕቀብ እንደገና የተሰራ ሲሆን በዳግማዊ ምኒልክም ታድሷል። አሠራሩ በሌሎች አካባቢዎች ከሚታየው የተለያየና በመስቀል ቅርጽ የተሠራ ሆኖ ልዩ ውበት አለው። የግድግዳ ላይ ስእሎችም ከመጽሀፍ ቅዱስ የተገኙ ሃይማኖታዊ ታሪኮችን የሚያንፀባርቁ ሳይሆን የዘርአያእቆብ ስዕላዊ ትርጓሜዎች ናቸው። ከግማደ መስቀሉ መገኘት ጀምሮ ግሽን እስከገባበት ድረስ ያለውን የሚተርከው ስእል በቤተመቅደሱ ግድግዳ ዙሪያ ይታያል፤ የነገሥታቱ ስእልም እንደዚሁ።

ደብረ ነገድጓድና ደብረ እግዛብሔር በመባል ትጠራ የነበረችው የግሽን ማርያም ቤተክርስቲያን በአጼ ዘርዓያዕቆብ እህት በእማሆይ እሌኒ በኋላም በአጼ ኃይለሥላሴ ባለቤት በእቴጌ መነን እንደታደሰች ይነገራል። ብዛት ያላቸውን ታሪካዊ ቅርሶች በሥርአት የያዘው እቃ ቤት የገዳሚን ታሪካዊነት የሚመሰክር ሌላው መረጃ ነው።

ግሽን ደብረ ክርቤ በየአመቱ መስከረም 21 ቀን በብዙ ሽህ የሚቆጠር ምእመናን በሚገኝበት በታላቅ ድምቀት ትከበራለች።

መቅደላ አምባ

መቅደላ አምባ ለመድረስ ከደሴ ከተማ በስተምእራብ 128 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ከምትገኘው የተንታ ከተማ በስተሰሜን ምስራብ 29 ኪ.ሜ መንዝን ይጠይቃል። ጥንት ከመቅደላ ደብረታቦር ከዚያም ወደጣና ሀይቅ ዳርቻ የሚያዘልቅ በአገር ውስጥም ሆነ በውጭ አገር ጎብኝዎች የሚታወቅ የአግር መንግድ ነበር። ግን ልክ እንደጥንታዊው የላሊበላ ሰቆጣ መንገድ ሁሉ መስመሩ ከተዘረጋ ዘመናት ተቆጥረዋል።

መቅደላ ሲነሳ አጼ ቴዎድሮስ መታወሳቸው የማይቀር ነው። የመቅደላ አምባ ዙሪያ ገባውን ክርቀት ለመቆጣጠር የሚያስችል በመሆኑና በዘመኑ የፖለቲካ ጅህግሬ ሁነኛ ስፍራ ላይ በመገኘቱ ከፍተኛ ስትራቴጂካዊ ጥቅም ነበረው። ይህ ጠቀሜታ ደግሞ በወቅቱ ኢትዮጵያን አንድ ለማድረግ ለሚጥር ንጉስና ባለሟሎች የሚሰወር አልነበረም።

/በንጉሱ/ የፖለቲካ ስልጣን መባቻ ለሰባት ወራት የተካሄደው የውሎ ዘመቻ የተጠናቀቀውም በመቅደላ መያዝ ነበር። አጼ ቴዎድሮስ ከጎንደር በኋላ የስልጣን ማዕከላቸውን ለጊዜው ወደደብረታቦር ከዚያም ወደመቅደላ በማዞር ለተቀረው ግዛት አርአያ ሊሆን የሚችል የአስተዳደር ስርዓት ለማቆም ጥረት የጀመሩት በዚህ ሥፍራ ነበር። በርካታና የተለያዩ የጦር መሣሪያዎች፣ ብዛት ያላቸው ገድሎች፣ መፃህፍትና ድርሳናት እንዲሁም የንጉሱ የግል የክብር እቃዎች በሥርአት ተሰድረው ይቀመጡ የነበረው በመቅደላ ግምጃ ቤት ነበር።

በዘመኑ 15 መድፎች፣ 7 ሞርታር፣ 11063 የተለያዩ ጠመንጃዎች፣ 875 ሽጉጦችና 481 ሳንጃዎች፣ 555 የመድፍና የሞርታር አረሮች እንዲሁም 83563 የተለያዩ ጥይቶች በመቅደላው ግምጃ ቤት እንደነበሩ መረጃዎች ይገልጻሉ። በአሁኑ ጊዜ ግን ለታሪክ መዘክርነት በቦታው የሚኙት 16000 ፓውንድ የሚመዝነው ሴባስቶፖል የተባለው የንጉሱ ትልቅ መድፍ፣ የአጼ ቴዎድሮስ ጊዜያዊ ቤተመንግስት ፍርስራሽና የመቃብር ቦታዎች ናቸው። መፃህፍቱ፣ ድርሳናቱ፣ የወርቅና ብር ዋንጫዎች፣ አክሊሎችና ሌሎች የንጉሱ የግል ሃብቶች የነበሩ ቅርሶች ሁሉ ከመቅደላው ጦርነትና ከአጼ ቴዎድሮስ አረፍት በኋላ በደላንታ ሜዳ ለጨረታ ተሰጥተው የእንግሊዝ ሠራዊት ተቀራምቷቸዋል። በአሁኑ ጊዜም ከንጉሱ አናት ላይ የተሸለተውን ሹሩባ ፀጉር ጨምሮ ሌሎች ቅርሶች በእንግሊዝ አገር የተለያዩ ሙዚየሞች ውስጥ ተቀምጠው ይገኛሉ።

ከሞዴል የአስተዳደር ማዕከልነትና ግምጃ ቤትነት ባሻገር የንጉሱ ወህኒ ቤትም የሚገኘው በቅደላ ነበር። በእጅ ተይዘው በሞት ያልተቀጡ ጠንካራ የስልጣን ተቀናቃኞች፣ ምርኮኞችና አማጽያን ከመቅደላ ነዋሪዎች ጥቂቶቹ ነበሩ። ከእነዚህ አንዱ የኋለው ንጉስ ነገስት የያኔው ምኒልክ ናቸው። ምኒልክ ለ11 አመታት የመቅደላ እስረኛ ነበሩ። አጼ ቴዎድሮስ ከእንግሊዝ መንግስት ጋር በነበራቸው ጠብ እልህ ውስጥ ገብተው በጎንደር ይኖሩ የነበሩ የውጭ ዜጎችን ሰብስበው ያጎሩት በመቅደላው ወህኒ ቤት ነበር። በመጨረሻም የመቅደላ አምባ የአጼ ቴዎድሮስ ስልጣን መደላደል ምልክት የመሆኑን ያህል የፍጻሜያቸው

ተምሳሌት ሆኗል። ሁሉም ነገር አብቅቶ የማይቀረው ፍፃሜ ሲቀርብ ራሳቸውን በክብር ያጠፉት በዚህ በቅደላ አምባ ነው።

የመቅደላ አምባ ከአጼ ቴዎድሮስ ሞት በኋላም እስረኞች የሚታገቱበት ስፍራ መሆኑ አልቀረም። ከሰገሌ ጦርነት አምስት አመት ቀደም ብሎ በታህሳስ ወር 1903 ዓ.ም የወሎው ራስ ሚካኤል አልጋ ወራሽነት ታጭተው የነበሩትን የልጃቸውን የልጅ እያሱን ስልጣን ለማጠናከርና ሁኔታዎችን ለመቆጣጠር ወደ 8000 የሚደርስ የወሎ ሠራዊት አስከትለው ወደ አዲስ አበባ ከዘመቱ በኋላ ይደርሳል ተብሎ የተፈራው ግጭት በአቡኑና በእጩጌው ጋላጋይነት በርዶ ራስ ሚካኤል ወደወሎ ሲመለሱ ከአመጹት መካከል አንዱ ናቸው ያሏቸውን ራስ አባተ ቧ ያለውን ወደ መቅደላ በመውሰድ ለ5 አመታት በእስር አቆይተዋቸዋል።

ታሪኩን ለሚያውቅ የመቅደላ ጉብኝት ልዩ ስሜት ይፈጥርበታል። ሁሉም ጉብኝ ግን የቴዎድሮስን ፍፃሜ በአይነ ህሊናው ማስተዋሉ አይቀርም።

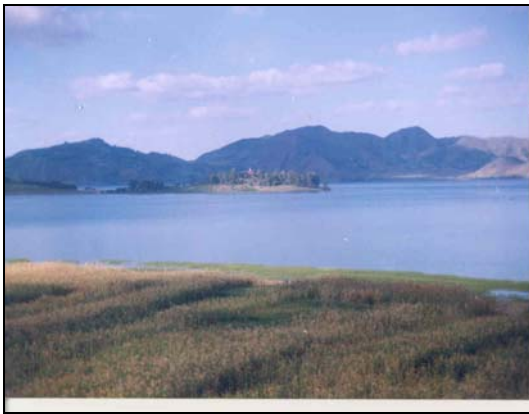
በመቅደላ አምባ አካባቢ ሊጉበኙ ከሚችሉ ጥንታዊና ታሪካዊ ቅርሶች መካከል በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአብርሃ ወአጽብሃ ዘመነ መንግስት መተከሉ የሚነገርለት የሰላምጌ ስላሴ፣ በአጼ ላሊበላ ዘመን ከአንድ አለት ተፈልፍሎ የተሠራው የፉል አምባ ጊዮርጊስ፣ በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአጼ ይስሀቅ ዘመነ መንግስት መመስረቷ የሚታመነው የመቅደላ ማረያምና በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በንጉስ ሚካኤል የተሠራው የተንታ ሚካኤል አብያተ ክርስቲያናት ዋናዎቹ ናቸው። በውስጣቸውም የኢትዮጵያን ጥንታዊነት የሚዘክሩና በርካታ ተንቀሳቃሽ ቅርሶችን ይዘዋል።

የአፄ ቴዎድሮስ የመቃብር ቦታ

ሴባስቶፖል

ሎጐ ሀይቅ

ሀይቅ እስጢፋኖስ ገዳም

ከደሴ ወደ ወልዴያ በሚወስደው ዋና መንገድ 30 ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ የሃይቅ ከተማ ትገኛለች። ከከተማዋ ሰሜን ምሥራቅ አቅጣጫ 2 ኪ/ሜ እንደተጓዙ የሎጐ ሃይቅ ተንጣሎ ይገኛል። ከባህር ወለል በላይ 1950 ሜትር ከፍታ ላይ የሚገኘው የሎጐ ሃይቅ 35 ካሬ ኪ/ሜ ስፋትና 23 ሜትር ጥልቀት አለው።

ከሀይቁ ሰሜን ምስራብ አቅጣጫ በአንድ ጐኑ ሙሉ በሙሉ ከየብስ ጋር የተገናኘና ውሃውን ወደፊት የገፋው ሃይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ይገኛል። ይህ ባህረገብ መሬት ጥንት ዙሪያውን በውሃ የተከበበ ደሴት እንደነበረም ይነገራል።

ሃይቅ እስጢፋኖስ ገዳም በአጼ ድልናኦድ ዘመነ መንግስት /908-918 ዓ.ም/ ከግብጽ አገር በመጡና በጊዜው የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ሊቀጳጳስ አባሰላማ በሚባሉ የሃይማኖት አባት አማካይነት በቤተክርስቲያንነት መመስረቱና በ13ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ደግሞ ወደገዳምነት እንደተሸጋገረ ይነገርለታል።

በገዳሙ ውስጥ በተለያዩ ጊዜ የነገሱ ነገስታት በስጦታ መልክ ያበረከቷቸው ውድ እቃዎች፣ ንዋዩ ቅዱሳት፣ እጅግ በርካታ የብራና መፅሀፍት፣ ገድሎች ከእንጨትና ከድንጋይ ተፈልፍለው የተሰሩ ልዩ ልዩ ቅርሶች ይገኛሉ። በተጨማሪም ወንጌላዊ ሉቃስ ከሳሊቸው አራቱ ስዕለማርያም መካከል አንዱ በገዳሙ መኖሩን የገዳሙ ኃላፊዎች ይገልጻሉ። የገዳሙ መነኩሳት ከሃይማኖታዊ ተግባራት ጎንለጎን ወንዶችም ሆነ ሴቶች በተለያዩ የልማት ሥራዎች በመሠማራት የመልካም ሥራ ማሳያና ማስተማሪያ ለመሆን በቅተዋል።

በሀይቁ ዳርቻ ሁለት ደረጃቸውን የጠበቁ መናፈሻዎች ተገንብተው አገልግሎት በመስጠት ላይ ይገኛሉ።

ይስማ ንጉስ

በ1881 ዓ.ም አጼ ምኒልክና የኢጣልያ ተወካይ ኮንት አንቶኔሊ የውጫሌን ውል የተፈራረሙበት ቦታ ይስማንጉሥ ይባላል። ይህ ታሪካዊ ቦታ ከደሴ በወልዲያ መንገድ 60 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ከምትገኘው ውጫሌ ከተማ ለመድረስ 7 ኪ/ሜ ሲቀር ከዋናው መንገድ 4 ኪ/ሜ ወደግራ ገባ ብሎ ከአምባሰል ተራራ ግርጌ ይገኛል። ቦታው ኢጣሊያ በውጫሌ ውል ስምምነት አማካኝነት ኢትዮጵያ በቅኝ ግዛት ለመያዝ የሸረበቹው ሴራ በመጋለጡ ውዝግብ ስለተፈጠረ ለጥቁር ህዝቦች ነፃነት ፈር ቀዳጅ የሆነውን ታላቁን የአድዋ ጦርነት ለማነሳሳት እንደቻለ ታሪክ ያስረዳል።

የቦታው ስያሜ የተሰጠው የአፄ ምኒልክ ባለቤት በጣይቱ ብጡል በኩል የውሉን 17ኛ አንቀጽ ለማፍረስ በጊዜው የተገደዱበትን ታሪካዊ ገጽታ የሚያንፀባርቅ ነው። ከተናገሩትም "ጦርነት አልወድም ከዚህ መሣይ ውል ግን ጦርነት እመርጣለሁ። ይስሙ ጉስ" የሚለው ይጠቀሳል። ከዚህ በመነሳትም ለቦታው ይስማ ንጉስ የሚል መጠሪያ ተሰጦታል።

ከይስማ ንጉስ በቅርብ ርቀት ከሰሜን ወደ ደቡብ በመዘርጋት ከሰማይ ጋር የገጠመ የሚመስለው ስመገናናው የአምባሰል ተራራም ከነግርማ ሞገሱ ይታያል።

ሀርቡ ፍል ውሃ

የሀርቡ ፍል ውሃ ከደሴ አዲስ አበባ ዋና መንገድ 42 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ከምትገኘው የሀርቡ ከተማ ምስራቃዊ አቅጣጫ 2 ኪ/ሜትር ገደማ ገባ ብሎ ይገኛል። ፍል ውሃው በታላቁ የምስራቅ አፍሪካ ስምጥ ሸለቆ ክልል ውስጥ የሚገኝና የዚሁ ውጤት መሆኑን መሁራን ያስረዳሉ። የሀርቡ ፍል ውሃን የተለያዩ የህብረተሰብ ክፍሎች ከተለያዩ በሽታዎች ፈውስ ለማግኘት ሲጠቀሙበት ይስተዋላል።

ጀማ ንጉስ

የጀማ ንጉስ መስጊድ ከደሴ ከተማ 37 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ከምትገኘው የሣልሙኔ ከተማ ደቡባዊ አቅጣጫ 20 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ይገኛል። መስጊዱ በ1756 ዓ.ም በታላቁ የእስልምና ምሁር ሐጅ ሰይድ ሙጃሂድ የተቆረቆረ ነው። ምሁሩ በእስልምናው /በሂጅራ/ አቆጣጠር 1130 ገደማ እንደተወለዱ የሃይማኖቱ ሙሁራን ይናገራሉ።

ሐጅ ሰይድ ሙጃሂድ የሃይማኖት ምሁራንን በማስተማርና የተለያዩ መጽሐፍትን በእጃቸው በመፃፍ ለእስልምና ሃይማኖት መስፋፋት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አድርገዋል። ከመጽሐፍቶቻቸውም መካከል ከሸፈል ኩሩብ፣ ወሲለቱል አሰና፣ ሁጀቱ ሷዲቂን፣ አደቡልኸልቅ መአልሀቅ፣ መዑነቱል አልፈቂርና ኸምስት ሪሳላ የሚባሉት ይጠቀሳሉ።

የጀማ ንጉስ መስጊድ የነብዩ መሐመድ /ሰ.ዐ.ወ/ የልደት ብዓል /መውሊድ/ ለመጀመሪያ ጊዜ በሀገራችን የተከበረበትና በየዓመቱ በዓሉን ለማክበር ከተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች በብዙ ሺህ የሚቆጠር የሃይማኖቱ ተከታዮች ተሰባስበው ያከብሩታል። በጀማል ንጉስ የመውሊድ በአል በተከታታይ ለ3ቀናት ያህል በተለያዩ ሃይማኖታዊ ክንዎኔዎች በደማቅ ሁኔታ ይከበራል።

ተድባብ ማሪያም

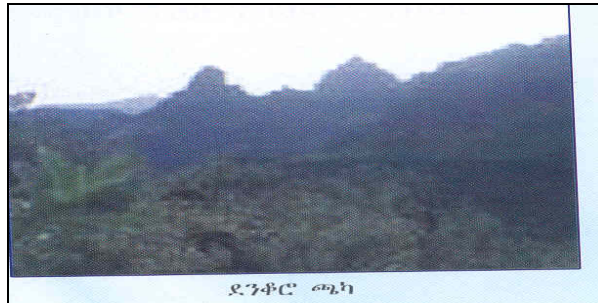
ተድባብ ማሪያም ከደሴ አጅባር በሚወስደው ዋና የመኪና መንገድ 153 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ወደ ቀኝ በመታጠፍ 18 ኪ/ሜትር ከተጓዙ በኋላ በተራሮች ታጥራና በወንዞች ታጀባ ትገኛለች። ከክርስቶስ ልደት በፊት በ982 ዓ.ዓ አካባቢ እንደተመሠረተች የሚነገርላት ሲሆን ገዳሟ የምትገኝበት አምባ ዙሪያው በገደል የታጠረ ሲሆን 12 በሮች አሉት። በአምባው ላይ ሌሎች 7 ቤተክርስቲያናት ይገኛሉ።

በዘመነ ብሉይ ክንጉስ ሚኒሊክ ጋር ከአየሩሳሌም የመጡት ባለሟሎች ምርጫ የተመሠረተችና በአየሩሳሌም በ12 ነገድ አገር ስም ገደሟ የምትገኝበት ቦታ " ገሊላ" ተብሎ ሲሰየም በዙሪያው የአሉት አካባቢዎችም የተለያዩ ስያሜ እንደተሠጣቸው የሃይማኖቱ አባቶች ያስረዳሉ። አንዳንዶቹ ስያሜዎች አሁንም ድረስ በማገልገል ላይ ይገኛሉ።

በሀገራችን መስዋዕተ ወንጌል ለመጀመሪያ ጊዜ ሲጀመር ወደ 330 ዓ.ም አካባቢ መስዋት ወንጌል የተሰዋባት የመጀመሪያዋ ስፍራ ናት።

ተድባብ ማሪያም ከ2983 ዓመታት በላይ ያስቆጠሩ የኢትዮጵያውያንን የሃይማኖት ጥበብና ታሪክ የሚዘክሩ ንዋየ ቅድሳት፣ የብራና መጽሐፍት፣ ገድሎች፣ የነገስታት በወርቅ ያጌጡ ዘውዶችና ወንበሮች እንዲሁም የነገስታት አፅም በገዳሟ ከሚገኙት ጥቂቶች ናቸው።

ደንቆሮ ጫካ ጥብቅ የተፈጥሮ ደን

ከደሴ በምዕራብ አቅጣጫ 180 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ከመካነ ሰላም ከተማ በኋላ ሰሜን ምዕራብ አቅጣጫ 22 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ይገኛል። ደኑ ከ5500 በላይ የቆዳ ስፋት የያዘና ከ1952 ዓ.ም ጀምሮ በመንግስት ጥበቃ እየተደረገለት ይገኛል። ከአካባቢው መልካምድራዊ አቀማመጥ በተጨማሪ ደኑ በውስጡ በርካታ ብርቅየ የዱር እንስሳት፣ አእዋፋትና የተለያዩ እፅዋት መገኛ ነው።

በደንቆሮ ጫካ ሁለት ዓይነት ገጽታዎችን መመልከት ይቻላል። በርካታ የእፅዋት ዝርያዎችን የያዘና ጥቅጥቅ ባሉ እድሜ ጠገብ የተፈጥሮ ደኖች የተሸፈነው ክፍል ሲሆን ሌላው ደግሞ በከፍተኛ ቦታዎች የሚገኘው ውርጫማ የአየር ንብረት የሚንፀባርቅበትና በጓሳ የሣር አይነትና በፅድ የተሸፈኑ ክፍል የሚገኙበት ነው።

10. ሰሜን ወሎ

የሰሜን ወሎ ዞን በሰሜን ትግራይና ዋግ ክምራ፣ በደቡብ ደቡብ ወሎ፣ በምእራብ ደቡብ ጎንደር፣ በምሥራቅ አፋር ክልል ያዋስነታል። ቆላ፣ ወይናደጋና ደጋ የአየር ንብረት ያለው ሰሜን ወሎ ተራራ፣ ሜዳና ሸለቆማ መልካምድራዊ አቀማመጡ በውስጡ እንደሚገኙት ታሪካዊ የመስህብ ሀብቶች ሁሉ አይንን የሚስብ ነው። ኢትዮጵያ በተባበሩት መንግስታት የትምህርት፣ የሳይንስና የባህል ድርጅቶች /ዩኔስኮ/ የክብር መዝገብ ላይ በአለም ቅርስነት ካስመዘገበቻቸው 8 ቅርሶች መካከል አንዱ ከሆነውና እፁብድንቅ ከተባለላቸው የላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት በተጨማሪ በርካታ ታሪካዊ ቅርሶች በዞኑ ውስጥ ይገኛሉ።

ጀመዶ ማርያም ገዳም

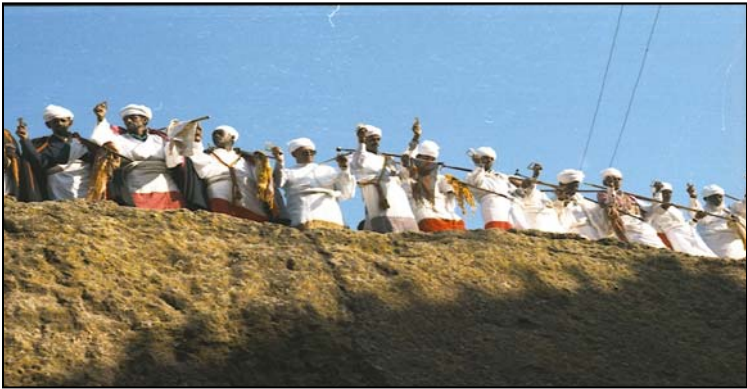
የጀመሩ ማርያም ገዳም ከዞኑ ከተማ ከወልዲያ ሰሜን አቅጣጫ 70 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ከምትገኘው የዋጃ ከተማ ሲደርሱ ወደምዕራብ በመታጠፍ 6 ሰአት የእግር መንገድ ከተጓዙ በኋላ ትገኛለች። ረጅም እድሜ ያላትና በአቡነ በርተሎሜዎስ መሰረቷ ተጥሎ በአቡነ ዮሃንስ እንደተሰራች የሚነገርላት ጀመሩ ማርያም የዋጃ ውስጥ ቤተክርስቲያን ናት። ገዳሟ የምትገኘው ከትልቅ የባልጨት አለት ገደል ስር ነው። ርዝመቷ 15 ሜትር፣ ወርዷ 7 ሜትር፣ ቁመቷ ደግሞ 20 ሜትር ሲሆን ባለሁለት ተከፋች በርና ሶስት መስኮቶች አሏት።

በዋሻው መሀል በልዩ የግንባታ ጥበብ የታነፀውና ዙሪያውን በቅዱሳን ስእሎች ያሸበረቀው የገዳሟ ቤተመቅደስ የረቂቅ ጥበብ አሻራ ነው። ከስእሎቹ መካከል በወንጌላዊው ሎቃስ መሳላ የሚነገርላትና " ምስለ ፍቁር ወልደ" በሚል መጠሪያ የምታወቀው የቅድስት ድንግል ማርያም ስእል የገዳሟ ልዩ የክብር ምንጭ ናት። በየአመቱ ጥቅምት 4፣ጥር 21 ግንቦት፣1 እና 21 በሚውሉት ክብረ በአላቷ "የምስለ ፍቁር ወልደ" ስእል በሶስት መነኮሳት በጥንቃቄ ተይዛና በዝማሬ ታጅባ ትወጣለች። በተዘጋጀው የስጋጃ ምንጣፍ ላይ ሲደርሱ መነኮሳቱ መሸፈኛቸውን ገልጠው ለምእምናን እንድትታይ ከቀኝ ወደ ቅሪ ሶስት ጊዜ ይዞራሉ። ምእመናኑም አክብሮታቸውን በእልልታ፣ በሆታና በደስታ ይገልጻሉ።

ጥንታዊ የብራና መፃህፍት፣ መስቀሎች የተለያዩ ንዋየ ቅዱሳት በተለይም ረጅም እድሜ አስቆጥሯል የሚባለው መቋሚያ ከጀመሩ ማርያም ቅርሶች መካከል ጥቂቶቹ ናቸው።

የላሊበላ ውቅር አብያተ ክርስቲያናት

"ስለእነዚህ ስለላሊበላ ውቅር አብያተ ክርስቲያናት/ ስራዎች ብዙ ብጽፍ የሚያምነኝ ሰው መኖሩ በጣም ያጠራጥረኛል። እስካሁን ያልኩትንም እንኳ ቢሆን ውሸት ነው የሚሉኝ። ነገር ግን የፃፍኩት በሙሉ እውነት ለመሆኑ በሀያሉ እግዛብሔር ስም እምላለሁ። እንዲያውም ከዚህ በላይ ማለት ይቻላል። ሆኖም በቀጣፊነት ስሜ እንደማይነሳ ተስፋ አደርጋለሁ።"

የገና በዓል አካባቢ በላሊበላ

በ1512/1513 ዓ.ም ጀምሮ ለስድስት አመታት በሰሜኑ የአገራችን ክፍል ሲዘዋወር የነበረው ፖርቶጋላዊ ካህንና ታሪክ ዘጋቢ ፍራንሲስኮ አልቫራዝ የላሊበላ ወቅር አብያተ ክርስቲያናትን ለመጀመሪያ ጊዜ ተመልክቶ ካሰፈረው ጽሁፍ የተወሰደ ነው።

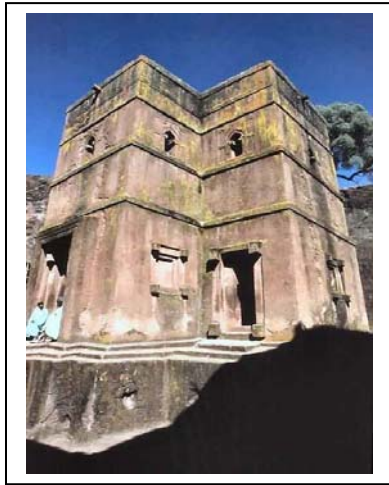
ከብዙ መቶ አመታት በፊት አልቫራዝ በማድነቅ የፈላቸው የላሊበላ ወቅር አብያተ ክርስቲያናት የሚገኙት ከወልዲያ ሰሜን ምዕራብ 180 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ከምትገኘው የላሊበላ ከተማ ነው። ስለወቅር አብያተ ክርስቲያናቱ ለመፃፍ በእርግጥም ይከብዳል ውስብስብና እፁብ ድንቅ የሚያሰኘውን የፈጠራ ሥራ በጽሁፍ መግለፁ እንደማየቱ አይቀልምና። ለግንዛቤ ያህል ግን ጥቂት ማለት ይቻላል።

ወቅር አብያተ ክርስቲያናቱ በሶስት ምድብ የተከፈሉ ናቸው። ቤተመድሃኒለም፣ ቤተ ማርያም፣ ቤተ ሚካኤል / ቤተ ጉለጐታ/፣ ቤተ መስቀል፣ ደብረ ሲና እና ቤተ ደናግል ምድብ አንድ፣ ቤተ አማኑኤል፣ ቤተ መርቆርዮስ፣ ቤተ ገብርኤል ሩፋኤልና ቤተ አባሊባኖስ ምድብ ሁለት፣ ከሁለቱም ምድቦች ፈንጠር ብሎ የሚገኘው ቤተጊዮርጊስ ደግሞ በምድብ ሶስት ይፈረጃል።

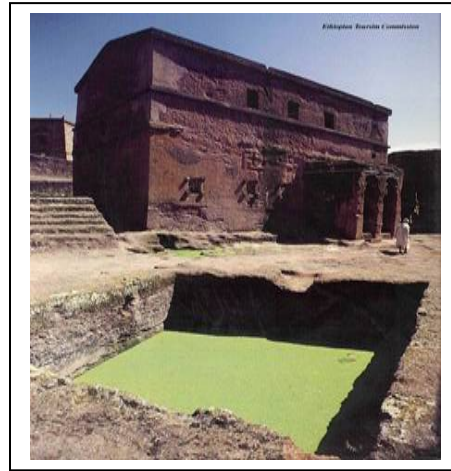
ከአስራአንዱ አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ በበርካታ ገቢረ ተአምራቱ "አፍሮ አይገባ" የሚባለው የወርቅ መስቀል የሚገኙበቱ ቤተመድሃኒአለም በግዙፍነቱ፣ ቤተአመኑኤልና ቤተማርያም በፎቅነታቸው፣ ቤተአባሊባኖስ ከዋናው አለት ጋር በመያያዙ፣ ቤተጊዮርጊስ በመስቀል ቅርጽ በመሠራቱና ረቂቅ የኪነ ህንፃ ጥበብ የተከናወነበት በመሆኑ የየራሳቸው ልዩ ባህርይ አላቸው። ይሁን እንጂ ሁሉም አብያተ ክርስቲያናት በመጠንና በኪነህንፃ ጥበባቸው አንዱ ከሌላው ይለያል።

በግምት ከ922 ዓ.ም እስከ 1268 ዓ.ም አስራ አንድ የዛጉዌ ነገስታት በሥልጣን ቆይተዋል። እነሱም መራ ተክለሀይማኖት፣ ታታውድም፣ ጃን ስዩም፣ ግርማ ስዩም፣ ማይራሬ፣ ሀርቤ፣ ይምረሃነ ክርስቶስ፣ ሃቤር ገ/ማርያም፣ ላሊበላ፣ ነአኩቶአለብና ይትባረክ ናቸው። ከእነዚህ ነገሥታት መካከል አጼ ላሊበላ የማይጠፋ አሻራቸውን ለትውልድ ትተው ካለፉት በግንባር ቀደምትነት ይጠቀሳሉ። አለቱን ለመጥረብ በመላእክታን ረዳትነት ሃያ ሶስት አመታት እንደፈጀባቸው የአብያተ ክርስቲያናቱ ግንብታ ዋና አላማም ሁለተኛዋን እየሩሳሌም ኢትዮጵያ ውስጥ ለመፍጠርና ክርስቲያን ምእመናን ወደቅድስቲቱ እየሩሳሌም ያደርጉት የነበረውን ረጅም፣ አስቸጋሪና አድካሚ የእግር ጉዞ ለማስቀረት እንደነበር ይነገራል።

በላሊበላ ትልቁ ክብረ በአል ታህሳስ 29 ቀን የሚከበረው የገና በአል ነው። ለበአሉ ታላቅነት ሌላው ተጨማሪ ምክንያት ደግሞ በቅዱስነታቸው የሚታወቁት የአጼ ላሊበላ የልደት ቀን ጭምር መሆኑ ነው። ጥምቀትም በላሊበላ ሌላው ትልቅ በአል ነው። የእነዚህን ሁለት ትላልቅ በአላት አከባበር በአካል ለመመልከት ብዛት ያለው ምእመን፣ የአገር ውስጥና የውጭ አገር ጉብኝ ወደ ላሊበላ በየአመቱ ይጎርፋል።

/ቤተጊዮርጊስ/

/ቤተ ማርያም/

አሸተን ማርያም

የአሸተን ማርያም ደብር በላስታ ወረዳ ከላሊበላ በስተምሥራቅ ከተራራ ላይ የምትገኝ ውቅር ቤተክርስቲያናት ናት። ከላሊበላ ከተማ አሸተን ማርያም ድረስ በበቅሎና በእግር ሶስት ሰአት ያስኬዳል።

ቤተክርስቲያኗ የተሰራችው በአጼ ነሐሴ-ቶላክብ ዘመነ መንግስት /1207-1247 ዓ.ም ሲሆን ከአንድ የድንጋይ ቋጥኝ መፈልፈሏ ከላሊበላ አብያተ ክርስቲያናት ጋር ያመሳስላታል። ቤተክርስቲያኗ መጀመሪያ ስትፈለፈል በሶስት በኩል አምዶች ቢሰሩላትም የአካባቢው ህዝብ በአምዶቹ መካከል የነበረውን ክፍት ቦታ በድንጋይና ጭቃ ገንብቶታል። ከደብሯ ከመደረሱ በፊት ከሚገኘው ተራራ ውስጥ ሃያ ሜትር ርዝመት ያለው መሽሎኪያ ይገኛል። ከመሽሎኪያው አጠገብ ደግሞ አጼ ላሊበላ ለአሸተን ማርያም ቤተክርስቲያን ግንባታ አስጀምረውት እንደነበር የሚነገርለት ስፍራ አለ።

በአሸተን ማርያም ቤተክርስቲያን ረዥም ዘመን ያስቆጠሩ በጨርቅና በእንጨት ላይ በውሃ ቀለም የተሳሉ ስእሎች አሉ። ስእሎቹ ባህላዊውን የቀለም ቅብ አሠራር የተከተሉ፣ በመስመሮችና በወዝ /የብርሃንና ጥላ አጣጣልን የሚያሳይ ስእል ወዝ ይበላል/ የተሰሩ ናቸው።

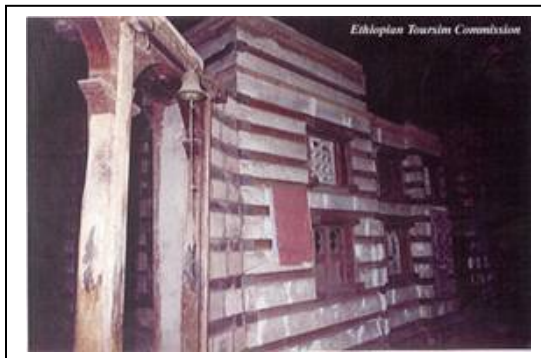
ነአኩቶ ለአብ

የነአኩቶለአብ ገዳም በላስታ ወረዳ ከላሊበላ ከተማ ደቡባዊ ምስራቅ 7 ኪሎ ሜትር ርቆ ይገኛል። ገዳሙ ተፈጥሮአዊ በሆነ ዋሻ ውስጥ የሚገኝ ሲሆን መግቢያው በጥርብ ድንጋይ የታነፀና ወደ ደጃፉ ለመድረስ የሚረዳ የድንጋይ ደረጃም አለው።

በገዳሙ የሚገኙ የተለያዩ መጠን ያላቸው የተፈጥሮ የድንጋይ ገበታዎች ከቤተመቅደሱ ጣራ በሚንጠባጠብ ህመም ፈዋሽ ፀበል ዘወትር የሞሉ ናቸው። በእቃ ቤቱ ውስጥ ደግሞ የተለያዩ ነገስታት የስቦታና የክብር እቃዎች፣ ጥንታዊ የብራና መፃህፍት፣ "ስማ ጐንደር" በሚል መጠሪያ የሚታወቀውና አጼ ነአኩቶ ለአብ ከጦርነት መልስ ይዘውት እንደመጡ የሚነገርለት ትልቅ ክበሮ እና ለሌላ ቅርሶችም ይገኛል።

በነአኩቶ ለአብ ገዳም ውስጥ በዘመኑ የተሰሩ የጨርቅና የገበታ ላይ ስእሎች አሉ። ስእሎቹ የድንግል ማርያምን ምስልና የክርስቶስን ስቅለት የሚያሳዩ፣ የአጼ ነአኩቶ ለአብን ንግስና ገድል የሚዘክሩ ሆነው በወፍራም የውሃ ቀለም የተሳሉ የወዝ ሥራዎች ናቸው።

ይምርሃነ ክርስቶስ

ይምርሃነ ክርስቶስ በቡግና ወረዳ ከላሊበላ ከተማ በስተሰሜን ወደ ሰቆጣ በሚወስደው መንገድ 42 ኪ/ሜ በመኪና፣ ከመንገዱ በስተቀኝ በኩል ተገንጥለው ደግሞ 15 ደቂቃ በእግር ከተጓዙ በኋላ በ014 ቀበሌ ገበሬ ማህበር ወግረ ሲሆን በምትባል ልዩ ሥፍራ የሚገኝ የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ነው።

ደብሩ በመንገዱ ግራና ቀኝ የሚገኘውን ጥቅጥቅ ያለውን የጥድ ደን እንዳለፉ በተፈጥሮ ከተቦረቦረ ገደል ሥር ስፋት ባለው ደልዳላ ሥፍራ ተገንብቶ ይገኛል። ቤተክርስቲያኑ የታነፀው በአጼ ይምርሃነ ክርስቶስ ሲሆን አሠራሩ መጠናቸው የተስተካከለ ደቃቅ ጥቁር ድንጋይን በጭቃ በማያያዝ የተገነባ ነው። አሠራሩ በአካባቢው ከሚገኙ አድባራትና ገዳማት ሁሉ የተለየ ግሩም የኪነ ህንፃ ጥበብ የሚንፀባረቅበት ነው። የተገነባቸው ድንጋዮች ከላይና ከታች በጥንቃቄ በተጠረቡ ሰፋፊ እንጨቶች የተያያዙና በጠንካራ ኖራ የተለሰኑ ናቸው። ወለሉ ጠንካራ በሆነ ጥርብ ድንጋይ የተነጠፈ ሲሆን ውስጠኛው የጣራ ክፍል ኮርኒሱ

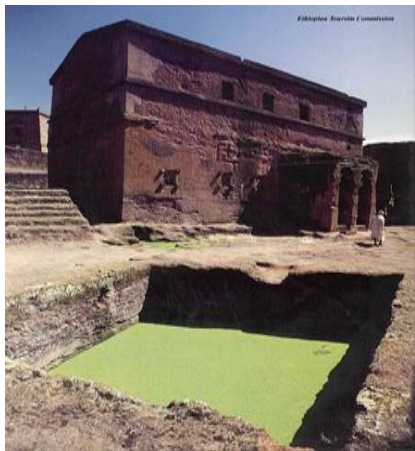
ከእንጨት የተሰራና በመስቀል ቅርጾች፣ በመላእክታን፣ በፀሀይ፣ በጨረቃና ከዋክብት ስእሎች የተንቀጠቀጠ ነው። በመስኮቶቹም ከአንድ ወጥ ድንጋይ ተቀርፀው በኖራ በተለጠፉ የሀረግና የተለያዩ ቅርጾች ያጌጡ ናቸው። ከሌሎች አድባራትና ገዳማት ለየት ባለ መልክ ህንፃው ወደላይ ወጣ ያለና ክብ ጣራ/ዶም/ አለው።

በደብሩ ቅጥር ግቢ ከቤተክርስቲያኑ ቀደም ብሎ እንደተሰራና የንጉሱ ቤተመንግስት እንደነበር የሚነገርለት ህንፃ አለ። የህንፃው የአሠራር ጥበብ ከቤተክርስቲያኑ ጋር ተመሳሳይ ነው። በአሁኑ ጊዜም በቅኔ ማህሌትነት እያገለገለ ይገኛል።

በአመት ሶስት ጊዜ ጥቅምት 19፣ጥር 15 እና ሐምሌ 19 የሚከበረውን የይምርሃነ ክርስቶስን በአል ለማክበርም ሆነ ለመጎብኘት የሚሄድ ሁሉ በባለ አበባ ጨርቅ የተሸፈነውን የንጉሱን መቃብር መጀመርያ መሳለም አለበት። ከመቃብሩ አጠገብ የተቀመጠችውን ነጭ ጠፍጣፋ ድንጋይ ተሸክመው ሶስት ጊዜ መቃብሩን በመዞር አራቱን የመቃብር ማአዘን በመሳም ድንጋይዋን መሬት እያስነኩና ማጅራት ላይ እያስቀመጡ "ማረኝ ይምርሃነ" ይላሉ።

በይምርሃነ ክርስቶስ ቤተክርስቲያን ውስጥ የማን እንደሆነና ለምን እንደተቀመጠ በውል ባይታወቅም የቅዱሳን ናቸው የሚባሉና ዘመናትን ያስቆጠሩ በርካታ የአዛውንትና ህፃናት አስክሬኖች ሳይፈራርሱ በደህና ሁኔታ ተቀምጠው ይገኛሉ።

ገነተ ማርያም

ከላሊበላ ወልዲያ መንገድ 31 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ሲደርስ ሁለት ኪሎ ሜትር ወደ ውስጥ ገባ ብሎ የሚገኘው የገነተ ማርያም ቤተክርስቲያን ከአንድ ቋጥኝ ድንጋይ የተሠራ ውቅር ህንፃ ነው። ቤተክርስቲያኑ በ1260ዎቹ በአጼ ይኩኖ አመላክ እንደተሰራ ይነገራል።

የገነተ ማርያም ቤተክርስቲያን አሠራር ህንፃው ከተፈለፈለበት ቋጥኝና ገደል ነፃ ሆኖ ለብቻው የቆመ በመሆኑ ከአስራአንዱ የላሊበላ አብያተክርስቲያን መካከል የቤተመድሃኒአለምን ይመስላል። በዙሪያው የሚገኘው የተጠረበው ቋጥኝ እንደ አጥር የሚያገለግል ሲሆን በመግቢያው በር ግራና ቀኝ የመስቀል ቅርጽ ተቀርጾበታል።

በህንፃው ውስጥ ጥንታዊ የኢትዮጵያን ባህላዊ የስእል አሳሳል ስልት የተከተሉ የግድግዳና ጨርቅ ላይ የቀለም ቅብና የገበታ ላይ ስእሎች ይገኛሉ።

ከላሊበላ በቅርብ ርቀት የሚገኙት እመኪና መድሃኒአለም፣ ብልበላ ጊዮርጊስና ብልበላ ጨርቆስ ከሌሎች አብያተ ክርስቲያናት ጋር በተጓዳኝ ሊገቡኝ የሚችሉ የተመሳሳይ ዘመን ታሪካዊ ቅርሶች ናቸው።

አቡነ አሮን

የአቡነ አሮን ገዳም በመቄት ወረዳ ከወልዲያ 150 ኪ/ሜ ከምትርቀው የአግራት መንደር በስተሰሜን የሁለት ሰዓት የእግር መንገድ ያስኬዳል። ደብሩ የታነፀበት ስፍራ ልዩ ስሙ ደብረ ዳራት ይባላል። ገዳሙ የታነፀው በ1330ዎቹ አቡነ አሮን በተባሉ የሃይማኖት አባት ነው። የአቡነ አሮን ገዳም በዋሻ ውስጥ ተፈልፍሎ የተሠራ ሲሆን የተለያዩ አምስት ክፍሎች፣ አራት አራት አምዶች ሁለት በሮችና ሰባት መስኮቶች አሉት። የደብሩ መግቢያ በር ባለ ሁለት ተከፋች ነው። ከሰባቱ መስኮቶችም አንደኛው በጣራው ላይ ይገኛል። የጣራው መስኮት መዝጊያ የሌለው በመሆኑ በፀሀይ ጊዜ በተወሰነ ሰአት ብርሃን ያስገባል። በዝናብ ጊዜ ግን ምንም ውሃ እንደማያስገባ የደብሩ ካህናት ይናገራሉ። ይህንን ተአምረኛ መስኮት ስቁረት በማለት የሚጠሩትም አሉ።

አቡነ አሮን ቋጥኝን ፈልፍለው ገዳሙን ከመስራታቸው በፊት ትዕምርተ መስቀላቸውን ተክለው ፀልየውበታል በሚባለው ስፍራ ውሃ ፈልፏል። ዋሻውን ለመፈልፈል የተጠቀሙበት መጥረቢያም

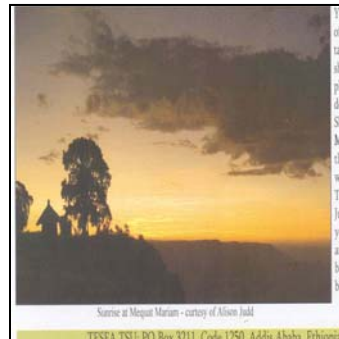
በማህደር ሆኖ ተቀምጧል። የገዳሙ ግብር የሚወቀጥባቸው ሁለት መቀጫዎች አሉ። የደብሩ ካህናት እንደሚሉት ከመቀጫዎቹ አንደኛው ከእምባጮ የተሰራ ነው።

ከጥንታዊ ስእሎችና የብራና መፃህፍት በተጨማሪ የበርካታ አዛውንትና ህፃናት አጽም በገዳሙ ይገኛል። ከቅድስቱ ውስጥ ካለው መንበር ስርም የአቡነ አሮን መቃብር ይገኛል።

View from Mequat Mariam (courtesy of Alison Judd)

መቄት

Scene at Mequat Mariam - courtesy of Alison Judd

የመቄት ወረዳ በሰሜን ወሎ ዞን የሚገኝና የወረዳው ዋና ከተማ ፍላቂት ከባህርዳር ወልዲያ መንገድ 245 ኪ/ሜትር ርቀት ላይ ትገኛለች። ወደ ከተማዋ የሚያስገቡ አውራ መንግዶች ከላሊበላ፣ ከወልዲያና ከባህርዳር አቅጣጫ ናቸው።

መቄት በሀገራችን ሰሜናዊ ክፍል እጅግ አስገራሚና ማራኪ የመሬት አቀማመጥ ከሚገኙባቸው ጥቂት ስፍራዎች አንዷ ነች። ከቅርብም ሆነ ከርቀት የሚታዩ እንደ መደብ የተጠፈጠፉ ጫፋቸው እንደጦር ወደ ሰማይ የተቀሰረ፣ በእጅ ተጠርቦ የተስተካከለ የሚመስል መውጫና መውረጃ ያላቸው ተራሮችና አለቶች፣ ተራሮችን ሰንጥቀው አለቶችን ቦርቡረው ቁልቁል የሚንደረደሩት ወንዞች መንገዳቸውን ለማቃናት ለዘመናት ያደረጉትን ትግል የሚያሳየው ጠመዝማዛ አንጓዛቸው አለፍ አለፍ ብለው የሚታዩት ረባዳ ባታዎች፣ ታዋቂ ጥንታዊ ገደማትና ታሪካዊ ቦታዎች ይገኙበታል።

ተስፋ መንግስታዊ ያልሆነ አገር በቀል ድርጅት ሲሆን በወረዳው በተለያዩ ቦታዎች ቱሪስቶች የአካባቢውን አስገራሚና አስደናቂ የመሬት አፈጣጠር በሚገኙባቸው ሥፍራዎች ላይ ባህላዊ ሎጆችን በመገንባት በመኳት ማሪያም፣ በወጀላ፣ በአተሮ ቱሪስቶችን በማስተናገድ ላይ ይገኛል። ተጨማሪ ዝርዝር ማብራሪያዎችን በመቄት ወይም በላሊበላ በሚገኙት ቅርንጫፍ ጽ/ቤቶች ማግኘት ይቻላል።

ዋሌ ኢየሱስ

ዋሌ ኢየሱስ በጉባላፍቶ ወረዳ የሚገኝ ጥንታዊ የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ነው። ከወልዲያ ወረታ መስመር በመኪና ከ30 ደቂቃ ጉዞ በኋላ ሳንቃ የገጠር ከተማ ለመድረስ 3 ኪ/ሜትር ሲቀር በሾንኮራ፣ በቡና፣ በሙዝና በብርቱካን ተክሎች ውበት ያጌጠችውን ቁርቁራ የገጠር መንደር ላይ ከዋናው መስመር

በስተቀኝ በኩል ተገንጥሎ የሚያስኬደውን የእግር መንገድ በመከተል በጋራዎች በተከበበና ጥቅጥቅ ባለ የተፈጥሮ ደን በተሸፈነ ሽለቋማ ስፍራ ላይ የሚገኝ ሲሆን ከቁርቁራ እስከ ዋኔ ኢየሱስ በእግር በግምት አንድ ሰዓት አካባቢ ያስኬዳል።

የዋሌ ኢየሱስ ቤተክርስቲያን በአዲስ ካሌብ ዘመነ መንግስት / በ6ኛው ክፍለ ዘመን / እንደተሰራ ይነገራል። የቤተክርስቲያኑ አሰራር ስልት በብዙ መልኩ በተለይ በእንጨት መስኮቶች ቅርፃቅርጾችና ንድፎች እንዲሁም በሮቹ በተዋቀሩበት ጥንታዊ እንጨት ቅዱስ ይምርሀን ክርስቶስን አይነት ቢመስልም እንኳ ከዚያ ፈጽሞ ለየት በማለት ልክ ከክርስቶስ ልደት ከ500 ዓመት በፊት ያለምንም ሲሚንቶና ሌላ ማያያዣ ድንጋይ ላይ ተነባብሮ የተሰራውን የየሀን ቤተመቅደስ የሚመስል ነው። ቤተክርስቲያኑ የተሰራበት ድንጋይ ቀለም ቡላ / ነጣ ያለ/ እና ቀይ ነው። አራት ማእከላዊ ቅርፅን ይዞ ባለጉልላት ሲሆን እንደማንኛውም ቤተክርስቲያን ሶስት የመግቢያ በሮች አሉት። አስደናቂና በተለያዩ ዲዛይን ቅርፃ ቅርጾች የሚገኙባቸው አስራ ሁለት መስኮቶች ይገኛሉ። ከቤተክርስቲያኑ በስተሰሜን ምስራቅ በኩል የታጠረና ከዋሻው ጣራ የሚፈልቅ ፈዋሽ ፀበል ይገኛል። ፀበሉም ከዋሻው ጣራ ሲወርድ እንጂ የት እንደሚገባና በአካባቢው የሚደርሰው ቦታ ያለመኖሩ አስገራሚ ያደርገዋል። የአካባቢው የአየር ንብረት ወይናደጋ ሲሆን አመታዊ ክብረ በዓሉም ታህሳስ እና መጋቢት 29 ቀን በደመቀ ሁኔታ ይከበራል።

የጭራ መድሃኒዓለም

የጭራ መድሃኒዓለም ገዳም በዋድላ ወረዳ የሚገኝ ፍልፍል የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ነው። የጭራ መድሃኒዓለም ገዳም በ4ኛው ክፍለ ዘመን የኢትዮጵያ 2ኛው ሊቀ ጳጳስ በነበሩት በአቡነሙሴ " የጭራዬ ማረፊያ ናት" ብለው እንዳነፁት ይናገራሉ። ከኩን እስከ የጭራ መድሃኒዓለም ድረስ በእግር የ2 ሰዓት ያስኬዳል። ገዳሙ ከጠንካራ ህብረ ድንጋይ የታነፀ ሲሆን ምዕራብና ምስራቅ ሁለት በሮች አሉት። በምስራቅ በኩል የሚገኘው በር ውስጥ ለውስጥ አርሴማ ቅድስት ዋሻ ጋር የሚያገናኝና ወደ ቤተልሂም መውጫ ነው። የገዳሙ ርዝመት 16 ሜትር ስፋት 5.70 ሜትር ቁመት ደግሞ 5 ሜትር ሲሆን በውስጡ አምስት ማእዘን ቅርጽ ያላቸው ሰባት አምዶች ይገኛሉ። አምዶቹ በተለያዩ ቅርፃ ቅርጾች ያጌጡ ናቸው።

ከየጭራ መድሃኒዓለም ገዳም ጋር በተያያዘ መልኩ በጎን ተፈልፍሎ በአርሴማ ቅድስት ስም ዋሻ በመካከል በሚገኘው አምባ ላይ የታነፀ ድንቅ የመስህብ ሀብት ከመሆኑም በተጨማሪ ጥንታዊ የአቡነ ሙሴ አራት ማዕዘን የእንጨት ወንበርና በሰው ቁመት ልክ የሚሆን የእንጨት መያረ መስቀል ይገኛሉ። በገዳሙ ውስጥም ለረጅም ዓመታት በፈዋሽነቱ የታወቀና ግልጋሎት በመስጠት ላይ የሚገኝ የመድሃኒዓለም ጠበል ይገኛል።

ግብፃዊት አቦ

ግብዓዊት አቦ በመቁት ወረዳ የሚገኝ ፍልፍል የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ነው። በአዲስ ገብረ መስቀል ዘመነ መንግስት 16ኛው ክፍለ ዘመን ከኢየሩሳሌም ግብጽን አቋርጠው በመጡት ሰላስ ደናግል እንደታነፀ ይነገራል። የቤተክርስቲያኑ ርዝመት 9.65 ስፋት 5.13 ሜ ቁመት ደግሞ 5.28 ሜ ሲሆን አስራሩም ቅኔ ማህሌት፣ ቅድስትና ቤተመቅደስ በመባል የሚታወቁ ሶስት ክፍሎች አሉት።

በቤተክርስቲያኑ ውስጥ አራት ማእዘን ቅርጽ ያላቸው ሁለት አምዶች እርስ በርሳቸውና ከግድግዳ ጋር በቀስቶች /በአርኮች/ ተያይዘዋል። አምዶቹ ከመሀል ወገባቸው ከፍ ብሎ በድንጋይ ቅርጽ ያጌጡ ናቸው። በቅኔ ማህሌት ውስጥ ድሮ የዓድቃን ቀብር ይፈጸም እንደነበር የሚያመለክቱ በአሁኑ ሰዓት በስፍራው የሚገኙ የቀብርና የአጽም ቅሬቶች ምልክቶቹ ናቸው።

ይህ ጥንታዊ ቤተክርስቲያን የተፈለፈለው ከነጭ ህብረ ድንጋይ ላይ ሲሆን በቤተክርስቲያኑ ውጭ ዙሪያውን በስተቀኝና በስተግራ በኩል የሚገኘውን የድንጋይ ቋጥኝ በመፈልፈል የአካባቢው ህብረተሰብ ከጥንት ጀምሮ እስከ አሁን ለቀብር ይጠቀምበታል። በመስህብ ሀብቱ አካባቢ በሚገኘው ገደል በአህመድ ግራኝ ወረራ ወቅት ውድ ቅርሶችና ንዋያተ ቅድሳት እንደተደበቁ በአፈ ታሪክ ይነገራል።

ግብዓዊት አቦ ፍልፍል የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ለመድረስ ከወልዲያ ወረታ መስመር በመቁት ወረዳ ከምትገኘው ከእስታይሽ ከተማ ድረስ በኪና ከሄዱ በኋላ ቃዊ የገጠር መንደር ሲደርሱ ከዋናው መስመር በመገንጠል በእግር አንድ ሰዓት ተኩል ይወስዳል።

አቡነ ዮሴፍ

አቡነ ዮሴፍ ቤተክርስቲያን በቡግና ወረዳ ከላልይበላ ከተማ ሰሜን ምስራቅ የሚገኝ የዋሻ ውስጥ ቤተክርስቲያን ነው። ቤተክርስቲያኑ ከባህር ወለል በላይ በ3750 ሜ ከፍታ ላይ ይገኛል። የቤተክርስቲያኑ አካባቢ አማካኝ የሙቀት መጠን 14C⁰ ነው። አቡነ ዮሴፍ በዚህ ቤተክርስቲያን ውስጥ ቀሳውስት፣ ዲያቆናትና ምእመናን አሰባስበው የክርስትና ሃይማኖትንና እምነትን፣ የምንኩስናና የቅዱሳት መፃህፍትን ትርጓሜ አስተምረው የአንድነት ገዳምን መስርተዋል። አቡነ ዮሴፍ ቤተክርስቲያን የተመሰረተው በአጼ ዘርአያቆብ ዘመነ መንግስት በ1460 ዓ.ም በአዝማች ኢራ እንደሆነ ይነገራል። በገዳሙ አካባቢ እጅግ ብዛት ያላቸው ዝንጀሮዎች ይገኛሉ።

በቤተክርስቲያኑ ጥንታዊ የብራና መፃሕፍት፣ አቡነዮሰፍ ሲፀልዩ ይጠቀሙበት የነበረው የብር ቋሚ መስቀል፣ የአቡነ ዮሴፍ መቀመጫ ወንበር፣ የወርቅ ካባና ሌሎችም ንዋያተ ቅድሳት ይገኛሉ። አቡነ ዮሴፍ ቤተክርስቲያን ከላሊበላ ከተማ በቅርብ ርቀት ይገኛል በተጨማሪ አካባቢው በክልሉ ከሰሜንና ጉና ተራሮች ቀጥሎ በ3ኛ ደረጃ የሚገኘው የአቡነ ዮሴፍ ተራራ ቀይ ቀበሮና ጭላዳ ዝንጀሮ የመሳሰሉት ብርቅዩ እንስሳት መገኛ ነው።

በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ የቆየ ታሪክ ካላቸው አካባቢዎች አንዱ የሰሜን ሸዋ ዞን ነው። 15,900.97 ካሬ ኪ/ሜ ስፋት ያለው የሰሜን ሸዋ ዞን በ2 የከተማ አስተዳደሮችና በ22 ወረዳዎች ተከፋፍሎ 2,299,874 ህዝብ የሚኖርበት ሲሆን ውርጭ፣ ቆላ፣ ደጋና ወይና ደጋ የአየር ንብረቶችንም አካቶ ይዟል። አዋሳኞቹም በምዕራብ፣ በደቡብ ምእራብ፣ በደቡብና ደቡብ ምስራቅ ኦሮሚያ ክልል፣ በሰሜን ምስራቅ አፋር፣ በሰሜን ደ/ወሎና ኦሮሚያ ዞኖች ናቸው።

ዞኑ ከቅድመ ታሪክ ጀምሮ እስከ ታሪክ ዘመን ያሉ አሻራዎች የሚገኙበት ስለመሆኑ የአርኪዮሎጂ ግኝቶች ይጠቁማሉ። ከ1270 እስከ 1527 ዓ.ም ድረስ "የሰለሞን ስርወ መንግስት" የመራሄ መንግስቱ ዋና ማዕከል እንደነበረም የተለያዩ የታሪክ ምንጮች ይገልጻሉ።

የሰሜን ሸዋ ምሥራቃዊ ክፍልም ከ872ዓ.ም ጀምሮ ዋነኛው የሙስሊም ስርወ መንግስት መቀመጫ ከመሆኑ ባሻገር ከ12ኛው እስከ 16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ድረስ የይፋት ስርወ መንግስት የማዕከላዊ መንግስቱ ተቀናቃኝ ኃይል እስከመሆን ደርሶ ነበር። በመጨረሻም ከሌሎች ታሪካዊ ሁኔታዎች ጋር ተደማምሮ የሙስሊሙ ኃይል በግራኝ አህመድ 1520 እስከ 1533 ዓ.ም መሪነት በማየሉና በማሸነፉ ማዕከላዊ መንግስቱ ከሸዋ ወደ ጎንደር ለመዛወር ተገዷል።

በ1696 ዓ.ም በመንዝ የተንቀሳቀሰው የሸዋ ስርወ መንግስት እንደገና ማዕከላዊ መንግስቱ ወደ ሸዋ በመመለሱ በዘመናዊ ታሪካችን ላይ ጉልህ አስተዋጽኦ አበርክቷል። በእነዚህ የታሪክ ሂደቶችም ሰሜን ሸዋ የበርካታ ጥንታዊ የታሪክና የባህል ነፃብራቅ የሆኑ አሻራዎች ባለቤት ሊሆን ችሏል።

11. ሰሜን ሸዋ

ደብረ ብርሃን

የሰሜን ሸዋ ዞን ዋና ከተማ የሆነችው ደብረብርሃን ከአዲስ አበባ 130 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች። የተቆረቆረችውና ስያሜዋን ያገኘችው ደግሞ ከ500 አመት በፊት በ1446 ዓ.ም አካባቢ በአፄ ዘርአያስቆብ /1426-1460ዓ.ም/ ነበር።

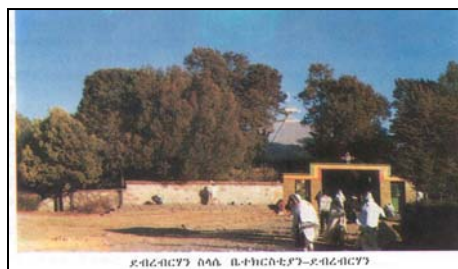
ከተማዋ ድሮ ደብረኢባ በመባል የምትታወቅ ሲሆን የንጉሱ የግራ በአልቴሃት /ግራ በአልቴሃት ከንጉሱ ሶስት ሚስቶች የአንደኛዋ የክብር ስም ነው/ ርስት ነበረች። በ1440ዎቹ መጀመሪያ ንጉሱ ጐብኝተዋት ደስ ስለተሰኘባት ተጉለት የነበረውን መናገሻ ወደዚያ አዙረው የድንኳን ከተማቸውን ከተሙባት። በኋላም ቤተመንግስት አሳንፀውና ባለወርቅ ጉልላት የነበረውን የስላሴ ቤተክርስቲያን አሰርተው ቆረቆሯት።

"ተአምረ ማርያም" የተሰኘ የጥንት ድርሳን የከተማዋን ስያሜ ከአንድ ተአምራዊ ሁነት ጋር አያይዞ ይገልፀዋል። በ1446 ዓ.ም በክርስትና ሃይማኖት ካህናትና በጥቂት የሃይማኖቱ ተከራካሪዎች መካከል

ክርክር ይነሳል። ንጉሱና የካህናቱ አለቆች በተገኙበት አንድ እለት በጉባኤ ክርክሩ ተካሄደ። በመጨረሻም "እስጢፋኖሳውያን" በሚል መጠሪያ የሚታወቁት ተከራካሪዎች አቋማቸውን እንዲያስተካክሉ ተጠይቀው አሻፈረን በማለታቸው ከፍተኛ ቅጣት ይደርስባቸዋል። ይህ በሆነ በ38ኛው ቀን መጋቢት 10/1446 ዓ.ም ረዘም ላለ ጊዜ / ምናልባትም ለቀናት/ የቆየ ቦግ ያለ ብርሃን ከሰማይ ይወርዳል። የብርሃኑ መውረድ ለእስጢፋኖሳውያን ስህተተኝነት ለካህናቱ ደግሞ ትክክለኛነት ምስክር ነው በሚል ተተርጉሟል። ስለዚህ ብርሃን መውረድ የንጉሱ ዜና መዋሕልም ያትታል። በዚህ ሳቢያ ንጉሱ የስፍራውን ስም ደብረብርሃን /የብርሃን አምባ/ በማለት ሰይመውታል።

አፄ ዘርአ ያእቆብ ከንግስና ዘመናቸው 14 አመት የሚሆነውን በደብረብርሃን ከተማ እንዳሳለፉና አብዛኛዎቹን የሃይማኖትና የፍልስፍና ድርሰቶቻቸውን የፃፉት በዚሁ ከተማ መሆኑ ይነገራል። በዘመኑም ደብረብርሃን ከፍተኛ የትምህርት ማዕከል የነበረች ሲሆን በንጉሱ ትእዛዝ በርካታ የሃይማኖት መፃህፍት የትርጉም ሥራ ተከናውኖባታል።

/ፎቶ ደብረ ብርሃን ስላሴ ቤተ ክርስቲያን/

አንጎለላ ኪዳነ ምህረት

አንጎለላ ከተማ የምትገኘው ከደብረብርሃን ከተማ በስተምዕራብ 10 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ነው። በንጉስ ሳህለ ስላሴ /1805-1840/ ዓ.ም እንደተመሠረተች የሚነገርላት ሲሆን በሸዋም ሁለተኛዋ ከተማ ነበረች።

ያለውጤት የቀረ ቢሆንም ንጉስ ሣህለ ስላሴ የውጭ ግንኙነታቸውን ለማጠናከር ከእግዚአብሔር /1834/ እና ከፈረንሳይ /1835 ዓ.ም/ መንግስታት ዲፕሎማቶች ጋር የንግድና የወዳጅነት ውል የተፈራረሙት በዚሁ በአንጎለላ ከተማ ነው። የዳግማዊ ምኒልክ የትውልድ ቦታ በሆነችው በዚችው በአንጎለላ ከተማ ታሪካዊቷ የአንጉለላ ኪዳነምህረት ቤተክርስቲያን ትገኛለች። በቤተክርስቲያኗ ዳግማዊ ምኒልክ ክርስትና የተነሱበት ከመሆኗ በተጨማሪ በአድዋ ጦርነት ህይወታቸውን ለአገራቸው መስዋእት ያደረጉት የጦር ሚኒስትሩ ፊታውራሪ ገበየሁ አጽም በክብር አርፎበት ይገኛል። የጀግናው አጽም ከተቀበረበት የአድዋ የጦር አውድማ ከሰባት አመታት በኋላ እንዲመጣ ተደርጎ በክብር እንዲቀመጥ የተደረገውም አጼ ምኒልክ ራሳቸው ባሰሩት ሳጥን መሆኑ ይነገራል።

የአንጉላላ ከተማ ከፍተኛ የከተማነት እንቅስቃሴ የተካሄደበት ቦታ በመሆኗ ልዩ ዋጋ የሚሰጣቸው የስነ ህንፃ ቅርሶች ፍርስራሽ ይገኝባታል። ከ150 አመታት በላይ እድሜ እንዳስቆጠረ የሚገመተው የንጉስ ሣህለ ስላሰ ቤተመንግስት ፍርስራሽ በተለይም በስሩ የሚገኘው አስገራሚው የቤተመንግስቱ የምድር ቤት አሠራር አይንን የሚማርክና የጥንት አባቶቻችንን የፈጠራ ውጤት አጉልቶ የሚያሳይ ነው።

/ፎቶ አንጉላላ ኪዳነምህረት/

አንኮበር

በ1733 ዓ.ም በሸዋው ነጋሲ በመርእድ አዝማች አምሀ እየሱስ /1733-1767 ዓ.ም/ የተመሰረተችው አንኮበር ከደብረብርሃን ምስራቃዊ አቅጣጫ 42 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች።

አንኮበር ከአጼ ይኩኖአምላክ /1262-1277 ዓ.ም/ ዘመን ጀምሮ ለኢትዮጵያ ነገስታት ማረፊያነት አገልግላለች። አባ አምደጽዮን የድንኳን ከተማቸውን እንደተከሉባት ይነገራል። አባ ልብነድንግል ደግሞ በተሻለ ሁኔታ የባለወልድ ቤተክርስቲያንን ለማነጽ ጀምረው እንደነበር የሚጠቁሙ መረጃዎች አሉ። የከተማነት ታሪኳ የጐላው ግን የሸዋ ስርወ መንግስት በመንዝ በማንሰራራት /1665-1881 ዓ.ም/ የመስፋፋት እንቅስቃሴ በጀመረበት ወቅት ነው። የኢትዮጵያ ዋና ከተማ ወደ እንጦጦ እስከዞረበትና በኋላም አዲስ አበባ እስከተቆረቆረችበት ጊዜ ድረስ በቀዝቃዛ አየሯ የምትታወቀው አንኮበር ለስድስት የሸዋ ነገሥታት በማዕከልነት አገልግላለች።

አንኮበር የሸዋ ነገስታት ቋሚ መናኸሪያ ለመሆን የበቃችው በ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ስልጣን በያዙት ንጉስ ሳህለ ስላሴ / 1806-1840 ዓ.ም/ ነበር። ንጉሱ የእጅ ባለሙያዎችን በከፍተኛ ደረጃ የሚያበረታቱ በመሆኑ በርካታ የዕደጥበብ ሥራዎች ይከናወኑበት ነበር። በቤተመንግስት የሚተዳደሩ ከ1000 በላይ አናጺዎችና ግንበኞች በተለይም ባሩድ ቀማሚዎች፣ የጦር መሣሪያ ሠራተኞችና አንጥረኞች በወቅቱ ነበሩባት።

የንጉስ ሳህለስላሴ ወራሽ ኃይለመለኮት ዘውድ በጫኑበት ዘመን አንኮበር በአጼ ቴዎድሮስ /1855-1868 ዓ.ም/ ሠራዊት ከመወረሯ በፊት ሹማምንቱ ቤተመንግስቱን አቃጥለውታል። አጼ ቴዎድሮስም በቦታው

ድንኳን ጥለው ጥቂት ቀናት ቆይተዋል። በተካሄደው ጦርነትም አንኮበር ክፉኛ መጉዳቷን መረጃዎች ይገልጻሉ። በ1870ዎቹ ከሚኒሊክ መመለስ በኋላ አንኮበር እንደገና ተቋቁማ የጥንት ማእረጃ ተመልሷል።

ዛሬ በአንኮበር ከአጼ ምኒሊክ ቤተመንግስት ፍርስራሽ በተጨማሪ በተለያዩ ዘመን የተሰሩ አምስት አብያተ ክርስቲያናትና ዘመናዊ ሎጅ ይገኛሉ። እነሱም ፦ አንኮበር ጊዮርጊስ በ1733 ዓ.ም በአምሃ እየሱስ፣ አንኮበር ማርያም በ1767 ዓ.ም በአስፋው ወሰን፣ አንኮበር ሚካኤል በ1817 ዓ.ም እና አፈር ባይኔ ተክለሃይማኖት በ1821 ዓ.ም በንጉስ ሳህለስላሴ፣ አጼ ምኒሊክና እቴጌ ጣይቱ በ1875 ዓ.ም የጋብቻ ሥነስርአታቸውን ሲፈጽሙ ቅዱስ ቁርባን የተቀበሉበት የመድሃኒአለም ቤተክርስቲያን በ1772ዓ.ም ሥራው ቢጀመርም በ1846 ዓ.ም በንጉስ ሃይለመለኮት የተሰሩ ናቸው።

ረጅሙን የዞኑን ተራራ ተንተርሳ የምትገኘው የቁንዲ ከተማ ሌላዋ ታሪካዊ ቦታ ናት። ከተማዋ የተመሰረተችው በመርከድ አዝማች ወሰን ሰገድ /1800-1805 ዓ.ም/ ነው። አንኮበር ለመድረስ 10 ኪሎ

ሜትር ሲቀር በምትገኘው ቁንዲ የሚገኘው ቤተመንግስት በግንብ የተከበበ እንደነበረ በዙሪያው የሚታየው ፍርስራሽ ያረጋግጣል። የቁንዲ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያንም የዚያን ዘመን የእደ ጥበብ ውጤት ያንፀባርቃል።

ፎቶ የአንኮበር ከተማ
አልዩ አምባ

የአንኮበር ታሪክ ሲዘከር የስምጥ ሸለቆ አካል የሆነችው የአልዩ አምባ ከተማና የአብዱል ረሱል የሙስሊም መቃብር ስፍራ አብረው የሚጠቀሱ ናቸው። ከአንኮበር ከተማ 12 ኪ/ሜ ያህል ቁልቁል ተወርዶ የምትገኘው አልዩ አምባ እንደ ሐረር በግንብ የተከበበች ስትሆን በምስራቅ፣ በደቡብና በምእራብ በሮች አሏት።

ከመካከለኛው ዘመን ጀምሮ እስከ 20ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ድረስ በኢትዮጵያ ታሪክ ጥንታዊ ከሚባሉት የቀረጥ ኪላዎችና የንግድ ማእከል አንደኛዋ ነበረች። የፈረንሳይ ዲፕሎማት ሮቺ ሄሪኮርት እንደፃፈው ከ1500 እስከ 1700 የሚጠጉ ግመሎች የአገር ውስጥ ምርት ወደውጭ ያንጉዙባት ነበር። በ1834 እና 1835 ዓ.ም በአገራችን መጀመሪያ የሆነው የቀረጥ ውል የተፈረመው በአልዩ አምባ ገበያ

መሠረት ነው። በከተማዋ ከፐርሽያ / ኢራን/ ፣ ከህንድና ከአረብ አገሮች የሚመጡ በርካታ የውጭ አገር ዜጎች ይኖሩባት እንደነበርም ጎብኝዎች ጽፈውላታል። በአጼ ምኒሊክ ዘመን የቀረጥ መስሪያ ቤት ሲከፈት በአልዩ አምባ የጉምሩክ ጽ/ቤት ስራውን እንዲጀምር ተደርጎ ነበር። ስልክም ወደ ኢትዮጵያ እንደገባ ከእንጦጦ እስከ አልዩ አምባ ድረስ መስመር ተዘርግቶለት ነበር። አልዩ አምባ የተዳከመችው የባቡር ሃዲድ በከተማዋ ማለፍ ባለመቻሉና ወደ ድሬዳዋ በመዛወሩ መሆኑ ይነገራል። ዛሬ የአልዩ አምባ ገበያ አብዛኛዎቹን አርጎባዎች ይዞ የአፋርንና አማራ ብሔረሰቦችን ያገናኛል።

ሳይሽ የጦር መሳሪያ ግምጃ ቤት

የአጼ ምኒሊክ የጦር መሳሪያ ግምጃ ቤት ሲሆን የሚገኘውም በሀገረ ማርያምና ከሰም ወረዳ ኮርማሽ ከተማ ነው። ከደብረብርሃን ወደ አዲስ አበባ ዋናውን መንገድ ተከትሎ 50 ኪ/ሜ ከተጓዙ በኋላ ወደግራ በመታጠፍ 13 ኪ/ሜ ርቀት ላይ የኮርማሽ ከተማ ይደረሳል። ግምጃ ቤቶቹ በቁጥር 14 ናቸው። አሰራራቸው ደግሞ በእንቁላል ቅርጽ ነው። በ1890 ዓ.ም ከአድዋ ድል ማግስት ለጦር መሳሪያ ማከማቻነት ተብለው የተሰሩ ሲሆን የቦታው ስትራቴጂያዊ /ስልታዊ/ የተፈጥሮ አቀማመጥ የጉብኝት ቀልብ ይሰባል። የጦር መሳሪያ ግምጃ ቤቶቹ ቀደም ሲልም ለአፈንጋጭ ባለሥልጣናት እስር ቤት በመሆን አገልግለዋል። ከእስረኞቹ መካከልም ልጅ እያሱ ይጠቀሳሉ። በአሁኑ ጊዜ እነዚህ ታሪካዊ ግንብ ቤቶች ለመንግስት መስሪያ ቤቶች በጽህፈት ቤትነት እያገለገሉ ይገኛሉ። ይዘታቸውን ሳይለቁ የጥገና እድሳት ሥራ ተሠርቶላቸዋል።

የአቡነ ከተማ ሰላ ድንጋይ

የአቡነ ከተማ ሰላድንጋይ ከደብረብርሃን በስተሰሜን 72 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ትገኛለች። ለ38 አመታት የኢትዮጵያ ፓትሪያርክ የነበሩት ግብፃው አቡነ ማቴዎስ መንበረ ጽጵስናቸው በዚችው በሰላ ድንጋይ ነበር። በ1875 ዓ.ም በአቡነ ማቴዎስ የተሰራው የሰላድንጋይ ማርቆስ ቤተክርስቲያን በ25 አመቱ በመብረቅ ቢፈርስም እንደገና በ1900 ዓ.ም በአጼ ምኒሊክ ልዩ ትእዛዝ ተሰርቶ ሚያዚያ 30 ንጉሱ ባለቤት በአቡነ ተባርኳል። የቤተክርስቲያኑ ህንፃ የውስጥ አሰራር ውበት አይንን የሚማርክና የዘመኑን የህንፃ ሥራ ልዩ ችሎታ የሚመስከር ነው። በውስጡም ከግብጽ ሀገር የመጣውን የአቡነ ማቴዎስ መቀመጫ ጨምሮ በርካታ የታሪክና የባህል ቅርሶች ይገኙበታል።

ሰላድንጋይ የንጉስ ሳህለ ስላሴ የትውልድ ሥፍራም ናት። በእናታቸው በወይዘሮ ዘነበወርቅ እንደተሰራችና በስማቸውም የምትጠራው ሰገነት ከተሰራች 150 አመት አስቆጥራለች። ስላድንጋይ የአብዛኛዎቹ የሸዋ ነገስታት ሚስቶችና እቁባቶች መቀመጫ ስለነበረች የወይዘሮዎች ከተማ በመባልም ትታወቃለች።

ከሰላድንጋይ አቅራቢ ከ1433 /1434/ ዓ/ም በአጼ ዘርአያቆብ የተተከለችው ደብረምጥማቅ ቤተክርስቲያንና ብዙ መነኮሳት የሚገኙባት የባድቃኔ ማረያም ከፊል ዋሻ ደብር ይገኛል።

ባልጭ አማኑኤል

ባልጭ አማኑኤል ቤተክርስቲያን የሚገኘው ከደብረብርሃን 260 ኪ/ሜ ርቆ በምንጃር ሸንኮራ ወረዳ ባልጭ ከተማ ነው። ቤተክርስቲያኑ የተመሰረተው በ16ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአጼ ገላውዲዎስ ሲሆን አጼ ምኒሊክ በ1870ዎቹ አሳድሰውታል።

በቅድስቱ ግድግዳ ላይ የተሳሉት ጥንታዊ የፈትል ስእሎች ከመንፈሳዊ መግለጫነት ባሻገር ደጃዝማች ምኒሊክ በልጅነታቸው በአጼ ቴዎድሮስ ሲማረኩ፣ በ1857 ዓ.ም ከመቅደላ ሲያመልጡና በኋላም በፍቼ ከተማ ከአጼ ዮሐንስ /1864-1881 ዓ.ም/ ጋር ያካሄዱትን ስምምነት የሚገልጹ ናቸው። በመካነ ፈውስነቱ በአገራችን ስሙ እየገነነ የመጣው የሸንኮራ ዮሐንስ ፀበልም የሚገኘው ከባልጭ ከተማ የ15 ደቂቃ የእግር ጉዞ በኋላ ነው። ፀበሉ ቀደም ሲል በሽተኞችን ያድን እንደነበር ይነገር እንጂ ቀሳውስትና የፀበሉ አስተዳዳሪዎች ግን ከ1957 ዓ.ም ጀምሮ ዝናው እንደታወቀ ይናገራሉ።

ፀበሉ የሚገኝበት አካባቢ ዳገታማና ቁልቁለት በመሆኑ ከአዲሱ ዮሐንስ ቤተክርስቲያን ህንፃ አጠገብ ሆኖ ሲመለከቱት የአካባቢውን አስደናቂ መልክአምድራዊ አቀማመጥና በተፈጥሮ ውበት የታደለውን የመስህብ ሥፍራ ማየት ያስደስታል።

ወፍ ዋሻ ደን

በሰሜን ሸዋ ከሚገኙ የተፈጥሮ መስህብ ስፍራዎች መካከል የወፍ ዋሻ ደን አንዱ ነው። ደኑ አምስት ወረዳዎችን፡- ጣርማበር፣ ቀወትን፣ አንከበርን፣ ላሎማማንና ጌራቀያን የሚያካልል ሲሆን 16925.5

ሄክታር የቆዳ ስፋት አለው። ደኑ ጎሽ ሜዳ፣ ወፍ ዋሻና ንሳ በተባሉ የጉብኝት ሥፍራዎች የተከፋፈለ ነው።

ጉሽ ሜዳ ከደብረብርሃን በ30 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። በቀውት በኩል 12 ኪ/ሜ ጥርጊያ መንገድ አለው። ከአራት የማያንሱ ብርቅዬ አእዋፋት የሚገኙበት ጉሽሜዳ ከጭላዳ ዝንጀሮና ከምኒሊክ ድኩላ ከብርቅዬ እንስሳት በተጨማሪ አነር፣ ሚዳቋ፣ ጉሬዛና ሶስ ከመሳሰሉት ሌላ በአለም በየትኛውም ስፍራ የማትገኘው "አንኮበር ሴረን" ወፍ ብቸኛ መገኛም ነው።

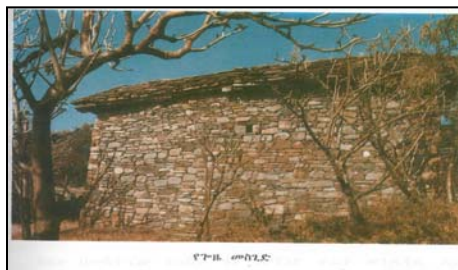
ከደብረብርሃን ወደ ደብረሲና 15 ኪ/ሜ በዋናው መንገድ ተሂዶና ወደ ምሥራቅ 14 ኪ/ሜ ገባ ብሎ እይታው የሚጀምረው ወፍ ዋሻ ደን በክረምት ወራት አእዋፋት ስለሚበዙበት የወፍ መሸሸጊያ /ዋሻ/ ተብሎ ይጠራል። ከጎሽ ሜዳ ባልተለየ መልኩ ማራኪ ሲሆን በደብረሲና በኩል 7 ኪ/ሜ የክረምት ከበጋ ጥርጊያ መንገድ አለው።

ንሳ የሚገኘው በመሀል ሜዳ መዳረሻ ላይ ነው። ስያሜውን ያገኘውም በአካባቢው በብዛት ከሚበቅለው የንሳ ሳር ነው። ቦታውን ልዩ የሚያደርገው ደግሞ ወርቃማው ቀይ ቀበሮ፣ ጭላዳ ዝንጀሮ እዕዋትና ከአስራ አራት የማያንሱ በአገራችን ብቻ የሚገኙ አእዋፋት ያሉበት መሆኑ ነው። ከዚህም በተጨማሪ የአካባቢው የመሬት አቀማመጥ ማራኪ መሆኑ ነው።

የጣርማ በር ዋሻ

ሰው ሰራሽ የሆነው የጣርማ በር ዋሻ የወፍ ዋሻ ደን አካል ነው። ከ1929 እስከ 1932 ዓ.ም ባሉት አመታት በኢጣልያ የተሰሩት የጣርማ በር ዋሻዎች ሶስት ሲሆኑ ትልቁ 642 ሜትር ይረዝማል። የአገራችን ረጅሙ የመሬት ውስጥ መንገድ ከመሆኑም በተጨማሪ ሰሜን ኢትዮጵያን ከደቡብ ጋር የሚያገናኝ ዋና ጉዳና ነው።

የጉዜ መስጊድ

የጉዜ መስጊድ ከደብረብርሃን ከተማ 93 ኪ/ሜ ርቀ ከምትገኘው የሸዋ ሮቢት ከተማ በስተምእራብ በ15 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። የጉዜ መስጊድ በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የይፋት ስርወ መንግስት ከፍተኛ ደረጃ በደረሰበት ዘመን ከተሰሩት አርባ መስጊዶች ውስጥ አንዱና የመጨረሻው መሆኑ ይነገራል።

ከ500 አመታት በላይ እድሜ እንዳለው የሚነገርለት ይህ መስጊድ አሰራሩ አራት ማእዘን ሲሆን ግድግዳውና ጣራው ባልተጠረቡ ድንጋዮች የተገነባ ነው። የድንጋዩን ክዳን የተሸከመው አራት አግዳሚ የጣውላ ወራጆች ሲሆኑ ምስሶዎቹ አራት ናቸው። መስጊዱ የአርጉባ መንደሮች በስተግርጌው አድርጎ ከኮረብታ ላይ ይገኛል። በዙሪያው ጥንታዊ የመቃበር ስፍራ፣ የድሮ ነዋሪዎች የውሃ ማጠራቀሚያ ጉድጓዶች እንዲሁም በውስጥ የቆዩ የሃይማኖቱ መሪዎች አራት ጦሮች አሉ።

ቀደም ሲል በመስጊዱ ዙሪያ የአርጉባ ማህበረሰብ አባላት ይኖሩ የነበረ ሲሆን አሁን ግን ኮረብታውን ለቀው ከግርጌው መንደራቸውን መስርተው ይኖራሉ። ይሁን እንጂ ዛሬም ቢሆን መስጊዱ ዋነኛ የእምነት ቦታቸው ነው። በታላቁ ስምጥ ሸለቆ ውስጥ የሚገኘው ይህ መስጊድ የአርጉባን ብሄረሰብና በአካባቢ ያለውን ውብ የተፈጥሮ መስህብ በስተግርጌው አድርጎ ሲታይ አይንን ይማርካል። ሸዋ ሮቢትም ዘወትር ማክሰኞና ቅዳሜ ሞቅ ደመቅ በሚለው ገበያዋ የአካባቢውን የአማራ፣ የአርጎባ የአፋርና ኦሮሞ ብሔረሰቦችን የምታገናኝ በመሆኗ ከጉዜ መስጊድ ጋር አጣምሮ በገበያው የሚታየውን ልዩ ትእይንት ለመጎብኘት ጥሩ አጋጣሚ ነው።

የሙሽራ ድንጋዮች

በተለምዶ የሙሽራ ድንጋዮች በመባል የሚታወቁት ትክል ድንጋዮች ከአማጭ ከተማ በምዕራብ በኩል 21 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ልዩ ስፍራው ገደሎ ሜዳ ተብሎ በሚጠራው አካባቢ ይገኛሉ። ገደሎ ሜዳ ንጉስ ምኒልክ በ1857 ዓ.ም ከመቅደሳ አስር ቤት አምልጠው ሲሄዱ በምትካቸው በአጼ ቴዎድሮስ ተሾመው ከነበሩት በዛብህ ጋር ጦርነት ያደረጉበት ሥፍራ ነው። ጦርነቱም በአፄ ምኒልክ አሸናፊነት ተጠናቋል። ገደሎ ሜዳ ቀደመ ሲል 44 ታቦታት የጥምቀት በዓልን የሚያከብሩበት ቦታ እንደነበር የሚታወቅ ሲሆን ዛሬም በቅርብ የሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት በሥፍራው በመሰብሰብ በዓልን ያከብራሉ ።

«ሙሽራ ድንጋዮች» በጋደሎ ሜዳ ምዕራባዊ ዳርቻ ላይ የሚገኙ የሠው ቅርጽ /መልክ/ ያላቸው ትክል ድንጋዮች ናቸው ። ትክል ድንጋዮቹ ቆመውና ካሉበት ሳይነሱ የሚገኙት 21፣ በሥፍራው ወደቀው የሚገኙ 2፣ ከስፍራው ተነስተው ገበሬዎች ሰእርሻው ድንበር መስዶ የተጠቀሙባቸው 44 ናቸው ።

የሙሽራ ድንጋዮች ስያሜቸውን ያገኙበት በአንድ ወቅት በመንገድ ላይ እደሱ ሙሽሮችና ሠርገኞች ባደረጉት ከልክ ያሰፈ ጭፈራ እግዚአብሔርን በማሳዘናቸው ተረገመው ወደ ቤታቸው ሳይመለሱ ወደ ድንጋይነት ተቀይረው በዚያው እንደቀሩ ይነገራል።

የሙሽራ ድንጋዮች ታሪካዊ አመጣጥ ከላይ በተገለጸው አኳኋን የተለየ ጥንታዊ ሰዎች ለአንድ አሳማ ያቆሟቸው ትክል ድንጋዮች ናቸው ተብሎ ይታመናል ። ምንጽልባትም ከአክሱም ዘመን በፊት ጀምሮ ሲያያዝ የመጣ የዕደ ጥበብ ውጤት እንደሆነ ይገመታል። የሙሽራ ድንጋዮች በአብዛኛው ከደቡብ ኢትዮጵያ የጢያ ትክል ድንጋዮች ጋር

ተመሳሳይነት አላቸው። እነዚህ ምስጢርን ያዘሱ የታሪካችን አሻራዎች ስጥናትና ምርምር የሚጋብዙና ስተመልካች ደግሞ የሚያዝናኑ ናቸው ።

የድንባር ማርያም

የድንባር ማርያም ቤተክርስቲያን በሰሜን ሸዋ ዞን በባሶና ወራና ወረዳ በባቂሎ ቀበሌ አስተዳደር ሥር የምትገኝ ሲሆን ርቀቷም ከደብረ ብርሃን ከተማ 20 ኪ.ሜ. ከተጓዙ በኋላ በባቂሎ ት/ቤት በስተጀርባ ባለው ጥርጊያ መንገድ የ 6 ደቂቃ የመኪና የ25 ደቂቃ የሰገር ጉዞ በኋላ ቤተክርስቲያኗ ትገኛለች ።

በ15ኛው መቶ ክ/ዘመን መጨረሻ አካባቢ አርክስሶስ በተባሉት የሃይማኖት አባት በአዲ ናሖድ ዘመነ መንግስት እንደተመሰረተች የነገራል። ቀደም ባሉት ዘመናት ነገስታት ለዘመቻ ታቦታትን ይዘው ይጓዙ እንደነበር ይታወቃል። አዲ ሚኒሲክ በ1888 ዓ.ም ፋሽስት ኢጣሊያ ሀገራችን በቅኝ ግዛት ለመያዝ የገፍ ወረራ ባካሄደበት ጊዜ ከንጉሱ ጋር በዘመቻው በግንባር ቀደም ከተጓዙት ታቦታት መካከል የድንባር ማርያም እንደነበረች ይነገራል።

የአድዋ ድል መቶኛ ዓመት “በአድዋ ጦርነትና ድል የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ድርሻ” በሚል ርዕስ ከመንበረ ፓትርያርክ ጠቅላይ ጽ/ቤት በተዘጋጀው መጽሐፍ ብፁሕ አቡነ ማቴዎስና አጼ ምኒልክ የድንባር ማርያምን ታቦት ይዘው 14 ጊዜ ዘመቻ አድርገው ድል ማግኘታቸውን ይጸውቃል። እናም ከንጉሱ የተበረከቱ በርካታ አክሲዮችና ንዋየ ቅድሳት በቤተ ክርስቲያኗ ይገኛሉ ።

አብዱል ረሱል አብዱል ናስር

አብዱል ረሱል ከአንኮበር ተራራ ሰንሰት ግርጌ ከአልዩ አምባ ከተማ በስተደቡብ በግምት 8 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ከምዕራብ ወደ ምስራቅ የሚፈሰውን የደረቄ ወንዝን የሚያካልሰው ጉብታ ላይ ይገኛል ። አካባቢው አብዱል ረሱል የሚለውን መጠሪያ ያገኘው አገሩን መጀመሪያ ካቀናው አብዱል ናስር ከሚባለው ሰው ሥም መሆኑ ይነገራል ።አንዳንድ የታሪክ አሻራዎች እንደሚመለከቱት አብዱል ረሱል ከ 1415 ዓ.ም. ጀምሮ የአርገባ ሕዝብ የወላስማ መሪዎቻቸውን ሸሽት ተከትለው ወደ ደቡብ ከመፍለሳቸው በፊት በይፋት ገነው በነበረበት / በ 1285-1415 ዓ.ም/ ዘመን እንደተመሰረተች ይታመናል ።

3000 የሚጠጉት የመቃብር ጡሎች /ድንጋዮች/ ያሉበትና ሁዳድ ተብሎ የሚጠራው ሥፍራ ከመንደሯ በስተምስራቅ ከ 1 እስከ 2 ኪ/ሜ ርቀት ላይ ይገኛል ። በዚህ የመቃብር ቦታ የከተማዋ መስራች የአብዱል ናስር መቃብርም አለ። የመቃብሮቹ ጡሎች የተሰያዩ ቅርጽ ያላቸውና ከአንድ ድንጋይ የተዘጋጁ ጠፍጣፋና በጥንቃቄ የተጠረቡ ናቸው። እያንዳንዳቸው ከ 1.5 እስከ 2 ሜትር ቁመትና ከ 25 እስከ 30 ሣ.ሜ. የሚደርስ ውፍረት አላቸው። የአብዱል ረሱል ከተማ ከ 13ኛው እስከ 20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ድረስ ለዘለቀው የባሪያ ንግድ ዋነኛ መተሳሰሪያ በመሆን አገልግላለች።

ምሥሕስ ማርያም ፤

ምስህሰ ማርያም የሚባለው ስፍራ በሰሜን ሸዋ ዞን በመንዝ ጌራ ወረዳ ከመሃል ሜዳ ከተማ በስተምዕራብ 15 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ከፀሃይ ሲና ቀበሌ ተገራብቶ ደቡብ ምስራቅ ይገኛል።

ምስህሰ ማርያም በአጼ በዕደ ማርያም (1460-1470) እንደተቆረቆረችና እንደተሰየመች በዚያ መዋዕሉ ላይ ይገኛል። የቃሉ ትርጉም « የማርያም መቀመጫ » ማለት ሲሆን በታሪክ እንደሚታወቀው ከ1262-1520 የነበሩት ነገስታት አገሪቱን ያስተዳድሩ የነበሩት በአብዛኛው ከቦታ ቦታ በመዘዋወር በድንኳን ከተሞቻቸው አየተቀመጡ ስለነበር ምስህሰ ማርያም የአጼ በዕደ ማርያም የድንኳን ከተማቸው እንደነበረች ይገመታል።

በዚያ መዋዕሉ መሠረት አጼ በዕደ ማርያም ቦታውን ምስሕሰ ማርያም ብለው መሰየማቸውን ከመግለጻቸው ባሻገር ኖረውበት እንደሆነ አድብራራም ። ሆኖም በአፈ- ታሪክ አጼው ለስርዓት ዓመታት አየተመሳሰሉ እንደኖሩባት ይነገራል ። በ1991 ዓ.ም. መጀመሪያ ላይ በፈረንሳይ ተመራማሪዎች የሚመራ የጥናት ቡድን በአካባቢው ያደረገው የመጀመሪያ ደረጃ የመረጃ የማሰባሰብ ሥራ የሚያበረታታና ጥናቱ እንዲቀጥል የሚያስችሉ ፍንጮች ተገልጿል።

ከ 1262-1520 ወዲህ ያለውን የታሪክ ዘመን የሚያሳዩ የመጀመሪያ የአርኪዮሎጂ ግኝቶች ሲሆኑ የሚችሉ ከሸክላ የተሰሩ ቁሳቁሶች በተደረገው ቁፋሮ ተገኝተዋል።

የአፄ ሕዝብናኝ ቤተ- መንግሥት

የአጼ ሕዝብናኝ ቤተ- መንግሥት ፍርስራሽ ከደብረ ብርሃን ከተማ 60 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ከአነዋሪ ከተማ በስተምዕራብ ደይ ጊዮርጊስ ቤተ- ክርስቲያን ቅጥር ግቢ ውስጥ ይገኛል ። አፄ ሕዝብናኝ የዳግማዊ አፄ ዳዊት ልጅ ሲሆኑ አገሪቱን ለ4 ዓመታት ከ 1422 -26 መርተዋል ። በዘመኑ የተሠራው ቤተ- መንግስታቸው በመካከለኛ የኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ልዩ ግምትና ትኩረት የሚሰጠው ሲሆን የቤተ መንግስቱ ፍርስራሽ ህያው ምስክር በመሆን ለዘመናት ኖሮ በሥፍራው ይገኛል።

ከመሬት በላይ የሚታየው የቤተ -መንግስቱ ፍርስራሽ አራት ደረጃዎች ሲኖሩት ርዝመቱ 14 ሜትር ስፋቱ 10 ሜትር ይሆናል ። የፍርስራሹ የውስጥ ግድግዳ የተሰራው ባልተጠረበ ድንጋይ ሲሆን የውጭው ግን የተጠረበና በሃረግ ያገጠ ነው ። የአፄ ሕዝብናኝ ቤተ- መንግስት ፍርስራሽ ከ13-15ኛው ክፍለ ዘመን ለነበረው የሕንጻ ዕድ ጥበብ ፍንጭ የሚሰጥና ስፕናትና ምርምር የሚጋብዝ ሆኖ ተገኝቷል ።

የደይ ጊዮርጊስ ቤተ- ክርስቲያን በዚያ ዘመን በንጉስ የተተከለ ሲሆን በአህመድ ግራኝና በኢጣሊያ ጊዜ በነበረው ጦርነት ዘመን የቃጠሉ አደጋ ቢደርስበትም በ 1953 ሕንጻው በአዲስ መልክ ተሠርቷል ።

አባሪ ዎች

በየመዳረሻው ያሉ ቱሪስት መጥን ሆቴሎች ዝርዝር

ተ.ቁ	የሆቴሉ ስም	የሚገኝበት ከተማ	የአልጋ ክፍያ				ስልክ
			የነጠላ አልጋ ክፍያ ለሀገር ውስጥ	የዳብል አልጋ ክፍያ ለሀገር ውስጥ	ነጠላ የአልጋ ክፍያ ለውጭ ሀገር	ዳብል የአልጋ ክፍያ ለውጭ ሀገር	
1	ጎሀ ሆቴል	ጎንደር	38 ዶላር	51 ዶላር	38 ዶላር	51 ዶላር	0581110634
2	ቋራ	"	101.20	253	151	379.80	0581110040
3	ላንድማርክ ኢንተርናሽናል	"	80	100	300	350	0581122929
4	አዲስ ቦካፋ ሆቴል	"	75	120	200	300	0581117711
5	ዋሊያ ካፕራ	"	100	150	30 ዶላር	32 ዶላር	0581120314
6	ፎገራ ሆቴል	"	100	150	20 ዶላር	25 ዶላር	0581110405
7	ሰሜን ፖርክ	"	70	90	200	250	0581110300
8	ሰርክል	"	80	115	100	150	0581111991
9	መኩሪያው ዓለማየሁ	"	50	80	80	100	0581116677
10	ናይል	"	70	90	80	130	0581111600
11	ህብረት	"	50	100	80	200	0581120400
12	ላመርጌር	"	100	150	25ዶላር	35 ዶላር	0918772487
13	ኢምባሲ	"	70	120	100	200	0581140868
14	አምባራስ	"	60	80	150	200	0581111081
15	ፌድፎክስ	"	90	170	170	270	0581140581
16	ዩንቨርሲቲ ገስት ሀውስ	"	-	165	-	44 ዶላር	0581121435
17	ኩዊን ሆቴል	"	100	180	200	360	0581141297
18	ጣና	ባህር ዳር	477	637	477	637	0582200554
19	ግዮን	"	150	200	150	300	0582200303
20	ኩሪፍቱ ሪዞርትና ስፖርትስ ጣና	"	2395.32	2522.73	2395.32	2522.73	0582264868
21	አባይ ምንጭ ሎጅ	"	753	878	753	878	0582181039
22	ድብአንበሳ	"	120	175	120	280	0582201436
23	ፖፒረስ	"	220	262	220	521	0582205100
24	ኢትዮ ስታር	"	100	200	100	350	0582202026
25	ሰመር ላንድ	"	227	265	227	455	0582206566
26	ብሉ ናይል	"	150	250	150	320	0582202028
27	አዝዋ	"	40	60	40	60	0582203820
28	እየሩሳሌም ገስት ሀውስ	ላልይበላ					0333360047
29	ሄቨን ገስት ሀውስ	"					0333360075
30	ላል ሆቴል	"					0333360844
31	ላልይበላ ሆቴል	"					0333360036
32	አሊፍ ፖራዳይዝ	"					0333360205
33	አማን ሆቴል	"					0333360086

ተ.ቁ	የሆቴሉ ስም	የሚገኝበት ከተማ	የአልጋ ክፍያ				ስልክ
			የነጠላ አልጋ ክፍያ ለሀገር ውስጥ	የዳብል አልጋ ክፍያ ለሀገር ውስጥ	ነጠላ የአልጋ ክፍያ ለውጭ ሀገር	ዳብል የአልጋ ክፍያ ለውጭ ሀገር	
34	ሄለን ትኩል	”					0333360053
35	ቱኩል ቪሌጅ	”					0333360564
36	አሸተን ሆቴል	”					0333360030
37	ሰበን ኦልቪስ	”					0333360020
38	ማውንት ቪው	”					
39	ይምርሃ ሆቴል	”					0333360865
40	ቤተክብርሃም	”					0333361065
41	ብሉላል	”					0333360387
42	ሮሃ ሆቴል	”					0333360009
43	ሰባት ወይራ	”					0333360020
44	ፌድ ፎክስ	ደባርቅ					0581170418
45	አቪሲኒያ	”					0581170284
46	ሰሜን ፖርክ	”					0581170055
47	ሰሜን ሎጅ	ሰሜን ፖርክ	25ዶላር ለአልጋ ብቻ 150 ዶላር እስምግብ ድረስ				

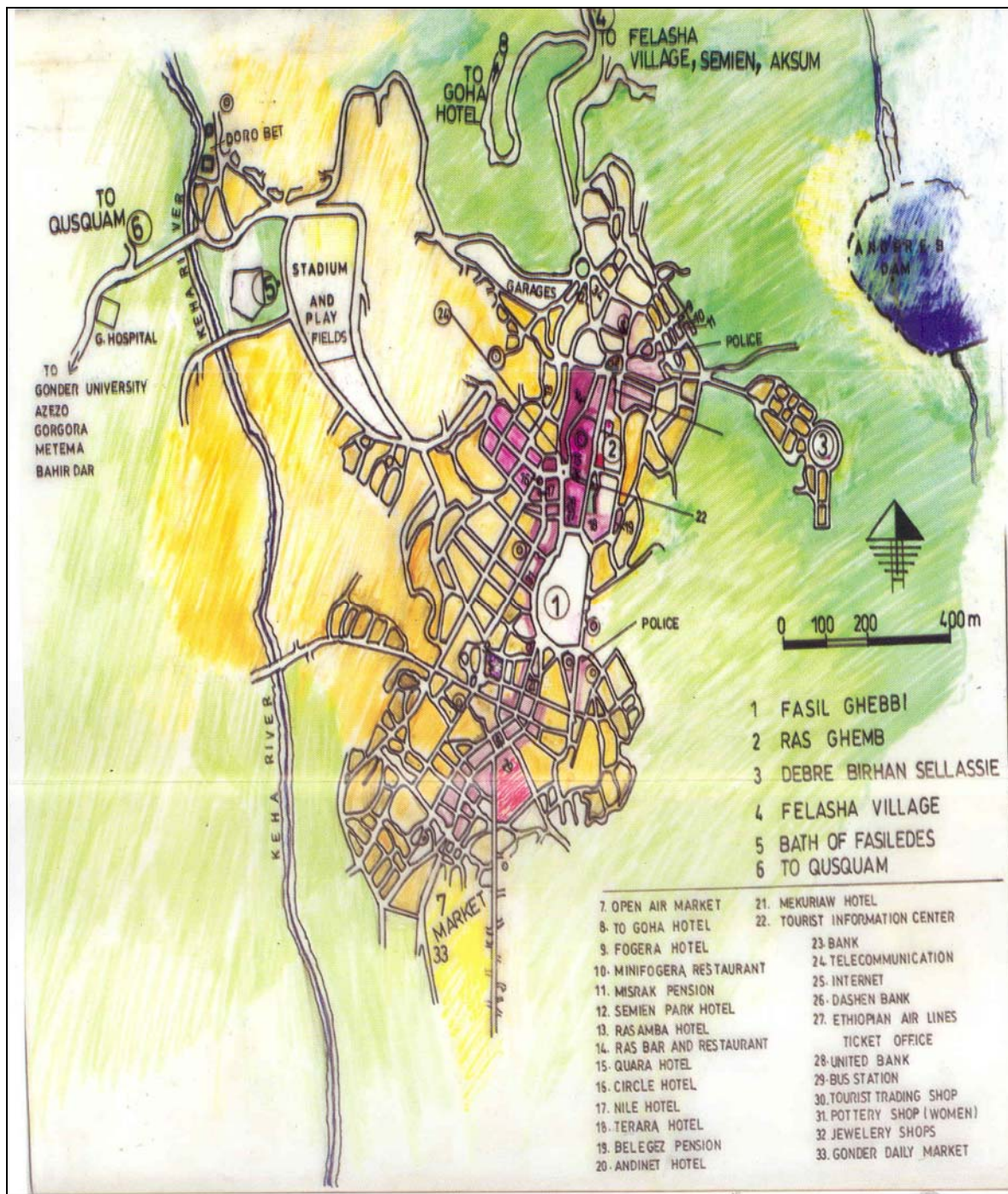
ማሳሰቢያ:- በሁሉም የመዳረሻ ከተሞች በመካከለኛና በዝቅተኛ ደረጃ ያሉ ሆቴሎች ከብር 40/አርባ/ ጀምሮ እስከ ከፍተኛው ድረስ ይገኛሉ።

የአየር ትራንስፖርት ሁኔታ

ተ.ቁ	የመዳረሻው ስም	ለአንድ ጉዞ	ደርሶ መልስ
1	አ/አበባ-ባህር ዳር	603	1201
2	ባህር ዳር- ጉንደር	315	625
4	ባህር ዳር- ላልይበላ	423	841

ወደ መስህቦች የመግቢያ ክፍያ

ተ.ቁ	የመስህቡ ስም	መስህቡ ያለበት ቦታ	ለውጭ ሀገር ቱሪስት የመግቢያ ክፍያ	ለሀገር ውስጥ ቱሪስት የመግቢያ ክፍያ	ለቪዲዮ ቀረፃ ለውጭ ሀገር ቱሪስት	ለቪዲዮ ቀረፃ ለሀገር ውስጥ ቱሪስት
1	ላልይበላና አካባቢው					
1.1	11ዱ አብያተ ክርስቲያናት	ላልይበላ	300	ነፃ	300	ነፃ
1.2	አሸተን ማርያም	”	100	ነፃ	100	”
1.3	ይምርሃነ ክርስቶስ	”	150	ነፃ	150	”
1.4	ናኩቶለአብ	”	50	ነፃ	50	”
1.5	ብልብላ ጊዮርጊስ	”	50	ነፃ	50	”
1.6	ብልብላ ቂርቆስ	”	50	ነፃ	50	”
1.7	አርባቱ እንስሳ	”	50	ነፃ	50	”
1.8	አቡነ ዮሴፍ	”	50	ነፃ	50	”
1.9	ገነተ ማርያም	”	50	ነፃ	50	”
1.10	መኪና መድሀኒዓለም	”	50	ነፃ	50	”
2	ጎንደርና አካባቢው					
2.1	ጎንደር አብያተ መንግስታትና መዋኛው	ጎንደር	50	5	75	50
2.2	ቁስቋም	”	25	3	50	50
2.3	ደብረብርሃን ስላሴ	”	25	5	50	50
2.4	አጣጣሚ ሚካኤል	”	25	3	50	50
3	ባህር ዳርና አካባቢው	ባህር ዳር				
3.1	መሐል ዘን ጊዮርጊስ	”	30	10	100	50
3.2	ውራ ኪዳነምህረት	”	50	10	100	50
3.3	አዝዋ ማርያም	”	50	10	100	50
3.4	ክብራን ገብርኤል	”	30	10	100	50
3.5	እንጦስ እየሱስ	”	30	10	100	50
3.6	ደብረማርያም	”	30	10	100	50
3.7	ጢስዓባይ	”	15	3	100	50
4	ሰሜን ተራሮች ብሔራዊ ፖርክ	ደባርቅ	90	20		

[illegible]

